

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์
เรื่อง ลิลิตพระลอ

ของ กระทรวงศึกษาธิการ

แบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ
หนังสืออ่านวันนิพนธ์
เรื่อง
ลิลิตพระลอ

พิมพ์ครั้งที่สิบสี่ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๒๓

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๘.๐๐ บาท
(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของคุรุสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

หนังสือลิลิต ที่นับถือกันว่าเป็นตำราวรรณคดีชั้นเยี่ยมแต่โบราณจนกาลบัดนี้ มี ๓ เรื่อง คือ ยวนพ่าย พระลอ และทะเลงพ่าย ใน ๓ เรื่องนั้น ทะเลงพ่าย กรมศึกษาธิการได้ใช้เป็นแบบเรียนตั้งแต่ ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ครั้นมาศกนี้ กระทรวงธรรมการได้กำหนดลิลิตพระลอให้ใช้เป็นแบบเรียนวรรณคดีสำหรับการสอบไล่ประโยคมัธยมบริบูรณ์ (รวมทั้งนิราศลอนดอนอีกเรื่องหนึ่งในประเภทกวีนิพนธ์)

เรื่องลิลิตพระลอนั้น ได้ยินว่ามีพิมพ์ครั้งแรกก่อน ฉบับของโรงพิมพ์พิศาลบรรณินิธิ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ต่อมาโรงพิมพ์ไทย สะพานยศเส พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ภายหลังสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสามาตุจฉาเจ้าโปรดให้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร เป็นฉบับของหอพระสมุดวชิรญาณ ที่พิมพ์เป็นตำราเรียนครั้งนั้น ถ้าจะนับก็เป็นคราวที่ ๕ ในการหาต้นฉบับสำหรับพิมพ์เป็นหนังสือเรียน จึงเหมาะที่จะใช้ฉบับของหอพระสมุด ฯ เป็นแบบ ถึงกระนั้นก็พิมพ์ล่วงมาถึง ๗—๘ ปีแล้ว อาจมีฉบับอื่นดีกว่านี้อีก จึงขอกรมศิลปากรให้หาต้นฉบับที่ดีกว่ามาให้ถ้ามี- กรมศิลปากรว่าลิลิตพระลอฉบับสมุดไทยที่กรมบริบูรณ์ มี ๒ ชุด คือ ๔ เล่มจบชุดหนึ่งซึ่งเก่ากว่าอีกชุดหนึ่ง ๓ เล่มจบ มีฉบับปลีกอีก ๑๘ เล่ม และว่าเรื่องนี้ได้พิมพ์แล้ว คือ ฉบับหอพระสมุด ฯ พิมพ์

พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้ส่งฉบับสมุดไทยชุดเก่ากับฉบับพิมพ์มาให้พร้อม
 ด้วยคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ผู้เคยพิมพ์หนังสือลิตพระล่อว่า คำ
 หนึ่งในใบทรายที่ ๓๑๘ ซึ่งฉบับพิมพ์ของหอพระสมุดฯ เป็น
 "กระเหวียก" นั้น ที่ถูกเป็น "กระเหลือก" ออกจากภาษาเขมร
 กรลอก แปลว่า กู หรือ ข้าเลื่อง มีหลักฐาน ที่ใช้อยู่ในศิลาจารึก
 สุโขทัย หลักที่ ๒ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖๒ ว่า "สุวรรณเจติรส-
 สม์กรลยกงามหนกกหนา"

ในคราวที่พิมพ์เป็น ตำราเรียน นี้ จึง ใช้ ต้น ฉบับ ของ หอ
 พระสมุดฯ เป็นแบบ มีต้นฉบับสมุดไทยเป็นที่ปรึกษาในเมื่อเกิด
 ปัญหาขึ้น ซึ่งเจ้าหน้าที่แผนกแบบเรียนเป็นผู้วินิจฉัยและลงเลข
 ประจําบทตามวิธีที่ทำในทะเลงพ่ายแบบเรียนพิมพ์ครั้งที่สาม เพราะ
 เป็นหนังสือประเภทเดียวกัน และควรจะมีอธิบายความเพิ่มเติมไว้
 ในตอนท้ายเพื่อประโยชน์ในการเรียนในทางวรรณคดีอย่างเดียวกับ
 ทะเลงพ่ายนั้น แต่ไม่มีโอกาสพอที่จะทำได้ในครั้งนี้ เพราะกำหนด
 เวลาพิมพ์ไว้กระชั้นเพื่อให้ทันได้ใช้เรียนในภาคต้นแห่งศกนี้ เพียง
 แต่ตรวจสอบสมุดพิมพ์กับสมุดไทยก็ต้องทำอย่างรีบด่วน ได้แต่
 ไขคำไว้ข้างท้ายเพื่อเป็นที่ปรึกษาของครูไปพลาง บางคำที่ยังขบ
 ความไม่ได้ก็ทำเครื่องหมาย (?) กำกับไว้พอเป็นทางคำริ หวังว่า
 จะทำคำอธิบายเช่นว่ามานั้นได้ในโอกาสหลัง ๆ

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

แผนกแบบเรียน กองวิชาการ

ตำนาน

เรื่องพระลอ เป็นนิทานพื้นเมืองทางอาณาจักรล้านนา (คือภาคพายัพ) นักปราชญ์แต่งเป็นกลอนลิลิตขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ราวระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๑—๒๐๗๖ ก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเจ้า เพราะหนังสือจินตามณีที่พระโหราธิบดีแต่งในรัชกาลนั้น ได้คัดเอาโคลงลิลิตพระลอในบทที่ ๓๐ ไปใช้เป็นแบบโคลง ๔ สุภาพ ซึ่งตำราโคลงชั้นหลัง ๆ ได้อ้างโคลงบทนี้เป็นเยี่ยงอย่างตามกันมา จนถึงตำราฉันทลักษณ์สยามไวยากรณ์

ส่วนผู้แต่งจะเป็นใคร ? ในโคลงบทที่ ๔ แสดงว่าผู้แต่งถวายพระเจ้าแผ่นดิน มิใช่พระเจ้าแผ่นดินทรงแต่งเอง ในโคลงสุดท้ายบทที่ ๖๖๐ แสดงว่าพระราชบุตรทรงแต่ง และบทที่ ๖๕๔ ว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงแต่ง (แต่โคลงทั้ง ๒ บทนี้เรียงไขว้ลำดับกันอยู่) รวมทั้ง ๓ แห่งมีคำว่า พระยูปราชได้แต่งถวายพระชนกนาถแล้วภายหลังเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดองค์หนึ่ง จะเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (สมเด็จพระอินทราชาที่ ๒) หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ หรือสมเด็จพระบรมราชามหาพุทธางกูรก็ได้ เพราะหนังสือบทกลอนที่แต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา (ว่าตามตัวอย่างที่ยังมีอยู่) นับแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมา ชอบแต่งลิลิตกัน

เป็นพื้น มีลิลิตโองการแข่งหน้าพระพิพัฒน์ศัทยา ลิลิตเรื่องยวน
พ่ายและลิลิตเรื่องพระลอนัน ส่วนวนทันเวลากัน ทั้งยังไม่สู้ถือว่า
คณะหรือเอกโทเป็นสำคัญเท่ากับคำ

ความนี้ กล่าวตามที่ท่าน นำทาง ให้ในบันทึก สมามคม
วรรณคดีฉบับที่ ๕ ซึ่งเป็นแต่ทำความสันนิษฐาน ไว้พลาง
ยังมีได้ลงมติเด็ดขาดประการไร

คุณลักษณะ

ลิลิตเรื่องนี้มีรสไพเราะทั้งภาษิต โวหารพรรณนา ส่วนวน
ร้อยกรองให้ซาบซึ่งในธรรมชาติ ความรัก ความโศก และ
ความกล้าหาญ จึงมีนักปราชญ์ภายหลัง นิยมถอดเค้า ออกมา
แต่งเป็นบทละครไว้ต่าง ๆ คือความเก่าที่สุดเป็น พระราชนิพนธ์
ในกรมพระราชวังบวรมหาดิศัยพลเสพย์ในรัชกาลที่ ๓ เรียกว่า
เรื่องพระลอนนรลักษณ์ เจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์แต่งขึ้นใหม่
ในรัชกาลที่ ๕ ต่อมาในรัชกาลนั้นเอง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงนิพนธ์สำหรับเล่นละครส่วน
พระองค์

นอกจากบทลิลิตและบทละคร ยังมีพระลอคำกลอน
อีกความหนึ่ง เป็นฉบับพิมพ์มีในห้องสมุดกระทรวงธรรมการ
ไม่ปรากฏว่าพิมพ์ที่ไหนและใครแต่ง สรุปลงเป็นภาษิตสอนใจ
อันไพเราะน่าฟัง ลงท้ายว่า—

บัญชีเรื่อง

หน้า

กล่าวถึงเมืองสรวงฝ่ายพระลอ	๒
กล่าวถึงเมืองสรวง ฝ่ายท้าวเพื่อนท้าวแพง	๓
ท้าวแมนสรวง ยกไปที่เมืองสรวง	๓
พมพิสาครราช เจ้าเมืองสรวง ชาติคอกช้าง	๔
ท้าวพิชัยพิษณุกร ผู้โอรสพมพิสาครราช ครอบเมืองสรวง	๔
อภิเชกพระลอกับนางลักษณวดี	๕
พระลอครองเมืองสรวง	๕
เกียรติศัพท์พระลอเลื่องลือ	๖
เพื่อนแพงรัจฉาจนถึงพระลอ	๗
ปรับทุกข์กับพี่เลี้ยง	๘
นางพี่เลี้ยงเป็นคู่กิด	๙
อุบายนางพี่เลี้ยง	๑๐
ขอล้อมเพื่อนแพง	๑๑
พระลอรัจฉาจนถึงสองนาง	๑๒
นางพี่เลี้ยงใช้แม่หมก	๑๓

แม่มดเนาะถึงหมอเสนททศกคัสท	๑๔
เพื่อนแพงอุบายบ่วย	๑๕
เตรียมกระบวนให้นางพี่เลี้ยงไปหาหมอวิเศษ	๑๖
นางพี่เลี้ยงไปหาหมอเฒ่า	๑๗
หมอเฒ่าพาต่อไป	๑๘
สู่สำนักบู๊เจ้าสมิงพราย	๑๙-๒๐
ขอให้บู๊เจ้าช่วย	๒๑
บู๊เจ้ารับช่วย	๒๒
ยกกระบวนกลับ ชมไพร	๒๓-๒๔
ตั้งโรงพิธีรับบู๊เจ้า	๒๕
บู๊เจ้ามาหา	๒๖
บู๊เจ้าสำแดงตน	๒๗
เพื่อนแพงอ้อนวอน	๒๘
บู๊เจ้ากรุณา	๒๙
บู๊เจ้าทำอาถรรพณ์	๓๐
พระลอสุนิน	๓๑
พระลอคลุ่มกล้ง	๓๒
หมอแก้ไ้	๓๓

ปู่เจ้าเพ็ญกำลังอาถรรพณ์	๓๔
พระลอพินเพื่อนยิงชน	๓๕
เหลือมือหมอสามัญ	๓๖
หมอสัทธาชัยแก้ไต้	๓๗
ปู่เจ้าเกณฑ์พลศึบ่า	๓๘
ศึบ่ายกทัพไปเมืองสรวง	๓๙
ศึบ่ารุกรบศึบเมือง	๔๐
ศึบ่าชนะเสอเมือง	๔๑
หมอสัทธาชัยสนศึบมือ	๔๒
พระลอเสวยสลาเหิน	๔๓
พระลอบั่นบ้วน	๔๓
อุบายลาเที่ยวบ่า	๔๔
ชนนี้ปริกษาโหรและมนตรี มนตรีแนะนำ	๔๕
ชนนี้ปลอบถาม	๔๖
ชนนี้จะช่วยขอสองนางมา	๔๗
พระลอขอไปหาเอง	๔๗
ว่าพันความทุกซ้าก	๔๘-๔๙
จ่ายอม	๕๐

จุมพิตสัง	๕๑-๕๒
โอวาท	๕๓
อำนาจพร	๕๔-๕๕
มอชเวรพารา	๕๕
สังเสียดชายา	๕๖
ทักทาน	๕๗-๕๘
ต่างพิลาปรักรักกัน	๕๙
ทรงเครื่อง	๖๐
ยาตรา	๖๑
กระบวนพล	๖๒-๖๓
รัญจนถึงชายา	๖๔-๖๕
บัวนบ้นใจ	๖๖-๖๗
ชมทง	๖๘-๗๑
ถึงพรมแดนเมืองสรอง	๗๒
สังกระบวนกลับ	๗๓-๗๔
เตรียมการ	๗๕
แปลงทน	๗๖
ถึงค่าน เข้าค่านเมืองสรอง	๗๗

ข้ามแม่น้ำกาหลง	๗๘
กึกถึงเมือง	๗๙
ปริกษา	๗๙
มานะ	๘๐
เสียงน้ำ	๘๐
กำสรด	๘๑
ให้สืบทาทิอันสมควร	๘๒
ทำทางผูกมิตร	๘๓
รอนันตี	๘๔
ปู่เจ้าใช้ไก่อม่นครเร่ง	๘๕
พระล่อตามไก่อ	๘๕
แรมอยู่ใกล้สวนหลวง	๘๖
มาถึงสวน	๘๗
เที่ยวสวนหลวง	๘๘
ชมสวน	๘๙
พำนักในสวน	๙๐
กะหนึ่งนาง	๙๑-๙๒
พระล่อนิมิต เล่าความฝัน	๙๓

ทำนายฝัน	๕๔
เพื่อนแพงครวญถึงพระลอ	๕๕
นางพี่เลี้ยงรับรอง	๕๕-๕๖
กล่อมผทม	๕๗-๕๘
นางนิมิต	๕๘
เล่าเรื่อง	๕๙
ทำนายฝัน	๕๙-๑๐๐
นางพี่เลี้ยงไปคุตลาตเถาที่สวนหลวง	๑๐๑
ทราบข่าวผู้มาเที่ยว	๑๐๒
ลงสระแอบคอยคุ	๑๐๓
พบกันที่สระ	๑๐๔
ตองเชิง	๑๐๕
เล่นนา	๑๐๖
ในสระ	๑๐๗
พี่เลี้ยง	๑๐๘
ชักใช้ พรางความ	๑๐๙
เสียกล ผจญความจริง	๑๑๐
บอกข่าวพระลอ	๑๑๑

ความภักดี	๑๑๒
เชิญพระล่อ	๑๑๓
ประทับพลับพลาสวน	๑๑๔
สนทนา	๑๑๕
เร่งให้ส่งข่าวเพื่อนแพง	๑๑๕-๑๑๖
นางพิเลียงเข้าวัง	๑๑๗
คอยพิเลียง	๑๑๗
ข่าวดี	๑๑๘
ฉอเลาะพระยา	๑๑๙
พระยาสุคตวาท	๑๑๙-๑๒๐
ทูลลาเที่ยวสวนหลวง	๑๒๑
อุบายนางพิเลียง	๑๒๒
เสียมสอน	๑๒๓
ละอาย	๑๒๓-๑๒๔
ประสพกัน	๑๒๕
พิศโฉม	๑๒๕-๑๒๖
ชมโฉม	๑๒๗
เข้าห้อง	๑๒๘
หน้าทพิเลียง	๑๒๙

ความภักดี	๑๓๐
สมฤดี	๑๓๑—๑๓๓
ตะวันเย็น	๑๓๔
ตรงสวย	๑๓๕
อาลัย	๑๓๖—๑๓๗
รำพัน	๑๓๘
โศกครวญ	๑๓๙
จำใจกลับ	๑๔๐
ปลอมเข้าวัง	๑๔๐
ลอบอยู่ทำหน้าที่เพื่อนแพ่ง	๑๔๑
ไต่กริ่งเคื่อน	๑๔๒
ความแพร่	๑๔๓
ท้าวเมืองสรวงอำนาจ	๑๔๔
ความพยายามพระยา	๑๔๕
ถูกล้อม	๑๔๕
ความสวามิภักดิ์ถึงชนาถ	๑๔๖—๑๔๗
สนธิ์เพียง	๑๔๗
สามกษัตริย์เข้าสู่	๑๔๘
ยืนพิงกันสนธิ์พิชิตชัยมรณ	๑๔๙

ท้าวเมืองสรองรีบมาเห็น	๑๔๔
ล่อพวกจลาจลมาฆ่าหมก	๑๔๔
พระสสุรีเสด็จเยี่ยม	๑๕๐
พระสสุรีพิลาป	๑๕๑
ปริเทวนาการ	๑๕๒
สร้างโศก	๑๕๓
ตฤกษ์	๑๕๔
จัดการพระศพ	๑๕๕
เชิญพระชนนีเมืองสรวง	๑๕๕
ปริเทวนาการ	๑๕๖-๑๕๗
มนทรีเตือน	๑๕๘
เชื้อพืง	๑๕๘
ส่งบรรณาการไปเมืองสรอง	๑๕๙-๑๖๐
แบ่งธากุสามกษัตริย์ไว้เมืองตะกิง	๑๖๑
ฉลองสถูป	๑๖๑
กวีผู้นิพนธ์	๑๖๒

ลิลิตพระลอ

ว่า

๑ ศรีสิทธิฤทธิชัย ไกรกรุงอะคุงเคซฟุ้งฟ้า หล้าระรวักล่วมหิมา
ระอาอานุกาพ ปราบทุกทิศ ฤทธิรุกราญ ผลาญพระนกร
รอนลาวกาเว ทาวกัถหัว ทักตั้งกลาตกาษควน ฝ่ายข้างยวน
แพ้วฝ่าย ฝ่ายข้างลาวประลัย ฝ่ายข้างไทยไชเยศ ก็นยัง
ประเทศพิศาล ตำราญราชฎร์สัมฤทธิ พิพิธราชสมบัติ พิ-
พัฒน์มงคล สรบสกลสีมา ประชากรเกษมสุข สนุกทั่วธรณี
พระนกรศรีอโยธยา มหาคิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรรมย์
อุคมยศโยคียงหล้า ฟ้าพินพิกบุรณ

โคลง ๔

๒ บุญเจ้าจอมโลกเดียง

โลกา

ระเวือเกษมสุขพูน

ไชน้อย

แสนสนุกศรีอโยธยา

ฤว่า ถึงเลย

ทุกประเทศชมค้อยค้อย

กล่าวอ้างเย็นขอ

๓	รู้มลัก* สรวบศาสตร์ถ้วน	หญิงชาย
	จ๊กกล่าวกลอนพระลอ	เลิศผู้
	ไพเราะเรียบบรรยาย	เพราะยิ่ง เพราะนา
	สมบัติผู้เสียดู	ล่อเล่าโลมใจ
๔	สรวลเสียงขับอ่านอ้าง	โกปาน
	ฟังเสนาะโคปุณ	เปรียบได้
	เกลากลอนกล่าวกลการ*	กลกล่อม ใจนา
	ถวายบำเรอ* ท้าวไท	ธิดาผู้มีบุญ

ราช

๕ กล่าวถึงขุนผู้ท้าว นามท่านท้าวแมนสรวง เป็นพญาหลวง
ผ่านเผ่า เจ้าเมืองสรวงมีศักดิ์ ธมมอัครเทพพิลาส ชื่อนางนาฏ
บุญเหลือ ล้วนเครือท้าวเครือพญา สาวโสภာพระสนม ถ้วน
ทุกกรมกำนัล มนตรีกัลกัปกัง ช่างม้ามั่ง* มหิมา โยธา
เคียรดาษหล้า หมู่ทกล้ำทหาร เผ่าภูบาลนองเนื่อง เมือง
ออกมากมัยศ ท้าวธมเฮอร์สราชโปคก ชื่อพระลอคิลกล่อมฟ้า
ทิตตะวันตก* หล้า แหล่งไล่* สี่มา ท่านนา

๑ ความฉบับสมุดไทย ฉบับหอพระสมุดเป็น ทิตตะวันออก

๒ ฉบับสมุดไทยเป็น ไหล

ท้าวแมนสรวงยกไปตีเมืองสรวง

๓

ร้าย

๖ มีพญาหนึ่งใหญ่ ฐไสร์ทรงนามกร พิมพิสาครราช พระบาท
เจ้าเมืองสรวง สมบัติสองราชา มีมัทมาเสมอกัน ทิศตะวันออก
ออกให้ท้าว อะคร้าวครอบครองยศ ท้าวธรมีเอารสราชฎาไกร
ชื่อท้าวพิชัยพิชฌุกร ครั้นลูกภรรยาใหญ่ไซร์ ฐกให้ไปกล่าว
ไปตาม นางนามท้าวนามพญา ชื่อเจ้าการาวดี นางมีศรีโสภา
เป็นนางพญาแก่ลูกให้ ลูกท้าวธได้เมียรัก ลำนักเนตรเสนา
อยู่นานมา มีบุตร สดสวาทกษัตริย์สององค์ ทรงโฉมจันทร์
งามเงื่อน ชื่อท้าวเพื่อนท้าวแพง จักแสดงโฉมเลิศล้วน งาม
ดีพิศงามล้วน แห่งต้องคิดใจ บารมี

ร้าย

๗ เมื่อนั้นไท้แมนสรวง พญาหลวงให้หา หัวเมืองมาวิปอง
ว่าเมืองสรวง กษัตริย์กล้า อย่าช้าเราจะรบ ชิงพิภพเป็นเมือง
ออก เร่งบอกให้เรียบพล นายกคุณชุ่มกัน ครั้นเทียบพล
เติกเสร็จ ท้าวธเสด็จพยุหบาทร ถีลาศจากพระนคร กลิ่นกร
พลพยุหที่ สู่แดนศึกบมิช้า เคียรคาสพลข้างม้า เพียบพันภูมิน

ร้าย

๘ ส่วนนรินทรราชา พิมพิสาครราช พระบาทครั้นไคยัน

๑ ฉบับหอพระสมุดเป็น พระบาทเจ้าเมืองสรวง สมบัติหลวงสองราชา

๒ ตามฉบับสมุดไทย ฉบับหอพระสมุดเป็น ทิศตะวันตก

๓ บางฉบับเป็น เทียบ

ว่าภูมินทร์แมนสรวง ยกพลหลวงมากระทั้ง ทำวธกัสังพล
 ออกรบ ทัพตามกันเคียรคำษ พระบาทเสด็จบมิข้า พล
 หัวหน้าพะกัน แกว่งดาวพันฉะฉาด แกว่งดาบฟาดฉะฉัด ช้อง
 หอกชัคยะย่อง ช้องหอกฟ่งยะย้าย ช้างซ้ายรบมิกลา ช้าง
 ขวารบมิเกล้า แกล้วแลเกล้าชิงข้า กล้าแลกล้าชิงชน
 รุมกันฟ่งกันแทง เขาค้อแย่งค้อยุทธ์ ให้อึงอุกเอาชัย เสียง
 บินไฟก็กก้อง สะเทือนท้องพสุธา หน้าไม้ดาบีนดาษ ธนุ
 สาศครแผลง แขงค้อแข่งง่าง้าง ช้างพะช้างชนกัน ม้าผกผัน
 กลุกเกล้า เขารุกรวนทวนแทง ระแรงเร่งมาหนา ถึงพิมพิ-
 สาศรราช พระบาทชาคอช้าง ขุนพลกว้างขวางรบ กัน
 พระศพกษัตริย์ หนีเมื่อเมืองท่านไท้ ครั้นพระศพเข้าไต้ ลัน
 เชื้อนให้ทั้บถวาร ท่านนา

ว่า

๕ งานรักษาพระนคร ท้าวพิชัยพิษณุกรกันเมืองไต้ ไต้
 แมนสรวงเสด็จกิน ท้าวพิชัยอินครองพิภพ ปลงศพพระราช
 บิคาแล้วไสร้ ธกัให้สองพะงาหน่อหน้าไปอยู่ด้วยยาเจ้าวังเตียว
 กับสองนางเฉลียวฉลาค พี่เลี้ยงราชธิดา โดยธตราชื่อขึ้น
 ชื่อนางรินแลนางโรย โดยรักษาสองอ่อนท้าว สองสมเด็จ
 เสด็จก้าว สู่ห้องเรือนหลวง ท่านแล

ว่า

๑๐ เมื่อนั้นไท้แมนสรวง พญาหลวงผู้มีศักดิ์ ให้ไปกล่าว
นางลักษณวดี นางมีศรีสวัสดิ์ตลอด ให้แก่พระลอคิลก ยก
เป็นอัครมहिษ มีบริวารพระสนม ถ้วนทุกกรมก้านัล ประกอบ
สรรพสมบัติ จึงนเรศุราชบิดา สวรรคาลัยแล้วเสร็จ
พระลอคิลกเสวยราชย์ โฉมอภิลาสสะสมิ์ กินฟ้าชมบรูแล้ว
โฉมพระลอคิลกแก้ว กวาท้าวแกนดิน แลณา

โคลง ๒

๑๑ รอยรูปอินทร์หยาดฟ้า	มาอำองค์ในหล้า
แหล่งให้กันชม	แลฤ
๑๒ พระองค์กลมกล้องแกลัง	เอวอ่อน อรอนแก้ง
ถ้วนแห่งเจ้ากุงาม	บารนี้
๑๓ โฉมผจญสามแผ่นดิน	งามเลิศงามล้วนแล
รูปต้องทิกใจ	บารนี้
๑๔ ภาจรในแหล่งหล้า	ทุกทัวคนเที่ยวค้า
เล่าล้วนยอโฉม	ท่านแล
๑๕ เคือนจรัสโพยมแจ่มฟ้า	ฉิบไค้เห็นหน้า
ลอรราชไชรัคเคือน	กุงแล

๑๖	ตาเหมือนตามฤคมาศ ประคุกแก้วเกาทันท์	พิศ ^๕ กั้วพระลอราช ก่งนา
๑๗	พิศकरणงามเพริศแพรว อีกแก้มปรางทอง	กลกลีบบงกชแก้ว เทียบนา
๑๘	ทำนองนาสิกไท้ เปรียบค้วยชอกาม	คือเทพนิรมิตไว้
๑๙	พระโอษฐ์งามยิ่งแท้ พระโอษฐ์โอ้งามครู	ศศิ ^๕ อยู่เยียวะแย้ม บารณี

ว่า

๒๐ พิศคูกางสะสม^{*} พิศศอกลมกลกลิ่ง สองไหล่พึงใจกาม
อกงามเงื่อน^๕ไกรสร พระกรกลวงวงช นวสลายชค^๕เลียบเลศ
ประเสริฐสรรพสรรพางค์ แต่บาททางค^๕สุดเกล้า พระเกศงาม
ล้วนเท่า พระบาทไถ้งามสม สรรพนา

โคลง ๔

๒๑	ขบชอ ^๕ ยอราชเทียร ฎาเล่าพระลอเลี้ยง โฉมบาบพิตรเปลือง สาวหนุ่มพึงเป็นบ้ำ	ทุกเมือง ทั่วหล้า ใจโลก อยู่ ^๕ เพียงโหยทน
----	---	---

๑ ฉบับสมุดไทย เป็น สรค

๒ ฉบับสมุดไทย เป็น สวชศค

๒๒	เล่าภาโถมท้าวทั่ว	เมืองสรอง
	ขจรช่าวถึงหูสอง	พี่น้อง
	ระทวยคุจวัลย์ทอง	กรวณไกร เห็นนา
	โทยละห้อยในห้อง	อยู่เหยยม พังสาร
๒๓	พระแพงพระเพื่อนเพียง	พิศวง
	นับอยู่ในใจจง	จอกโต้
	มลักเห็นคอกกลหลง	ฉงนเงื่อน อยู่นา
	อกอ่อนระทวยไหม้	สราก หน้าคาหมอง
๒๔	นางโรยนางรินชั้น	ไปเยือน
	เห็นราชสองหมองเหมือน	กั้งไซ้
	ทุกวันคจควงเคื่อน	งามขึ้น ไสร์นา
	หมองคั้งนี้เข้าไหว้	บอกข้าขอพึ่ง หนึ่งรา
๒๕	ผิวไซ้พุนพยาธิไซ้	ยาหาย ง่ายนา
	ไซ้หลากทั้งหลายใคร	ช่วยได้
	ไซ้ใจแก่จกตาย	ดีกว่า ไสร์นา
	สองพี่น้องในไว้	แต่ถ้า เมาเผื่อ

๒๖ ข้าพวงเหลือที่พร้อง สองสมเด็จพระน้อง
กล่าวนกลโค

๒๗ โคชักใจแม่ ณ เกลา สองสมเด็จพระเจ้า
บอกไว้งานเมื่อ

ร้าย

๒๘ เจ็บเมื่อเหลือแผ่นดิน นะพี หลากระบิลในแหล่งหล้า
นะพี บอกแล้วจะไว้หน้าแห่งโค นะพี ความอายุใครช่วยได้
นะพี อายุแก่คนไสร้ท่านหัว นะพี แหนงักวคายดีกว่า นะพี
สองพ่อย่าถามเมื่อ นะพี เจ็บเมื่อเหลือแห่งพร้อง โอเอ็นคุ
รักน้อง อย่าซ้ำจำตาย หนึ่งรา

ร้าย

๒๙ ข้าไหว้วายชืพิท เมื่อซ้ำชิดซ้ำเชื่อ เชือกังฤาเหตุโค
ธ มิไว้ใจเท่าเผ้า สองแม่ ณ หัวเจ้า มิได้เอ็นคุ เมื่อฤา

โคลง ๔

๓๐ เสียงภาเสียงเล่าอ้าง อันโค พี่เอย
เสียงย้อมยอยศใคร หัวหล้า
สองเชือกี่หลับไหล สิมคืน ฤาพี่
สองพี่คิกเองอ้า อย่าได้ถามเมื่อ

๓๑	สิ่งหนึ่งแกว้อย่า เผื่อจักขออาสา ฉันทไครราชจักมา จักสื่อสารถึงไท้	โตกา นะแม่ จูงไค้ สมสู่ สองนา หากรู้เป็นกล
๓๒	ความกิดผิตรีไค้ หญิงสื่อชักชวนชาย เจ็บเผื่อว่าแห่งตาย เผื่อหากรักท้าวท้าว	ความอาย พี่เอ สู่หย่า ดีกว่า ไสร์นา ไปรู้จักเผื่อ
๓๓	ไปห่อนเหลือกิดข้า กิดสิ่งเป็นกลชก มคหมอแห่งโคสิทธ์ ให้ลอบลองท้าวแล้	กิดผิถ แม่เนา ชอบแท้ จักสู่ ฐแม่ อยู่ไค้ฉันทไค

ว่า

๓๔ ภายในสองนางขอ^๑ ว่ามิชอบภายนอก ^๒คอกห้ามว่าผิ
ใหญ่ เชื่อกิดใช้ความดี มีผู้รู่^๓นำกลัว เสียตัวเผื่อลูกไท้
จะไว้ผิถในแหล่งหล้า จะไว้หน้าแห่งหนใด ข้าเคาใจสองสบ

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น ไปเหลือกิดข้า

ลิลิตพระลอ

พบกระแหนงสองศรี ใจขัตรี มีเสียบชอบ เราจะประกอบจงควรว
ซึ่งสองควรวนจุงไต้ ไว้ความร้ายแก่เรานา ข้าก็ว่าสองพะงา
อยู่เกล้า สองท้าวเจ้าไปรู้ ไว้เพื่อผู้อาสา กรานพิบผิด
ความกิดสองบไต้ สองบพิตรจักไว้ สองพี่เลี้ยงเยียด

ร้าย

๓๕ ข้าจะใช้ชาวในผู้สนิท ซิคชอบอชฌาสัย ไปซื้อชายวาย
ล่อง แล้วให้ท่องเที่ยวเดิน สรรเสริญโฉมสองศรี ท้าวบุรี
พระลอ ชับช้อยยออย่าง ภาณุกษัตริย์เจ้าช้าง ชื่นแท้
ไกรเทียม เทียบนา

โคลง ๔

๓๖	ทุกเมืองมีลูกท้าว	นับมี	มากนา
	บเปรียบสองกษัตริ	พี่น้อง	
	พระแพงแม่มีศรี	สวัสดิ	ยัง กณนา
	พระเพื่อนโฉมยงหย่อง	อยู่เพียง	ดวงเดือน
๓๗	โฉมสองเหมือนนงา	ลงคืน	
	งามเงื่อนอัสสรอินทร์	สู่หล้า	
	อย่าคิดอย่าควรวล	ถึงยาก	แลนา
	ชมยะแย้มท้าวหน้า	หน่อท้าว	มีบุญ

๑ บางฉบับเป็น ใจอิสตรีมีเสียบชอบ
 ๒ บางฉบับเป็น ไปซื้อขายหลายล่อง
 ๓ ฉบับสมุดไทยเป็น สองอ่อนไต้ศเรือง รุ่งนา

ขอลอมเพื่อนแพง

๑๑

๓๘	หมิ่นขุนถ้วนหน้าสำ	หัวเมือง กิต
	อย่าไครอย่ากิดเคือง	สวาทไหม้
	สมภารส่งสองเรื่อง	สองรุ่ง มานา
	สองราชควรว้าวไท้	ธิดาผู้มีบุญ

โคลง ๒

๓๙	ยอยศสองอ่อนท้าว	ภรรยาทุกแดนท้าว
	ลอรราชไค้พึ่งสาร	
๔๐	พึ่งพระการอยู่เกล้า	ให้เร่งเบิกเขาเข้า
	มาสู่โรงธำ	ท่านแล
๔๑	พึ่งสารสองหนุ่มหน้า	จอมราชควรวุคิกอ้า
	อะคร้าวหัวใจ	ท่านนา
๔๒	มดกนิกในกะเกล้า*	ฉิมผู้มีบุญแก้ว
	พี่เพียงไปสม	เจ้านา

ร้าย

๔๓ ชมข่าวสองพี่น้อง ต้องเหตุภัยจอมราช พระบาทให้รางวัล
บันผ้าเสอสนอบ ขอบใจสุเอาข่าว มากล่าวต้องคิกใจ บารนี้

๑ ฉิมบิหพระสมุคเป็น จอมราชควรวุคิกอ้า

๒ บางฉิมบิเป็น ขอบใจสุเอาข่าว มากล่าวโอมโอดอ้า ดนคคัง
เรียมเห็นหน้า หนุ่มค้องคิกใจ

โคลง ๒

๔๔ ฉันทโคกจุกไก่ สมพระนุชน้องไท้
อ่อนท้าวทั้งสอง

๔๕ ท้าวธำรงโกลงอ้าย โกลงบพิตรเจ้าช้าง
ซิ่นแท้ไคเทียม

โคลง ๔

๔๖ เรียมพั่งสารอ่านอ้าย อันผจง กล่าวนา
ถนัดตั้งเรียมเห็นองค์ อะเกอ
สองศรีสมบุรณ์บัง กชมาศ กุเอย
นอนแนบสองข้างเนื้อ แนบเชอ ชมเชย

โคลง ๒

๔๗ พระกรเกยผากไท้ มือลูบทรวงไล่ไล่
ท่าเล่ห์ให้เขาเห็น

ร้อย

๔๘ เป็นปริศนาแล้วไซ้ ธก็ให้เลี้ยงดูโดยชานาคี เขากลา
พระบาทเมื่อเมือง หน้ารุ่งเรืองชมชื่น ไปบอกแก่นางรินนางโรย
โคยยุบลทุกสิ่ง จึงสองนางพี่เลี้ยง ทูลแต่สองเนื้อเกลี้ยง ถัดวัน
สารแสดง

๑ บางฉบับเป็น ซิ่นแท้ไคเทียม

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น เนื้อ

๔๙ จึงแสวงหายามก ไปจรคผู้ย่ำ จำเอาแต่ผู้สิทธิ์ รั
 ชิคไข้กลคล่อง บอกทำนองทุกอัน ครั้นนี้ช่วยลูไซร์ คุจะ
 ให้ลาภจงครัน จะให้รางวัลจงพอ ครั้นพระลตสมสองแล้ว
 อยู่ข้างยามกแก้ว อะคร้าวไกรปาน เปรียบเลย

โคลง ๓

๕๐ ยายพั่งสารยายสั้นหัว ยายเคยล่องแต่ตัวชั่วตัวช้า
 ยายจักตองเจ้าหัด้า บ่ได้ทหลานเอย

โคลง ๒

๕๑ ยายเคยไกรย่ำไสว ยายช่วยยายซักให้
 ถ่องแท้จักไป สู้ณา

ร่าย

๕๒ ยายว่าเหยยกระโตเขาทุกผู้ ทุรู้จักเขาท้วนหน้า ย่อมชั่วช้า
 มิเป็นกล เห็นแต่คู่สามคนแก่ แม่่มดเฒ่าเจ้ามกใหญ่ จะล่อง
 ไกรไกรก็มา จะหาไกรไกรก็เท่า เว้นแต่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน
 ฐรู้ศีลปู้รูกาศตร์ ฐมีอำนาจมีบุญ คุณกุไกลท่าให้ ล่อง
 ราชันนฤาได้ อาจยอฤาถึง เลยนา

๑ ฉบับสมุคไทยเป็น จะให้ลาภจงครัน

๒ ฉบับหอพระสมุคเป็น ยายเคยไกรย่ำไสว

๓ ฉบับหอพระสมุคเป็น เห็นแต่คู่สามคนแก่แม่่มดเฒ่า แก่เจ้าแม่่มคใหญ่

ร้าย

๕๓ กิ่งจิงคุดจะรู้จัก หมอสิทธิศักดิ์สามคน รู้พระมนตร์มีฤทธิ์
 ลูกศิษย์ปู่สมิงพราย ยายก็นำไปบอก ^{พ.๑๐๑} ถึงจรรอกแล้วายมา
 ซ้ำก็เข้าไปสู่ ปู่หมอเฒ่าเจ้าหมอลวง บำบวงบอกทุกประการ
^{วานทัน} วานธช่วยกังวล หมอกล่าวกลายมก ^๒ คุ้นยั้งคำ ลอง
 แต่สาพอดี พอแรงผีแรงมนตร์ เจ้าสากสผ่านหล้า หน้า
 ผู้โคจะลองลู ^{สำเริง} สองนางททรู ^{ดิ้นรน} ว่าธเอ็นคุรู้จัก ผู้มีศักดิ์มีสิทธิ์
 ผู้มีฤทธิ์มีอำนาจ อาจลองธมาได้ ^๓ คุจะให้ลางจงเต็มกอง คุจะ
 ให้ทองจงเต็มโกฏี ^๔ ทั้งผู้บอกโตคจะรางวัล เชิญบอกพลัน
 อย่าช้า จงคุรู้จักหน้า ท่านให้เต็มใจ ^๕ หนึ่งรา

ร้าย

๕๔ หมอว่าไนไต้ฟ้า ทัวแหล่งหล้าผู้โค ไกรจักเทียมจักคู่
 ปู่เจ้าปู่สมิงพราย ธว่าให้ค่ายก็ตายทันเห็น ธว่าให้เป็นก็เป็น
 ทันใจ จะลองใครใครก็มา จะหาใครใครก็บอยู่ จะไปสู่ท่าน
 ไชร์ ไว้คุจะนำไป ^๖ เทว่าทางไกลจรลู่ ^๗ วันนาค้าสองนางเมื่อ

-
- ๑ บางฉบับเป็น คิ่งจิงคุดจะรู้จัก
 - ๒ บางฉบับเป็น ถึงจรรอกหมอลแล้วมา
 - ๓ บางฉบับเป็น คุจะให้ทองเต็มโกฏี
 - ๔ บางฉบับเป็น จงคุรู้จักหน้า

๔
เพื่อนแพงอุบายม้วย

พรั่งเข้าเชื่อเชียวมา ^{๕๖} สองนางลาหมอเถ้า ไปบอกแก่สองเจ้า
สองอ่อนท้าวอินทียังนา

โคลง ๔

๕๕	สองศรีเสาวภาคย์ได้	พึ่งสาร
	ถนุกิ่งพระภูบาล	จักเท่า
	คือสุริยส่องบัวบาน	สรทวย กัณหา
	เกรงเกลือกเยี่ยวความเว้า	รวิรัฐฤกษ์
๕๖	สองกรกลเกียจเกี้ยว	กรรชิต ^{๑๐๓๐๑}
	แสรังใส่กลปกบิศ	เงื่อนไฉ
	ความ ^{๕๖} ขาซอนซอนมิต	งำแง่งามนา
	เอาชอบปลอมปนให้	แปลกร้ายเป็นที่
๕๗	พิเลียงเห็นเล่ห์แล้ว	^{๑๖๖๖๖} ยินฉนน อยู่หนา
	สองใส่กลเหนือกด	ไซ่น้อย
	ไหวพระอย่ายั้งยล	หลานราช ฤกษ์แม่
	สองอยู่สองเศร้าสร้อย	สราภักหน้าคาหมอง
๕๘	หมอกุหมอมว่าให้	รับขวัญ
	ขวัญ ^{๕๑๑} อ่อนเชจรจรัล	จิมฟ้า

-
- ๑ บางฉบับเป็น สองนางลาสองเถ้า
 - ๒ บางฉบับเป็น สองศรีเจดีย์วลดาคเกี้ยว กลชิต บ้าง สองศรี
กรรเกียจเกี้ยว กลชิต บ้าง
 - ๓ บางฉบับเป็น เอาชอบปลอมปนไว้

ขวัญเที่ยวทั่วแก่นบร	พทป้า กงนา
ให้รับขวัญอย่าช้า	พรั่งเข้าวันดี
๕๙ ย่าเจ้าฟั่งข้าวร้อน	อาตุร เตือกนา
เชื่อเร่งเร็วไปทูล	แต่ไท้
พระภูบติสุร <i>ทำกิจชีวิตนุกรณ</i>	ปีตุราช สองนา
ข้าพี่เลี้ยงไปไหว้	บอกท้าวทุกอัน
๖๐ กรนัฟั้งธราชร้อน	รนใจ อยู่นา
หมอจักเอาอันใด	เร่งให้
ไปรับเรียกขวัญใน	เขาปู่ พระเอย
หมอสั่งเชื่อข้าได้	ชอบช่างตัวเร็ว
๖๑ เชื้อไปอุปภาคแล้ว	เชื้อมา
ทูลแก่สองธิดา	อยู่เกล้า
สองฟั้งเหตุหรรษา	ชมชื่น ใจนา
สองพี่เร็วไปเข้า	ช่วยน้องจงพลัน
๖๒ เบิกเอาช่างคันชื้อ	<i>รับ</i> เทียมลม ธพี
กับพระพายุ พลันสม	ชื้อแท้

นางพลึงไปหาหมอเฒ่า

^{หันใจ}
เทียมใจเลิศแลชม
เร็วเร่งเร็วหนักแล

ผิย่าง มั้หนา
เลิศด้วยเดินพลัน

โคลง ๒

๖๓ ไก่ขันเขี้ยวผูกข้าง
แนบข้างเกยนาง

มาเทียบทั้งสองข้าง

๖๔ ไปทันแสงส่งไท้
เขี้ยวบูเจ้าเรามา

พระแต่งจงสรรพไว้

๖๕ เผื่อจักลาแม่ ณ เกล้า
จักข้าทางไกล

อยู่เขี้ยวเจียนรุ่งเช้า

ร้าย

๖๖ ขันข้างไปผะผ้าย มาคะกล้าย^{*}โดยทาง ถับดึงกลางจรรอก^{*}
หมอเฒ่าอยู่แลเห็น แสร้งแปรเป็น^{แปลจาก}โคมมลาก เป็นบ่าว^{*}ภากัย^{*}
บ่าวงาม^๒ สองถึงตามหา^{*} บูหัวอยู่^{*}ยะแย้ม^{*} ค่อยว่าสอง^{*}แสด^{*}
มาแก้ตัว^{*}แค้นใจ

โคลง ๒

๖๗ สองคะนึ่งนัยไกร^๓รู
อันโอไ้ไปงาม

ลูกหลานบู^{*}ฤาผู้
บานนี้

๑ บางฉบับเป็น จักอยู่เขี้ยวเจียนรุ่งเช้า

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น แสร้งแปรเป็นโคมหลาก เป็นบ่าวมลาก
บ่าวงาม

๓ บางฉบับเป็น สองนิกในไกรรู

สู่สำนักบูเจ้าสมิงพราย

กลิ่นหอมที่น ชื่นซรุกลูกเหลืองล้วน ไบอ่อนคันลำอ้วน กิ่ง
ก้านแกมงาม

ร้าย

๗๒ ตามกันไปบึง ^{ไม่รัก} ถึงต้นเขาเต่าล้าง แลถึงค่างบ้างชะนี
ผีเสื้อร้องนำกล้ว หัวพองอยู่กะคร้าม เสือสางค้ำค้อมีทาง
แรดควายขวางขวิดอยู่ หมูกระทิงเที่ยวป่า วัวลานล่าเต็มไพร
หมู่มิไปกะคล้าย นางข้างฝ้ายกะคล้าย บรู๊กสำตามสาร งู
พะพานพิษกล้า ^{กลัวรัก} งเหลือมควารัดควาย ^{แปลก อากาศ} เยี่ยงผาผายบินบ้าย
ฝ้ายข้างเขา ^{กลิ่นคั่ว} เซราซริก สัตว์พันลึกพันลาย หมอมิกล้วยกลาย
จระคล้าย เข้าป่าไปคล้ายคล้าย กวนกันโดยทาง

ร้าย

๗๓ เอ็นดูสองนางตกใจกลัว ระรวหัวอกสน ^{กลัวเสีย} ด้นทะทกทะทาว
สรวทามหอมผะผา เห็นแนวนาบางบึง ชรทงธารห้วยหนอง
จระเข้มองแฝงฝั่ง สระพร้งหัวชนชวกไขว่ ช้างน้ำไล่แทงเงา
เงือกเอาคนไต้หน้า กระลา ตากระเลือก กระเกลือกกลอกตากกลม

-
- ๑ บางฉบับเป็น ชื่นซรุกลูกเหลืองล้วน ไบอ่อนคันลำอ้วน
 - ๒ ฉบับสมุคไทยเป็น ผีเสื้อร้องนำกล้ว
 - ๓ บางฉบับเป็น หัวพอง
 - ๔ บางฉบับเป็น ฝ้ายข้างทั้งเซราซริก

ผมกระหวัดจำตาย ฝ่ายหนปลายไม้แมก พังเสียงแสกรเง้างูค
 ทงทุบ่นพะพิมเสียง เก้ากู่เคียงกู่ร้อง ก้องคองคฺจตรวาค
 ผาคพังตกใจกลัว หมอเฒ่าหัวไปพลาง โสมสองนางอย่าตกใจ
 บเป็นไตคอกนะแม่ กระแห่นนะเจ้า พระบู่เราหากทำเอ็ง
 หมอมิกกลัวเกรงสักสิ่ง ชับข้างวิ่งชนเขา เกร่ากันไปบหึ่ง ถับ
 ถึงแต่ต้นเขา หมอเฒ่าลงจากข้าง ไว้สองนางอยู่แต่ไกล
 หมอจึงเข้าไปสู่ บู่เจ้าบู่สมิงพราย ถึงถวายกรกราบไหว้ บอก
 ว่าพระหลานไท้ เพื่อนท้าวแพงทอง

โคลง ๒

๗๔ *ทวน, ลีกล* ท่างนสองเท่าฟ้า มาบ่าบวงให้ข้า
 นำพิเลียงสองมา
 ๗๕ บู่เจ้าว่าหมอไสร้ ไปเรียกมาให้ไกล
 แทบน้อย่าขาม *ลือชพูดกับบู่*
 ๗๖ หมอบอกความสองเจ้า พระบู่ให้สองเข้า
 สูท้าวเชิญเชื่อ

-
- ๑ บางฉบับเป็น ฝ่ายสกลนปลายไม้แมก
 - ๒ บางฉบับเป็น เก้ากู่เคียงกู่ร้อง
 - ๓ บางฉบับเป็น พระบู่เฒ่าทำเอง
 - ๔ ฉบับสมคไทยเป็น เอากันไปบหึ่ง
 - ๕ บางฉบับเป็น ไปสู่เทอญเชิญเชื่อ บ้าง ไปสู่แล้วเชิญเชื่อ บ้าง

ร้าย

๘๕ พระเอยเชื้อขำมา จักตายขำตายมอด เนือนกหลอกคันทน
ทาง สางแสรกทุกคุศเกล้า ขอพึ่งบุญพระเจ้า จงพ้นความกลัว

โคลง ๒

๘๖ บุษู่ห้วยอยู่เยแยม ก้อยว่าสองแสดมี
อย่าร้อนใจเชื่อ

โคลง ๓

๘๗ สองนางเมื่อเห็นวัน จงหันออกปากบ่า
ไปว่าหลานแก้วดำ ๕๐ ถ้าท่านทูลสาร

ร้าย

๘๘ มินานางโรยนางริน ไหว้บุษู่ชื่นชมลา กับหมอมาชั้นข้าง
เลียบเดินข้างต้นเขา คินไต่เท้าตามทาง เหลียวหลังพลางจะใจ
ชมไม้ไหลส์สะอาก เหมือนปราสาทพิศาล คือพิมานมนเทียร
เห็นไปนงดา *ใจไว้ ๕ ๕๓๖*
อาเกียรณแกมดอกแดง แสงคุจุบัทมราค ภาคใบเขียวสรค์ คือ
มรกตรุ่งเรือง ดอกเหลืองเพียงทองสุก ชาวคุจมุคคาภาษ
โสภาสพรรณพิจิตร พิพิธภูมิล้ำเนา งามเอาใจใช้น้อย กล้อย

-
- บางฉบับเป็น จักตายขำตายหมอก เนือนกหลอกคันทนทาง
 - ๒ บางฉบับเป็น ผีสางแสรกคุศเกล้า ขอพึ่งบุญพระเจ้า จงพ้นความกลัว
 - ๓ บางฉบับเป็น ข้อยว่าสองแสดมี
 - ๔ บางฉบับเป็น เร่งไปว่าหลานแก้ว กุจะช่วยจงแล้ว อย่าร้อน
ใจหลาน บ้าง จงหันออกปากกว้าง ไปว่าหลานอย่าร้าย ชาวถ้า
พึงสาร บ้าง

ลงถึงคันท้า เล็งสบสำพฤษา งามพอดาทาคู เพราะพอหุหุพัง
 นกประนังกันร้อง เพราะไพร่ก้องป่าก้อง เพ็รียกพันพงพี

ร้าย

๘๘ เสียงโนรีสาธิกา สัตวาฝูงคเหว่า แหกเท้าเกล้าคลังโคลง
 นกเอียงโองคู้เคียง เสียงแซงแซวโพระโศก โศกม้าม่ายนาง
 นวล กระจาสรวลกระสัน ทางเขนผันแผ่แพน แอนออกจอกจิบ
 กค ชุนยุงชคทางพื่อน กระทบนหางพะพาย นางยุงรายรอบเผ้า
 ทรายทองเกล้าคู้เคียง ละมั่งเมียงม้ายคู้ เกสอนกล่นอยู่กะเกล้า
 บรู๊กสำกสาร เห็นตระการสรนุก *กก*ค*ค** จรวจราวชุกจรวจรัต บรู๊กพรพน
 ปูปลา นกหกตาคาษาอยู่ หงส์เห็นสู้สระสรง เบ็คน้ำลงลอยล่อง
 กุงทองท่องจรวจรัต จากพราวพรวกฟุ่มฟอง กับแคะครองคู้ห้วย
 คอกบัวผ้ายจับบัว ภมรมัวเมาซาบ อาบละอองเกสร สลอน
 บุษบาบาน ตระการคอกบัวแดง แผงบัวขาวคลี่คล้อย สร้อย
 สัตตบรรณบงกช ระววยรสีกลิ่นจงกล นิโลตบลโกมุท อุบล-
 บุษปบัวเผื่อนฉลิบ ป้ากล้วกลับกลายสรนุก สำราญสุขเปรม-
 ปรัด ชับตำรผาคผ้ง ถึงวังไกลปราสาท รับขวัญุราชธิดา ขวัญ

๑. บางฉบับเป็น คล้อยจนถึงคันท้า

๒. บางฉบับเป็น ช้างเร็วดีผาคผ้ง บ้าง ช้างเร็ววีผาคผ้ง. บ้าง

- ๕๔ แลหาสองพี่เลี้ยง เห็นแต่ไถลมาเพียง
 คั่งไถ่กินเมือง *ปลกธ๐๖*
- ๕๕ ประนังเนืองนังเฝ้า ข้างลงข้างเข้า
 มากราบไหวสองนาง
- ๕๖ สองแลพลางสองไหว ไถคั่งนร่อยไถ
 บู่เจ้าเราฤฯ
- ๕๗ เขาว่าคือท่านแท้ พระบู่เสกจึงมาแต่
 อย่าไถ่สงกา
- ๕๘ มาจะอาราธน์ ^{๕๕} บู่เจ้า กรประนมตึงเกล้า
 กราบไหวทั้งหลาย
- ๕๙ ปรายข้าวตอกดอกไม้ ถวายรูปเทียนทองไหว
 กราบเกล้าสกุติ^{๕๖}
- ๑๐๐ พระมียศยิ่งฟ้า ขอพระเอ็นคุษา
 ท่านให้เห็นองค์ ท่านนา

- ๑๐๑ สองผจงอาราธน์ ไหว้ อารักษ์^{๕๗}
 ขอท่านแสดงสิทธิศักดิ์ อย่าง ^{๕๘} *นข๖-๖*

ขอเป็นที่พำนัก	นิตยแก่ เผื่อนา
ขอพระปู่เจ้าตั้ง	แต่งตั้งให้เป็นตัว
๑๐๒ บัดนี้เกี่ยวพระปู่ให้	เห็นองค์ ท่านนา
งามรูปงามโฉมยง	อะเคอ
บผอมบพิทรวง	บหนุ่ม งามนา
บแก่ผผิวเนื้อ	ปากแก้วคาตร ^{งาม}
๑๐๓ สองเจ้าเห็นปู่เจ้า	สองชม ชื่นนา
สองกราบกรบังคม	เคี่ยม ไหว้
สองถวายเครื่องอุทม	สบสัง แลนา
ผจงแต่งบูชาไท้	ปู่เจ้าจงเอา
๑๐๔ ปู่เห็นสองเจ้าเพ่ง	ภักดี ย่อนา
ใจปู่ปองปรานี	หนุ่มเหน้า
ปู่เอากระยาศรี	ผจงแต่ง ถวายนา
เห็นปู่รับสองเจ้า	พี่น้องยินดี
๑๐๕ แล้วสองกราบไหว้	บวง สรวง ท่านนา
ความยากแกลงทงปวง	ถึถ้อย
ขอพระช่วยชูทรวง	ทุกซ์เทวษ ไสร้พ้อ
ลุลาภเชื้อข้าช้อย	ทำได้โดยจง

๑๐๖	จักถวายแก้วแก้วโกฏิ	เงินทอง
	แลสิ่งแล* เกวียนทอง	ลากให้
	จักถวายเผือกเขาทอง	หงส์ท้าน หมูนา
	เบ็ดไก่อ่เหล้าข้าวไห้ว	บู่เจ้าแทนคุณ
๑๐๗	บู่ฟุ้งบู่ว่าอ้า	อดสู บารมี
	สองอย่าบนบานตุ	เกลียดจ้าง
	ภักดีสิ่งเดียวตุ	คดียิ่ง ดีนา
	ความโรคเชื้อจักร้าง	อย่างร้อนใจเชื้อ
๑๐๘	ไข่กลสี* ไล่ซาค	มะเมอมา ^๑ อยากนา
	เร็วร้อนชวนชวยหา	เตร่ต้อง
	ชุกเท้จกล่าวมารษา*	จำท้าน บนนา
	ทำบาปมาเลี้ยงห้อง	ร่างร้ายฤายาย
๑๐๙	เรา ^๒ เราเทพเจ้า	จอมผา ไสร์น่า
	เขาใส่สมญาเรา	บู่เจ้า
	แรงบุญส่งสนองมา	พูนเพิ่ม แลแม่
	เสวยพิภพล้านเขา ^๓ *	ชั่วฟ้าล่มกัลป์

๑. ฉบับสมุดไทยเป็น เสมอ อยากนา

๑๑๐	สิทธิฤทธิเรื่องเทศด้วย สร้างกุศลเป็นทุน สมบัติคงมีคุณ สรรพพิภพเข้าซ้อน*	ผลบุญ ส่งนา บ้วน ไหลหลัง มานา เลิศล้วนสมบูรณ์
๑๑๑	บุญเห็นสองเจ้าบุญ จักช่วยสองกษัตริ จักเชิญพระลอลี สองแม่อย่าใช้ซ้อน*	ปราณี นักรหา อย่าร้อน ลาสู่ สองนา อยู่ถ้า พังสาร
๑๑๒	สองไหว้สองกราบเกล้า ยังเท่าไคขุนงาม บุญเฉลยใช้คนทราวม ขุนซีเกล้าหน่อเจ้า	สองถาม จักเท่า คนชั่ว นะแม่ แผ่นผู้มีบุญ
๑๑๓	หมอเผ่าหมอแก้แก้ จักกำหนดคโดยตาม หลานเอยค่อยพยายาม บรางวัล ^{ใจ} นานนักไท้*	คุณ* ความ มากนา ไปไค ถูกรอด เราเลย ธิดาช ^{มา} ผ้ายถึงเรา

๐ บางฉบับเป็น สมบัติคงมีคุณ บ้าง สมบัติคงมีเงิน บ้าง

เพื่อนแพงทอง นอนแนบสองข้างซ้าย หน้าแนบหน้าอิงอริ สอง
 สอดกรรอกก่อกือ โลมลุ่มเชื้อเชิญไป ใจข้าไหวคงจะผก ^{ชาย} ออก
 ข้าบั้นตั้งจะกว่า ทุกข์รับรู้ก็สำแสนเศร้า จักไกร่เท้าไปหา ยีเยว
 ลูกลาแม่ณเกล้า ชอบพิศพรพระเจ้า ท่านท้าวเอ็นดู ลูกรา
 โกลง ๔

๑๒๒ ออกท้าวฟังลูกไท	ทูลสาร
ถนัดตั้งใจจักลาญ	สวาทใหม่
นำตาทำนคือธำร	แถวตั้ง ลงนา
ให้รับรู้ให้	สระอันอาศูร
๑๒๓ ทือกโฮ้ลูกแก้ว	กลอยใจ แม่เอย
เจ้าแม่มาเป็นไต	กั้น
สมบัติแต่ มีใน	ภพแผ่น เรานา
อเนกบรู้ ^๕	โกฏไ้จักยา ^๖ พ่อนา
๑๒๔ นายแก้วอย่าอยู่เร่ง ^๗	ไปหา
เร็วเร่งพระโทรมา	อย่าช้า
หาหม่มมั่นแพทยา	หมอมุก ^๘ มานา
หาแม่มกดวนหน้า	หม่มแก้กฤตยา ^๙ <i>โชน</i>

๑ บางฉบับเป็น เหว้ง บ้าง ช้า บ้าง จักอยู่เร่ง บ้าง

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น หาขุนแพทยาหา หมอมุก มานา

๑๒๕ นายขวัญหาจูงถั่ววัน	ทั้งหลาย
ทุกหมื่นขุนมุนดา	ช่วยไสร
เดมิไนไพรเว้งชวนชวย	ยาบ้า มานา
ยาเทศทั้งปวงไว้	ผ่ายข้างชาวกล้ง
๑๒๖ กล้งกุกกล้งลูกแก้ว	กุนา
จักจ่อมจ่ายเยียวยา	หน่อเหน้า
๕ ๕ สันทงแผ่นกินรา	แม่ลูก ก็ดี
๕ สันแก่สันจงเจ้า	แม่ไต้แรงกิน
๑๒๗ ชวนชวยถึงชานาคพร้อม	เพรียงกัน
หมอว่าไต่ทำสรรพ	๕ สิ่งนั้น <i>ดิษฐ์ยัง</i>
บานานพระลอปถัน	สรวาง เสบยนา
ถั่วหนุ่มหมอมมา ^{๕๐}	ทำนให้เหลือเพื่อ
๑๒๘ ออกท้าวธรรษาไต่	แรงรมย์
นางพระยาพระสนม	ขึ้นหน้า
มนตรีไพร่เมืองชม	สคชัน เสบยนา
ลอบพิตรเจ้าหล้า	สว่างกลุ้มหายมัว

• คือ นางพญา

คฤศิก = ตากลูกไต่

๑๒๙ สองบัวบุษป้อยู่ถ้ำ^๑ พังข่าวพระลอซ้ำ

อรธอนคือไฟ

๑๓๐ ให้ไปเคียนบู่เจ้า บู่ว่ามีหอมเถ้า^๑

แก้แก้คุณเรา มากนา

รำ

คนนี่คือหัว ๑.
๑๓๑ บู่ก็เอารังสามชาย ร่ายยันตร์มากกว่าเก่า เขียนพระลอเจ้า
อยู่กลาง เขียนสองนางแนบสองข้าง กอดเจ้าข้างรักรัง ชักทั้ง^{๑๖}
ท้าวชวนเท้า แล้วบู่เป่าตะเคียนใหญ่ เก้าอ้อมไซ้สามานย์
ปลายไม้กรานกัมลง บู่เอารังบักผลัดขึ้น คันไม้ฟันพะพิน ไม้
สันพะพิน ลักลุดขึ้นยืนตรง ลมดีวรงทะเลที่ พัดถูกรงทะเลท้าว
ลมสรวัวเสียวเฉียวฉิว ปลิวกระพือยาหยุก ถูกพระองค์ท่านไท้
ตนักกึ่งสองนางได้ ลูบให้แลเห็น อดค้นหา

รำ

๑๓๒ ท้าวธเป็นหนักเล่ากว่าก่อน ดั่งเห็นสองอ่อนแก้ตา มา
ชักให้ ธ สู้หย้า^๑ มาเชิญท้าวธ สู้เรือน ใจท้าวธเพื่อนพะพิน^๑

๑ ฉับสมุคไทยเป็น เขียนสองนางซ้ายขวา กอดเจ้าหัวรักรัง

๒ บางฉับเป็น ท้าวธเป็นหนักกว่าแต่ก่อน

สิ้นพระองค์ทะท้าว น้าวพระองค์ยะยัน ผันพระพักตร์บพิตร ไป
 ยังทิศตะวันออก เขาจึงบอกนาฏบุณฺเฑลือ ธรีบเมื่อยังลูกให้
 ให้มาพลางวันทศ สลดฤทัยพระองค์ ทรุคั่นงแลพระพักตร์
 พระลอดลักษณะกิลก ทาบคือกร้องไห้ มือหุ่มทรวงได้ได้
 ลูกแก้วกับตน แม่เอย

โคลง ๔

๑๓๓	เจ้าใช้ทุกข์แม่เพียง	ภูเขา ลูกเขย
	เจ้าเคลื่อนทุกข์บางเบา	สว่างร้อน
	มาเห็นพ่อเงียบเหงา	หนักกว่า ก่อนนา
	ทุกข์เร่งซ้นเหลือซ้น	ยิ่งฟ้าทับแค
๑๓๔	หญิงชายเหลือแหล่งหล้า	ฤยล ยากนา
	เห็นแต่เราสองคน	คุ้ม้วย
	ฉันไคพอกับตน	เป็นกั๊ง นินา
	แม่พ้อตายกายก้วย	พ้อแต่จ้อมใจ แม่เอย

๑ บางฉบับเป็น ทนาวพระองค์ยะยัน

๒ บางฉบับเป็น ถาพ แทน ทาบ ทุกแห่ง

๑๓๕ นายขวัญนายแก้วเร่ง	ชวนชวาย หนึ่งรา
หาหม่อมทองหลาย	ท้าวหน้า
มาเร็วเร่งยาไสย	สมรแม่ เร็วรา
เกินค่านอย่าได้ซ้ำ	ช่วยค้ำหัวใจ
๑๓๖ หาสิ้นสบส่ำถ้วน	มกหมอม
ทั้งแผ่นดินฤทลือ	อยู่ไค้
มาแก้พระเลื่องลอ	ฤทเคลื่อน ฤทลือ
พระแม่ไท้เห็นไท้	ลูกท้าวพิศวง
๑๓๗ ท่านไท้ชุ่มถ้วนมีง	มนตรี ท่านนา
เผยม่านผายเสาวนีย์	ท่านพร้อม
สมเด็จเป็นภูมิ	ศวรรราช เรานา
ยาบหายไซ้ซ้อง	สวาทแก่นกาใจ
๑๓๘ ทรวงไทรหาหน้าหม่อม	มกหมอม
ก็จะยังเหลือหลือ	อยู่บ้าง
สิ่งไค้จะพึงพอ	กึกเร่ง กิดนา
ไค้ชอบทำอย่าร้าง	เร่งเทอญเร็วทำ

ว่า

๑๓๙ มนตรีเจ้าพระกฤษฏีกา ทรวาหา หมอทุกผู้ จึงรู้ว่า หมอสัทธิตชัย น้^๑นออกไปอยู่ป่า รุ^๒มลกกว่า^๓ทั้งหลาย คุณพันสาย พันลึก ตรึกไตรศาสตราคม บรรสมีสัทธิตสามรรดิ ช่างค้^๔โดย คุณโคยฤทธิ์ ธ^๕ประกาศิตเสด็จสรรพ เขาเร่งรีบปุ้^๖เข้ามา ปู่^๗ตั้ง ลากูณฑ์^๘ พิธี พลเทพผู้มีฤทธิ์ ศักดิ์สิทธิ์มนตราคม บรรสมทำ โดยศาสตร์ ให้พระลอราชหายหลง ให้ท้าวสรองอุทกมนตรี เจ้าสากลสว่างเสบย เสวยโอสถประสิทธิ์ อันมีฤทธิ์พิเศษ สระพระเศกพระสกนธ์^๙ ตั้งมณฑลสามชั้น บันในไว้อารักษ์ กลางไว้รักษั^{๑๐}บริบาล ทวารนอกไว้ปีศาจ อากาศไว้ภูคคณา อยู่ รักษาทุกแห่ง แล้วแต่งการเอิกเกริก เบิกสมโภชพิธี เบิก บายศรีทำขวัญราช พระบาทให้รางวัล สรรพอุปโภคพิพิช แก้หมอสัทธิตชัย หมอถักไปโดยลำดับ ให้สารับเสื่อผ้า ให้ แก้หมอดัวนน้า ผู้อยู่เฝ้ารักษา ท่านนา

โคลง ๔

๑๔๐	เอ็นคุดองราชไท	ธิดา	ท่านนา
	ทำบ่เห็นโหยหา	อกไหม้	
	พระลอราชจักมา	ฤาไ้	มาเสย
	สองราชละห้อยไห้	แต่ถ้า	ภูบาล

๑ บางฉบับเป็น บู่ตั้งกระลาภณฑ์พิธี

๒ บางฉบับเป็น ท่านบ่เห็นโหยหา

๑๔๑	จึงใช้สองพี่เลี้ยง	ไปปล้น
	ตามบู๊เป็นฉันทโค	กังน
	เข้าไปบังคมคัด	พระบู๊ แลนา
	พระบู๊เขยยังก	เมื่อท้าวจ๊กมา
๑๔๒	บู๊เส็งเห็นท้าวแล้ว	ทุกอัน นามแม่
	บอกข่าวเขาแก่กัน	แต่งเผ้า
	มคหมोजักเทียบทัน	เขายาก นั๊กนา
	ไว้บู๊จ๊กกลอยเต้า	ท่อย้วยเขาเอง

โคลง ๒

๑๔๓	เขืออย่าเกรงเกลือกซ้ำ	สองจ๊กปล้นเห็นหน้า
	พระบาทท้าวจ๊กถึง	แม่แล

ร่าย

เสนาบดีวังหน้า (๓)

๑๔๔ บู๊ว่าฟังถึงเทพดา หากันมาแต่ป่า มาแต่ท่าแต่น้ำ มาแต่
 ฤๅษีทุกทิศมานั่งเผ้า พระบู๊เจ้าทุกตำบล ทนบริวารทุกหมู่
 ตรวจสอบอยู่ทุกแห่ง บู๊แต่งพระพนัสบัติ ศรีพรหมรักษัยกษกุมาร
 บริวารภูตปิศาจ คาเคียรคาชมहिมา นายคนแลคน คนเทพ
 ผู้ท้าวท้าวผู้หาญ เรื่องฤทธิ์ชาญเหลือหลาย ทั้งเป็นนายเป็นมุส
 ทัวขุนให้ช่าง บางช้เสอช้สหัส บางช้หมช้หมุ บางช้ช้ช้เงือก

• ฉบับสมุคไทยเป็น บริวารมากเหลือหลาย

ขึ้นมาเผือกผืนผาย บ้างชี้ควายชี้แรด แผลร่องก้องนำกลัว
 ภูคแปรตัวหลายหลาก แปรเป็นทากภาษา เป็นหัวกาหัวแร้ง
 แสร้งเป็นหัวเสือหัวช้าง เป็นหัวกวางหัวฉม้น ตัวต่างกันพันล
 ละคึกกุ่มอาวุธ เครื่องจะยทขยงยั้ง เค้นโลค้วงระเบง^๒
 กุกเกรงเสียงกะกรน^๓ ฟันไม้ไหล^๔ หินผา กาศากันผาคแผง^๕
 ระเร้ง^๖ ร้องก้องกู่เกรียง เสียงสะท้อนธรรณ เทียบพลผีเส้ง
 สรรพ บุกก็บังกับทุกประการ จึงบอกสารอันจะใช้ ให้ทั้งยา
 มนตร์คด บอกทั้งกลอันจะทำ ให้ย่ายำเขาเผือก มนตราเหือก
 หายศักดิ์ให้อารักษ์เขาหนึ ผีเขาแพ้แล้วไซ้^๖ กุ้งจะใช้สลา
 เเห็น^๗ เค้นเวหาไปสู่^๘ เชิญพระภุชราท้าว ชักมาสู่สองหย้า^๙
 อย่าคลาคากู^{๑๐} สงัน

โคลง ๔

๑๔๕ น้ำคูปลบูเจ้า^๑

จอมผา

อิงออคอมพรกลา

กลาคเท้า

ผีผากุศณา

นับโกฏิ เกรียงแซ

โคลกลิต พลกลาเท้า

ควันไค้ โดยโทยม

๑ บางฉบับเป็น แสร้งเป็นหัวเสือหัวสาง

๒ บางฉบับเป็น เค้นโลค้วงระเบง

๓ ฉบับสมุคไทยเป็น กุ้งจะใช้สลาเห็น ให้ไปเชิญเชื้อท้าว

๔ บางฉบับเป็น อย่าแคล้วคากู สงัน

๕ บางฉบับเป็น น้ำคูปลบูเจ้า

๖ บางฉบับเป็น ควันคัน

๑๔๖ พิศเพื่อนผีพวกพ้อง	เพียงพล มารแซ
เต็มป่าพฤษไพโรสถ์	แหลกลหู่
บนานก่มาดล	แดนราช
ผีฝ่ายแดนขุกรู	เร้งเร้งเรียกกัน

ร้าย

๑๔๗ มากลากลากันแดน ผีแซกแก่นเข่นขุก ผีแดนรุกรบพุ่ง
 แล่นไล่ย่องโลกเด่น บ้างหลบบ้างหลีกเร้น บ ไค้คอบคิ

โคลง ๔

๑๔๘ ผียะยู่รบก้วย	ผีแขวง แคนนา
ผีห่มผีไล่แทง	ผาคผ้าย
ผันแฝงแผ่รบบแรง	ร้องเร้ง พลนา
ผีแซกรุกรามร้าย	รบเร้ารอนผลาญ

ร้าย

๑๔๙ ผียะยู่รบกััน กรรชิตฤทธิราวี ผีห่มผีไล่แทง รบแรง
 ผันแฝงแผ่ ผีเจ้าแจกจ่ายจ่าย ร้องเร้งพลกล้าคล้าย ผาค
 ผ้ายรุกราม

ว่า

๑๕๐ ผีบันกาลไฟคะลุ่ม* ให้กวันกลุ่มเวหา ค้วยแรงยาแรง
 มนตร์ ผีแคนทนทานยาก จึงฝากข่าวแก่ลม กีก้องอมพรม
 ลักปลัดปรีปริงมา บอกแก่เทพคาเสอเมือง ฟ้าหล้าเหลือง
 อุบาทว์ อากาศคลุ้มเป็นควัน ฟ้าเครงครรชิตมา ใจเมืองบ่า
 กังจะผก หัวอกเมืองกังจะพัง เทพคาฟ้งพะพิน* ตกใจสั่นระรัว
 กลัวฤทธิ์พระปู่ ผู้มีเดชเกรียงไกร หมอสิทธิชัยเส็งเห็น ทิน
 เข็ญเกิดใหญ่ บุ่มหอมไกรใจดู ครุกู้ชี้ให้เห็น อันเป็นนนั้นปรต-
 ยักษ์* ค้วยสิทธิศักดิ์ผีสาง จึงทูลแต่ออกนางนาฏชนนี ฟังคดี
 อัจจรรย ว่าจะกันกันบได้ ให้มาเห็นเข็ญประหลาด ทุกประการ
 นาฏพิลาป สองมือทาบตอกให้ ไกรจะช่วยเจ้าได้ ลุกแก้วกับ
 คน แม่เฮย จอมใจแม่ฮา

โคลง ๔

๑๕๑ บุ่มหอมไกรตั้ง	อกกุ
เข็ญปู่เส็งแลดู	ก่อนไสร
ปู่เอยเอ็นดูดู	เข็ญช่วย ตูรา ^๒
ปู่ช่วยลุกให้	กิงแลเมืองหลวง

๑ บางฉบับเป็น ลมพัดปรีปริงมา

๒ บางฉบับเป็น บุ่มเฮยเมคคาคุ เข็ญช่วย คุณา

๑๕๒ บุกบู๊ว่าพัน	แรงนัก แม่อา
เทพดาสิทธิศักดิ์	ท่านไซ้
ผีสงสารรักษ์	เราพ่าย หนีนา
ยาท่านเติมมาให้	เสื่อมข้างยาเรา
๑๕๓ ที่สู้คู่ที่สน	จักกัน แลนา
ทุกเทพผีสงสารพ์	พ่ายแพ้
ยังยาหยุกทุกอัน	เราเสื่อม ไปนา
มนตร์และยาจักแก้	ท่านได้ฉันท
๑๕๔ ปราณี่ออกท้าวราช	มารคา ท่านนา
พังเร้งแสนโตกา	หมื่นใหม่
นำคาบเสบยคา	แถวถึง ลงนา
ให้บ่ รุกให้	แทบแห่งหัวใจ

ว่า

๑๕๕ ผีภายในแล่นออก แลนา ผีภายนอกแล่นเข้า แลนา
 เทพดาบูเจ้าสั่ง แลนา มาทำคังบูสอน แลนา ให้ย่อหย่อนทุกสิ่ง
 แลนา จึงให้สารไปกล่าว แลนา จึงให้ข่าวไปถึง แลนา
 สมิงพรายผู้เฒ่า แลนา บูเจ้าพังแล้วไสร้แลนา บูจึงใช้สลาเห็น

๑ ฉบับสมุคไทยเป็น ที่รู้สุดที่สน

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น นำคาคังชารา

แลนา เดินเวหาไปสู่แลนา ตกลงอยู่ระคน แลนา ปนหมากเสวย
 ท่านไท้ แลนา กรันท่านไค้หีบเสวย แลนา บ นานเลยลอรราช
 แลนา ใจจะชาครอนรอนี้ แลนา ถึงสายสมรพี่น้อง กิถบลุเลย
 ช้อง ชุ่นแก่นอาครุ

โคลง ๔

๑๕๖ ท้าวทูลธรรราชไท้	ชนนี
ไหว้บาทบงกชศรี	ใส่เกล้า
ข้าพระอยู่มามี	ใจเหน้อย พระเอย
จักไกรลาพระเจ้า	เที่ยวเหลนพนาสนช้
๑๕๗ ออกท้าวฟังลูกไท้	ทูลลา ท่านนา
เจ้าแม่เป็นไคนา	ก่งนี้
มคหมอยูร์รักษา	สงวนราช นะพ่อ
สุกกาลังเขาช้	ยากแท้ทุกอัน
๑๕๘ ผีสงเขาส่งชา	เต็มมา มากนา
มนตรมายายา	หยุกชา
วันไกรราชลีลา	ยกย่าง ไปนา
อกแม่ผอมไซ้ช้	หล่มหล่มพระองค์

๑๕๙ พระลอลาบ่ไค้	ทนทุกข์ อยู่เนา
บักนั้งบักนอนลูก	ละห้อย
ไอศวรรย์บ่เป็นสุข	เสวยโคก ไสร์น่า
โหยกะนึ่งเสนห์สร้อย	บ่ไค้สว่างเสวย
๑๖๐ นางเมืองนังแนบฝ้า	จอมกษัตริย์
ถนอมบาทงกชรัตน์	ใส่เกล้า
พระสนมว่าเพยพัก	ไกวแกว่ง วินา
พระราชชนนีเจ้า	ลูปไล่โลมขวัญ
๑๖๑ พระลอบสร้างเคร้า	ศรีหมอง อยู่เนา
หลับมะเมือหาสอง	หนุ่มหน้า
เกล็ดมไค้ ^๑ ทวาดใจปอง	ปองไ้ ลุเลย
คิกกะนึ่งไอ้อ้า	ไคว่กลันใจกาย
๑๖๒ คินขันวอนว่าข้า	จักไป
ประพาสชมไพรพลาจ	ไล่ช้าง
ชมพนมพนาลัย	พลาจไล่ มฤคณา
ชมป่าดงพงกว้าง	เถื่อนถ้ำสระศรี

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น ทรโทยสุคเสนห์สร้อย บ่ไค้เสวย

๒ บางฉบับเป็น หลับมะเมือเห็นสอง

๑๖๓ ออกท้าวพังลुकไท
ปากว่าจะไปชม
กรั้นไปจะไปชม
ใส่เล่มหัวอนใจใจ*

๑๖๔ หาโทรหาด้วันมิ่ง
หาปฐิทธิชัยดี
แดงคำแก่นกษัตริย์
โทรว่าจักห้ามเจ้า

๑๖๕ สิทธิชัยทุลแต่เจ้า
แม่เทพมาทักทัก
มนตร์ว่าเห็นชัค
จักส่งสารถึงไท

ปรารมภ์ อยู่นา
ช่อไม้
สองนาง แลนา
จักห้ามฉันใด

มนตร์
ลาศเท่า
ทุกสิ่ง แลนา
แผ่นหล้าฤาฟัง

จอมกษัตริย์
บ่ไต้
ทุกสิ่ง แลนา
สืบส่ง* กลความ

โคลง ๓

๑๖๖ ธิชอบ* คำความมนตร์
แก่อน บ่ ไต้แก

กลกล่าวดีชอบแท้
คิ่งเห็นควร

โคลง ๒

๑๖๗ จิ่งเสด็จยวรายาตรเท่า
พ่อเขี้ยปรานี

กล่าวแก่พระลอเจ้า
แม่รา

* บางฉบับเป็น สืบส่งกลตาม

ร้าย

๑๖๘ แม่ฟังคำพ่อว่า ไกรเล่นบ่่าชมเขา แม่เตาใช้คำจริง พ่อ
 คำนิ่งอื่นไสร้ พระบอกจงจริงให้ แม่รู้เต็มใจ หนึ่งรา

โคลง ๒

๑๖๙	ข้ารำพึงอื่นแท้	จะบอกความจริงแล้
	พระห้ามช้คใจ	ลुकนา
๑๗๐	สิ่งโคพอใจแก้ว	ยังท่อนฤให้แคล้ว
	ช้คช้องใจขุน	แม่นา
๑๗๑	เป็นตามความชอบแล้ว	จักแต่งตามใจแก้ว
	กำพร้าฤชืน	อื่นเลย
๑๗๒	พระเอยหัวใจข้า	กิดใคร่ไปเห็นหน้า
	เพื่อนไท้แพงทอง	
๑๗๓	ความปองลูก บ่ได้	บ ร้างเห็นหน้าไท้
	ธิดาชแล้นะหัว	ลูกเอย
๑๗๔	ลาบวบาทเจ้าหล้า	ไปสู่สองแล้วข้า
	จึงฝ้ายกินมา	

โคลง ๔

๑๗๕	เจ้าไปแล้วเจ้าจัก	กินเมื่อ*	ลูกเอ๋ย
	เห็ญสูเสื่อฤเสื่อ	จักไว้	
	ฟังคำพ่อคึกเหลือ	เหลือที่	คิดนา
	คึกบ่ ไถ่ลวันไถ่	แต่ร้อนฤเสอบ	
๑๗๖	โดย ฐ คึกชอบด้อย	กลองความ	
	จักแต่งไปสู่ตาม	พี่น้อง	
	จกรับพะงางาม	สองสู พระนา	
	ไถ่จ่ายฤชดช้อง	เท่าเส่นยองไย	
๑๗๗	คำริโดยราชัน	เยียนาน	
	เยียวพ่อสองเขาวมาลย์	ห่อนให้	
	ทางไกลเที่ยวทูลสาร	ยลยาก พระเอย	
	ข้าพระไปเองไถ่	ง่ายแท้ทุกอัน	
๑๗๘	พ่อไปแล้วนะเจ้า	กินมา รอดฤ	
	บ รอดเลยราชา	อย่าฝ้าย	
	ยายักสังมนตรา	คมยั้ง ยานา	
	ผีกร้ายคนร้าย	รอดได้กลไต	

* บางฉบับเป็น โดยคึกชอบด้อย

๒ บางฉบับเป็น พ่อไปแล้วเจ้าจัก บ้าง พ่อไปฤเจ้าจะ บ้าง

๓ บางฉบับเป็น ขาหยุกอีกมนตรา คมยั้ง ยานา

๑๗๙ เมืองเราอุบาทว์ร้าย	แรงนัก ลูกเขย
เขาส่งผีสางคักคัก	ข่มแล้ว
ฤๅบา ^๑ บีนไทรจักร	จักรอก ฤๅพ่อ
ลุ่มแผ่นดินลุ่มแก้ว	แม่หล่ม ^๑ ไอศวรรย์
๑๘๐ รอยท้าวทูลบาทเบ่อง ^๑	บุญขจร
พระปู่เขาเรวอน	ขาดเกล้า
เขาคุมเคียดจักหลอน	ทำโทษ แทนนา
ฤๅพ่อจักไปเข้า	สู่ ^๑ เงื่อมมือเข็ญ ^๑
๑๘๑ ถึงกรรมจักอยู่ได้	ฉันทิโก พระเอย
กรรมบ่ มีมีไคร	ฆ่าช้า
กุศลส่งสนองไป	ถึงที่ สุขนา
บาปส่งจำตกช้า ^๑	ช่วยได้ฉันทิโก
๑๘๒ ผิไปถึงแล้วและ	ถึงกรรม ก็ดี
ทกนรคแสนศัลย์	หมิ่นใหม่
เสวยสุขโสศเสวยสวรรค	เพราะอยู่ ก็ดี
บอยู่เลยลาไท้	ธิดาแล้วจักไป

๑. ฉมับสมุคไทยบางฉมับเป็น ร้อยท้าวทูลบาทเรื่อง

๑๘๓ ทาบคอกให้ฟาง	เมื่อมรณ
กำแม่สอนสูกสอน	บ่ไค้
รอยกรรมราชจักหลอน	จักล่อ พระฤ
รู้เท่ารู้เว้นไว้	กัลกัถุมม้วน
๑๘๔ จ้ากิล บ ท่อยถ้วน	เจ๊กวัน ลูกเอย
กลังกลี* ทานผลบั้น	เท่าฟ้า
ขอมมีลูกใจธรรม	ชายชอบ ใจนา
แม่จึงไค้เจ้าหล้า	แม่แล้สูกใจ แม่เอย
๑๘๕ สิบเคื่อนอุ้มทอ้งพระ	ลอลักษณ์
สงวน บ่ ลิมคนสั๊ก	หนึ่งน้อย
ทราบพระบั้นไทรจักร	เสด็จกลอด มานา
ถนอมอาบอุ้มก้อยก้อย	ลูปเลี้ยงรักษา
๑๘๖ แลวันสามคาบบื้อน	เป็นนิตย
บ มิให้ไกรท่าผิก	แพกเจ้า
แสนสงวนคู่ชีวิต	ฤาไกร่ กลายเลย
เพียรผคูกึงเท้า	ทราบรู้เสวยเอง

๑ ฉบับสมุดไทยบางฉบับเป็น กลังกลุมม้วนค้ บางฉบับเป็น กลังกลุมมัวเมา

๒ บางฉบับเป็น ถนอมโอบ

๓ ฉบับสมุดไทยเป็น เองนิตย พ้อเฮย

๔ บางฉบับเป็น ฤาคลาด กลายเลข

๕ บางฉบับเป็น เพียรผคูกึงเท้า

๑๘๗	บรรจงกับข้าวแต่ง เป็นนิกย บ ลิมเลย สรรพเครื่องพระลูกเขย บ วางใจกึ่งก้อย	ของเสวย หนึ่งน้อย ไตรตรวจ แต่งนา แก่ผู้ใดทำ
๑๘๘	แต่น้อยแม่พว้าเลี้ยง จนเจริญชนมา สมบัติผ่านภูวคา * <i>ทศชด.๕.</i> ฤาพ้อจำจากให้	รักษา พ่อนา กราบไถ่ ถวัลยราช แม่คุ้มครองตาย
๑๘๙	กงซีพหวังไต้ฟิ่ง ม้วยซีพหวังฝากผี ตั้งฤาพ้อจักดี ผีแม่ตายจักไต้	ภูมี แลพ้อ พ้อไซ้ ^๒ ลาจาก ออกนา ฝากให้ไครเผา
๑๙๐	สุตใจสุตแม่ห้าม สอน บ่ ฟิ่งแม่สอน หนักใจหนักอวรณ์ แม่อยู่ตั้งแต่เศร้า	ภูธร จักเท่า <i>๗</i> ทุกข์ใหญ่ หลวงนา โศกร้อนฤาเสวย

๑ บางฉบับเป็น บมิไต้เดินเล่อเดย

๒ บางฉบับเป็น ม้วยซีพหวังฝากผี พ้อไต้

๑๕๑ ลูกเอยจากแม่โฮ
ตั้งแต่กึกกึกไป
แม่เคียวอยู่อาลัย
มาแม่จะชมน้อย

๑๕๒ ชมปรางชมผากเผ้า
เซยปากตาทรุ* ไทร* *แปลงปลิว
๖๓๗๕*
ชมพักตร์ตั้งแซไซ
บพิตรพ่องามสังคลัง* *เจ้ารัก*

๑๕๓ จุบนาสิกแก้วแม่
จูบโอษฐ์รูปร่างคอใจ
จูบเนื้อจูบนมใส
จูบไหล่หลังอกซ้า

๑๕๔ จักเซยพระลูกถ้วน
พระลูกประนมกรพลาจ
พระควรรจูบแต่กลาง
แก้มเกศพระเจ้าต้อง

กรรมไค นาพ่อ
สู่สร้อย
ทนต์เวษ แลนา
หนึ่งให้คลายใจ

วิมโร เกศนา
เพริศพริง
ขวัญเนตร
จูบแก้มเซยกรรมณ
หอมไค กุจนา
จักขวา
เสาวภาคย์* พระเซย
จูบข้างเซยแซน
สรรพางค์
จึงพร้อง
กระหม่อม ไสร้หน้า
ส่งข้าพระควรร

๑ บางฉบับเป็น ตั้งแต่กึกฟ้าไป

๒ บางฉบับเป็น เคียม บ้าง เคียง บ้าง

๑๕๕	ลูกรักแก้วแม่เอ๋ย	ปราณี แม่รา
	พระบาทมงกษศรี	ใส่เกล้า
	ฤาษีบิณฑุมี	ทักแม่ โยพ่อ
	ขอจูบบัวบาทเจ้า	สั่งเจ้าจอมใจ
๑๕๖	พระรักพระว่าไว้	เหนือหัว
	ข้าบาทมงกษกลัว	บาปได้
	พระคุณโปรดเป็นแก้ว	สอนสั่ง มาณา
	ข้าไปแทนคุณไท้	ทำเส้นโยยง*
<i>อีกเรื่อง พหุสอ</i>	๑๕๗ รอยกรรมจักจากเจ้า	จอมกษัตริย์
<i>พรำดอ</i>	รอยบาปเพรงจำพลัก	ออกท้าว
	พระคุณไปแทนชัค	ใจคั่ง นินา
	ยาหยุกเขาโน้มน้ำว	ลูกให้ไหลหลง

ร้าย

๑๕๘ เมื่อนอนงกเทพี ชนนี้นาภูราชรั้นทศ สลคทฤทัยคั่ง
 จะหวา* ท้าว ธ กี่ว่าเจ้าลอลักษณ์ ลูกรักเจ้าแม่นา รักยั้ง
 ตายังแก้ว รักยั้งหวยงซีพี แต้นจอมทวีปแม่จะจาก พราว

• บางฉบับเป็น รักยั้งตายังคน รักยั้งขนมยั้งซีพี

แม่พราภพระบุรี ศรีภักษัตริย์มีเจ็ดสิ่ง พระมิ่งแม่จงจำ ยำ^๑
 คำแม่อย่ากลา รัต^๒ท้าวพระยาอย่ากลา อย่าประมาทลิมคน
 อย่ำระคนคนเท็จ วิวอบเสด็จจึงทำ กิดทุกคำจึงออกปาก อย่ำ
 ให้อยากแก่ใจไพร่ ใ^๓ไ้ความเมืองจงตรง คำรงพิภพให้เย็น
 กับเขื่อนนอกเขื่อนใน ส่องใจกูทุกกรม อย่ำงมชมความเท็จ
 วิวอบเสด็จเกอทางธรรม^๔ ที่จะกันกันจงหมั้น ที่จะกันกันจงเป็น
 กต ส่องกันหนคนไซ้ เลือกหาใจอันสัจย์ ค^๕ค^๕มนคร^๕โดย
 ยุก^๕ค^๕ ปลุกใจคนให้หาญ ผลิตญ^๕เพรียง^๕ไพร่เพรียง^๕เมือง อาชญา
 เรือง^๕เรอ^๕ย^๕ราช^๕ภู^๕ร^๕ ก^๕น^๕น^๕ิ^๕ร^๕ก^๕า^๕จ^๕เก^๕อ^๕ไ^๕ร^๕ ค^๕บ^๕ก^๕ล^๕ใ^๕ย^๕า^๕ใ^๕ห^๕ล^๕ก^๕
 อย่ำชิงสุกก่อนห่าม อย่ำล่ำม^๕ม^๕้า^๕ส^๕อง^๕ป^๕าก อย่ำลา^๕ก^๕พิ^๕ษ^๕ตาม
 หลั^๕ง อย่ำให้^๕ค^๕น^๕ช^๕ง^๕ล^๕ก^๕ช^๕่ง^๕ แ^๕่ง^๕ค^๕น^๕ใ^๕ห^๕ค^๕น^๕ร^๕ก^๕ ช^๕ัก^๕ช^๕ว^๕น^๕ค^๕น^๕สู^๕ฟ^๕้า
 เบ็^๕ง^๕ห^๕น^๕า^๕เท^๕พ^๕ย^๕อ^๕ย^๕ศ^๕ จ^๕ง^๕ป^๕ร^๕าก^๕ภ^๕ู^๕ช^๕อ^๕บ^๕แล^๕ว^๕ อย่ำใ^๕ค^๕ไ^๕ค^๕แล^๕ว^๕ร^๕า^๕ฟ^๕ิง^๕
 ค^๕า^๕น^๕ิง^๕อ^๕ย^๕า^๕ร^๕ู^๕ม^๕ล^๕าย^๕ จ^๕ง^๕อ^๕ย^๕า^๕ห^๕าย^๕ศ^๕พ^๕อ^๕ ค^๕อ^๕ม^๕ว^๕ัย^๕ฟ^๕้า^๕ห^๕ล^๕้า^๕ส^๕ว^๕ร^๕ร^๕ค^๕

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น อย่ำชมตามความเท็จ อย่ำหาญเห็ดแหกธรรม

๒ บางฉบับเป็น ผลิตญศักรเพรียงเมือง อาชญาเรืองฤทธราช

๓ บางฉบับเป็น เกอ^๕ก^๕น^๕ก^๕า^๕จ^๕ไ^๕ร^๕

๔ บางฉบับเป็น อย่ำลา^๕ก^๕ม^๕ิต^๕ค^๕ค^๕ห^๕ด^๕ง

๕ บางฉบับเป็น อย่ำใ^๕ค^๕ไ^๕ค^๕แล^๕ว^๕โ^๕ล^๕ก^๕ร^๕า^๕ฟ^๕ิง

กัลป์ประลัยย่ำรู้ลาญ ภูบาลเจ้าจงจำ ตามคำแม่โหวาท
พ่อสุกสวาทแก่แม่เฮย จงสวัสดิ์แก่เจ้าเทอญ

โคลง ๔

๑๔๔ จงเจริญศรีสวัสดิ์เรื่อง	เทศา
ทุกข์โศกโรกภัย*	อย่าพ้อง
ศัทรุหมู่พาลา	พาลพ่าย ฤทธิ์พ่อ
เสวยสุขอย่าเคืองข้อง	ขุนแก่นอารมณ์
๒๐๐ ขอลุสมสบสว้อย	สองนาง
ขอลอย่าลู่เล่ห์ทาง	เสน่หั้น
ขุดคิกอย่าใจจาง	คำแม่ สอนนา
ขอพ่อเร็วคืนกัน ^{๕*}	ขอบแคว้นไกรกรุง
๒๐๑ ขอฝากฝูงเทพไท้	ภูมินทร์
อากาศพฤกษาสินธุ์	บ้ำกว้าง
อิศวรนายณ์ ^{๕*} อินทร์	พรทเมศ กี้
ช่วยรักษาเจ้าช้าง	อย่าให้มีภัย

• ฉบับสมุดไทยเป็น สวัสดิ์เจ้านม้เทอญ

๒๐๒ ไค้กินชีพิตเจ้า	จอมกษัตริย์
จักแต่งธงธวัชฉัตร	เพริศแพรว
เทียนทองระย้ารัตน	งามชื่น ตาแฮ
เบ็ดไก่อบายศรีแก้ว	แต่งแก้สับสนาน แก้ส

โคลง ๒

๒๐๓ ท้าวพังสารท้านไท้	บังคมก้มกราบไหว้
รับถ้อยคำสอน	
๒๐๔ รับพรใส่เศียรไว้	แก้เกศเช็ดบาทไท้
ท่านท้าวชนนี กษัตริย์	ท่านนา
๒๐๕ กรขล เหนือเกล้า	ลาสมเด็จท้าวเจ้า
สู่ท้องโรงธาร	

ร่าย

๒๐๖ โองการสั่งมนตรี ผู้ภักดีต่างใจ อยู่ระไวต่างองค์
 ค้ำรงรักษา พาราเราจงบำรุง ผดุงราชฎีรอย่าให้เคือง
 ศัตรูเมืองเรงบำบัก หนึ่งจอมกษัตริย์แก่นไท้ ถนอมบาทหงษ
 ไว้ เหมือนเมื่อไทยกูยง

๐ บางฉบับเป็น หนึ่งจอมกษัตริย์แก่นไท้ ถนอมบาทหงษให้ คังเพียร
 กูยง

ว่า

๒๐๗ แล้วตรัสสั่งขุนพล พวกพหลเทียมหาญ เร่งเตรียม
การพยุหบาตร จักทรงกราชเรื่องรบ ครอบทุกหมู่ทุกหมวก ครวจ
ให้สรรพโดยเขบ็จ จักให้เสร็จโดยขบวน กุญแจยวรายาตรเท้า
ในวันรุ่งพรุ่งเช้า แ่่งตั้งเตรียมพลัน

โคลง ๒

๒๐๘	เสร็จผายผันสู่ห้อง	เรือนหลวงโลมลาน้อง
	อยู่เจ้าจงที	แม่ฮา
๒๐๙	เริ่มจะลีลาศเท้า	อยู่แม่อยู่อย่าเกรำ
	ไปเข้ากินสม	แม่แด
๒๑๐	ลักษณะวคิกรมทรวงสร้อย	ทุกซ์แทบเลือกตาย้อย
	เนตรนานองนูน	
๒๑๑	นับนิ้วทูลเจ้าหล้า	พระองค์อาจละช้า
	บาทไว้ผู้เดียว	พระเอย
๒๑๒	ทางไกลเปลี่ยวสัคว์ร้าย	ฝีกะนองหลอนคล้าย
	ท่าเล่ห์ให้เห็นตัว	

๑ บางฉบับเป็น เสด็จผายผันสู่ห้อง บ้าง เสด็จผันผายสู่ห้อง บ้าง

๒ บางฉบับเป็น ทางไกลเขี้ยวสัคว์ร้าย

๒๑๓	กลัวศัตรูฝ่ายหน้า	หลังพระเสียใจซ้ำ
	กุกกิบแก้วสองดวง	
๒๑๔	ขอห้ามหวงเจ้าหล้า	อยู่ปกเทศเกล้าซ้ำ
	พระบาทท้าวอย่าไป	

โคลง ๔

๒๑๕	สิ่งใดในโลกล้วน	อนิจจัง
	กงแต่บาปบุญยัง	เที่ยงแท้
	คือเงาคิดตัวตรง	ตรงแน่น อยู่เนา
	คามแต่บุญบาปแล้ว	ก่อเกอรักษา
๒๑๖	จากนุชเรียมชุ่นไซ้	อารมณ์ เรียมเนา
	จากที่สมไปสม	เกลือกเกล้า
	ผิจักอยู่อกกรม	เกรียมสวาท นามเ
	จำพี่จำจากแก้ว	ไปซ้ำคืนสม
๒๑๗	พระไปแม่พระไค้	สมสอง
	ไหนจะคืนกงกรอง	กรอบเกล้า
	อย่าก็ค้อย่างปอง	สองปล่อย มาฤา
	สองจักลองโลมเกล้า	อยู่ว่าวังขัง

-
๑. ก่อนถึงบท ๒๑๕ บางฉบับมีอีกบทหนึ่ง ดังนี้
เสียงชนกชนนิตทั้ง	วงศา
พระโปรดเกล้าเอามา	ปลุกเลี้ยง
เป็นบาทบริจา	รักยิ่ง สุขเนา
พระจากเจียรพางเพียง	ขาดเกล้าเสียเคียร
๒. บางฉบับเป็น ไคไคในโลกล้วน

๒๑๘ จำจากไซ้จากตัว	ซังสมร แม่นา
จากแม่รักฤรอน	ชาติไค้
เค็ดบัวแม่เค็ดจอร	ยังเยื่อ โยนา
ไปบ่ลืมน้องไค้	อย่าร้อนรันทรวง
๒๑๙ สุกทานสุกทักท้าว	สุกบุญ
ทรงโศกพิศตร์ชบชุน	รำไค้
เหนือบาทยุกถชุน	ควรวญคร่ำ ไปนา
สยายเกศเช็ดบาทไค้	ธิดาขไว้เป็นเฉลิม

- ๑ บทที่ ๒๑๘ ฉบับสมุคไทยเป็นดังนี้
จำจากจำราสรว้อย	สายสมร พันนา
มนตรยาฆ่าจ่าจร	ไค้เค้า
อยู่ฤสมสุขอร	ซาเขศ เลนแม่
แม่มีคายจากเจ้า	จักบัวเสียดคน
- ๒ บางฉบับเป็น เค็ดบัวแม่เค็ดจอร
- ๓ ก่อนถึงบท ๒๑๘ บางฉบับมีอีกบทหนึ่ง ดังนี้
แค้น้อยยังไบ้ริ้	เคียดสา เลยนา
พระถนอมเอามา	เสกไว้
เป็นปิ่นปักเกศา	เป็นแม่ ไสรินา
เป็นพ่อเป็นเจ้าไหว	คำเข้าเป็นครุ
- ๔ ฉบับสมุคไทย โคกลงที่ ๒๑๘ เป็นดังนี้
ชบพิศตร์กับคักไค้	ภูมี สวรรนา
กรกอดจอมกมัตริย์	วิคไว้
หายใจสับทุกที	ไบ้อม เลยนา
ฟ่ายรุ้ลืบาทไค้	ลอบเกล้าเป็นเฉลิม

๒๒๐ เห็นโศกเพิ่มโศกท้าว	กลอยนาง
พลงพระโลมनुชพลง	ปลอบน้อง
อย่าโศกจะเป็นนาง	ในพฤกษ์ ไพรนา
กับทุกซ์กับทเวษข้อง	ชุ่นแก่นเสียโฉม
๒๒๑ เสรีจโลมเสรีจสั่งเจ้า	จอมสนม
สนมอยู่อย่าเกรียมกรรม	อกไหม้
ปวงนางรับคำคม	บัวบาท ท่านนำ
ชบสะอึกสะอื้นไห้	แซ่ช้องแรงโรย
๒๒๒ เสียงโหยเสียงไหม้	เรือนหลวง
ชุนหมื่นมนตรีปวง	บ้วยช้า
เรือนราษฎรรัตทรวง	ทุกซ์ท้าว กัณนา
เมืองจะเย็นเป็นน้ำ	ย่อมน้ำตาครวญ
๒๒๓ เห็นไห้ทุกหมู่ถ้วน	หญิงชาย
ใจสั่นรันทกกาย	ท่านไห้
สุเอยอย่ากรรหาย	เทิมโศก นัคนา
ทุกซ์หนักมักเกิดไช้	มักไช้พลันตาย

ว่า

๒๒๔ โศกเสื่อมกลายใจราช เสร็จสั่งนาฏสังสนม ถ้วนทุก
 กรมกำนัล ท้าว ธบ ทันไสยา แสงจันทร์ธาโอภาส คาราคาษ
 คารวก ตกคำคล้อยเจียนรุ่ง ฝากพิภพึงอัมพร่า ไก่
 ก็นตาปรบปรือ บีกกระพือชนเฝ้า เสียงกู่เหว่าเกร็นร้อง เสด็จ
 สู่ห้องบังคน ^{ความ} นางถวายชลเอางาน ภูบาลผู้ที่สร่ง ชำระ
 พระองค์บนาน ทรงสุคนธ์ธารกลั่นละลึ่ง ปรุงปนทองธารทรง
 ผจงสนับเพลาบวร ภูษาภรณ์เลื่อมลลาย รัตพัศตร์ พรายไฟจิตร
 พิศชายไหวะยียบ ชายแครงคาบเกรือวัลย์ พิพิชพรรณเสื่อ
 สนอบ รัตอุระรอบเรืองรอง สว่างลตรองคาบประดับ ทับทรวง
 แสงร่วงรุ่ง พลอยเพชรพุ่มยรรยง ทรงทองกรจำรัส พาหุรัต
 รูปมังกกรกลาย ถ้ำมรงค์พรายเพริศแพรว มกุฎแก้วแสงไส
 ทรงพิชัยอาวุธเสร็จ บพิตรเสด็จนวยนาถ คึงพระยาราชาไกรสร
 จากศิขรคูหารันต์ บัดถึงเกย บมีน่าน ชนช่างชาญควาญขับ
 ประทับเทียบเกยแก้ว ทรงคอคขสารแล้ว เคลื่อนแล้ว
 พลพณท์

โคลง ๒

๒๒๕ แตรสังข์พินพาทยฆ้อง เสียงประโคมกรนท้อง
 แהל่งหล้ากรุงไกร

-
- บางฉบับเป็น คาราคาษกลาคคล้อย ตกคำคือยจวนรุ่ง
 - ๒ บางฉบับเป็น ทรงสุคนธ์ธารกลั่นจริง

โคลง ๔

วังพระ ๒๑๐-

๒๒๖ พระยาชัยนุภาพลา	เลิศเหลือ
ชาดูธานีเศิกเสื่อ	ปราบแผ้ว
งามสรรพลักษณ์เจือ	ใจราท สงวนนา
ชายผู้รักคนแพ้ว	เพริศพร้อมดาวทอง
๒๒๗ สองขอยอยศไท่	มहिมา
คู้งอ้งค้อมรา	สู่หล้า
พาหนะคูกจกเซนทรา	จอมเทพ เป็รียบฤา
พลกั้งพลหยาคฟ้า	แหล่งหล้าสรรเสริญ

ร่าย

๒๒๘ ธงหน้าเดินนำพล ธงโบกบนสัญญา เคลื่อนพลคาโดย
 ค้วน ท่วนทุกหมู่ทุกหมวด ขุนตำรวจสารวัค จักแจงเดิน
 คู่เคียง ม้าเดินเรียงเดินราย ขยายระยะโดยควร นายถือ
 ทวนหมายมาค พู่แดงคาชปลิวปลาย สะพายแล่งศรมहिมา

๑. บทที่ ๒๒๗ ฉบับสมุดไทยเป็นดังนี้

สองขอยอยศไท่	มहिมา
คู้งอ้งค้อมรา	สู่หล้า
งามคขงามราชา	จอมเทพ เทียมฤา
พลคั้งเทพหยาคฟ้า	แหล่งล้วนสรรเสริญ

เครื่องอาชายรยง งามบรรจงเพริศแพรว ล้วนแก้วก่องแกม
 มาศ อัครชาติสินธพ แลเลิศลบนแผ่นผยอง ล่องเชิงร้อง
 เกรงครัน สู้ศึกยิน บมิพ่าย นายชัชชัยเข้มแข็ง ล้วนตำแหน่ง
 ยศเจ้าเหล่า ชุนมัทหมื่นมัทกรัน พันม้านายม้ามาก พิศ
 โสภากัยโสภามากคาศดาแต่งแ่ง* แผ่นตนตามเจ้าเหล่า แท้ไป
 หนักก็มาก แท้หลังหลากเหลือหลาย แท้ฝ่ายซ้ายคาศดา
 แท้ฝ่ายขวาคาศเคียร พิศเพียรพร้อมงามสรรพ งดงามับบมิ
 ถ้วน ล้วนมัทลักษณะมัทเลิศ เจกโฉมเจกแหล่งเหล่า พิศ
 ยิ่งงามถ้วนหน้า ยิ่งมัวเมืองบน

ร่าย

๒๒๙ แลพวกพลยรยง* ธงนำพลยะยับ คับ* ก่องร้อยก่องพัน
 คับ* ก่องกัน* ก่องแล่น* แท้แทนแน่นชุนหมื่น* คุระรันมัทหมา
 งดงามไปสร้าง พวกพลค่าง* พลคาบ* พลกำซาบ* ธนู* คุพลหอก
 พลห้าว* คุพลง้าวพลงาม* พลเสนตามเสโล* โทมรสลอน
 บินไฟ* ย่อมพลไกรโอ้อ่า* งามสง่าพรพรรณราย* ไพร่เกิน
 นายเกินคับ* สำหรับ* ถ้วนชุนหาญ* ชีสาร* สูง* แกล้วกล้า* คาบ

๑ บางฉบับเป็น แท้ก่องกันก่องแล่น

๒ บางฉบับเป็น คุระรันมัทหมา

หน้าสถาปกรุทกวร เคนโคยชบวนแทนแท้ นายแวงแท้เหลือ
หลาย นายแวงซ้ายแวงขวา นายแวงหน้าแวงหลัง แวง
จตุลึงคบาท รักษาราชนฤบดี นายแวงสี่ตีนข้าง ข้างพระ
ศกกันกง แวงองครักษ์ตำรวจ กวคั่นแทนแท้ห้อม ล้อม
พระศสำหรับ ขับทวิทักษ์นาสน์ พลหน้าคาศกุง อลงกค
กุงุชร บวรวิภูษา เครื่องราชอิราช งามถึงขนาดเพริศ
พร้อม งามเครื่องงามพลห้อม เสกข์ให้พระบาท ท่านนา

บาย

๒๓๐ กุคาศกลิงกลคพรรณราย บคัซุมสายพรายพรรณ มยุร
ฉัตรชั้นเพราพรังเพริศ กรรชิ่งฉัตรคฺรคาโลก พักโบกพักจามร
พักภูธรยะยาบ สองตราบข้างยะยับ ประคับกษัตริย์ก้านัด
สรรพโลกพิพิศคิตตาม คานหามทองแก้ว บรู๊กหิมุสังกค หนัก
นายพลแกลัวกล้า แท่นหน้าเหลือแท้ แท่นหลังเหลือหลาย
แท่นซ้ายเหลือครา แท่นขวาเหลือไทร นอกทางไปสองฝ่าย
เป็นซ้ายขอบกันกง ยรรยงศัพท ไกรเกรียง เสียงแตรสังข์

๐ บางฉบับเป็น มยุรฉัตรชั้นเพราพรัง กรรชิ่งครคาโลก

๒ บางฉบับเป็น สรรพโลกพิพิศ คิตตามคานหามแก้ว

พาทย์ม้อง กีกก้องสะเทือนธรณิน^๑ ไ้ธริบคินทร์ลีลา มี
มหิมาอาจง คุยรรงกว่าขึ้นแล

โคลง ๔

๒๓๑ พระองค์โอภาสเพียง	ศศิธร
เสด็จจุจกเอนเขจร	แจ่มฟ้า
ควงดาวดาษอัมพร	เวียงเวียบ
คุจจุพลเจ้าหล้า	รอบล้อมเสด็จโดย
๒๓๒ พระเสด็จแลราษฎร ^๒	เรือนสวน เรือกนา
พิศไร่นานีกอวล ^๓	อ่อนไ้
ปานนรุปรอยครวญ ^๔	ถึงพี
ออกอ่อนระทวยไหม้	กล้าแก่นไกรโถม
๒๓๓ จักไปบไกรแก้ว	เทพี พีเอย
จักไกรคีนคิคศรี	ผ่ายหน้า
ไปคีย่าไปคิ	ไคคัง น้า
คิคเร่งอ้างว้างว้า	ห้วงหน้าคิคหลัง ^๕

๑ บางฉบับเป็น เสียงแตรสังข์น้องกลอง บ้าง เสียงแตรสังข์กีกก้อง
สะเทือนท้องธรณินทร์ บ้าง

๒ บางฉบับเป็น อวน

๓ บางฉบับเป็น บ่านรุปรอยครวญ

๔ บางฉบับเป็น ห่วงหน้าคิคหลัง

๒๓๔	หนหลังเสาวภาคย์ ล้วน	ความรัก
	ยาหยุกเขาชลงนั้ก	ฝ้ายหน้า
	จักกินพระลอลักษณ์	ฤๅไคว่ กินเลย
	ทั้กฝ้ายกินเจ้าหล้า	แต่ตั้งจักไป

ร้าย

๒๓๕ คดีไกลพลกต้ายกล้าย แลนา เร่งฝ้ายเร่งกลากกลา แลนา
 ล่วงแคนนาแคนไร่ แลนา ไต่ทางหลวงทางหลาย แลนา
 กล้ายถิ่นฐานบ้านนอก แลนา ตันหนบอกคำบลด แลนา ให้
 หยุกพลเอาทบิ แลนา ไพร่พริบจับการจวน แลนา แต่งตาม
 ขบวนเขบ็จ แลนา ท้าวธเสด็จพะปลาทอง แลนา เสนานอง
 หนึ่งเฝ้า ลอบพิศรพระเจ้า ท่านท้าวมหิมา

ร้าย

๒๓๖ พิเลียงชาตโนมบาท ชาวมหากีเป็นก้านัน ฝ้ายกั้กคัลโดย
 กำหนด พระสุริยลคลงท่า จะไกลคั้การะเวือย ลมฉ้าเฉือยฉุนสมร
 พระภูธรคั้านึง ถึงพระราชเทพี ลักษณะวคิเพื่อนภิรมย์ โฉมสนม
 หนุ่มหน้า มีอสุบอกโอ้อ้า คั้วนร้างเรียมครอม อยู่แล

โกลง ๔

๒๓๗	เห็นเคือนคูกังหน้า	เพาพะงา พิเอย
	เรียมเรียมกงงนุขมา	พิถา

เสียงแลเหล่าเห็นตรา	กระต่าย เปล่งน่า
เคื่อนยะแยมั้แยมั้หน้า	ไกร่กลั่นใจตาย
๒๓๘ เห็นกาวเคียรคาสห้อง	เวทา
เหมือนหมู่สาวสนมมา	ใฝ่ใฝ่
พิศกุ่มมการา	เรียงรอบ ไปนา
ไอ้อ่อนสาวสนมหน้า	หนุ่มร้างแรมสมร

โคลง ๒

๒๓๘ นอนเคียวเปลี่ยวอ้างว้าง	กรกอกอกให้ช่าง
จากชู้เมียไกล	อกนา
๒๔๐ พิศไพรพเยียรวศร่า	หอมกลิ่นกลกลิ่นเจ้า
พิพุ้งหอมขจร	บานนี้
๒๔๑ นกสมสมรปากบ่อน	ถนัดคังเจ้าเยียวอ่อน
อ่อนให้เรียมโลม	
๒๔๒ กิดถึงโฉมอ่อนอ้า	ถนัดคังจะเห็นหน้า
หนุ่มหน้าสุใจ	พี่เอย

๑ บางฉบับเป็น เสียงแลเหล่าเห็นตรา คัวค้าย เปล่งน่า

๒ บางฉบับเป็น จากชู้ไกลเมีย

๓ บางฉบับเป็น ถนัดคังหุขเยียวอ่อน

๒๔๘ สองนายสนองนาถถือ^{*} ไปมา
 พระหากเจรจาใจ จอคน้อง
 หัวใจหนึ่งโหยหา สองเพื่อน แพงนา
 ใจหนึ่งนึกนางห้อง หนุ่มหน้าพระสนม

โคลง ๒

๒๔๙ พระตนกลมแก่นไต้ กรกอกหมอนม้าย^{*}ใหม่
 สวาทว่าหัวใจ
 ๒๕๐ เกือนสุทธิใสส่องฟ้า ลอบพิตรเจ้าหล้า
 ทานทั่วเสด็จไป

ร่าย

๒๕๑ กลีไคลพลผาดผ้าย แลนา กลับคล้ายถึงท่งนา แลนา
 กลับคล้ายถึงท่งหญ้า แลนา หัวหน้าเข้าพงเสา แลนา พลเทา^{*}
 ถึงพงแฝก แลนา พงแซมแทรกพงคา แลนา ถึงบ้ำคองบ้ำแดง
 แลนา เห็นระแหงแหล่งไต้^{*} แลนา เห็นหมู่ไม้หนัสนา แลนา
 ราชามขันธ์ แลนา คือไม้หนัสนั้น ชื่อไอน้ำมโต แลนา

โคลง ๒

๒๕๒ พนจร^{*}ใจจำหมน^{๕*} ทูลชื่อไม้นน^{๕๕}
 แก้ไ้ทุกอัน

๕ บางฉบับเป็น ถึงบ้ำแดงบ้ำคอง แลนา เห็นระแหงแหล่งไต้

๒๕๓ ควัน^{*}ธวัชระหนักแล้ว ลอราชชมไม้แก้ว
เหมือนคังแก้วกลอยใจ ฟ้า

โคลง ๔

๒๕๔ แอนเกล้าเหมือนแม่เกล้า กลอกลิง ฟ้า
หอมกลิ่นเรียมกิดถึง กลิ่นเจ้า
สุกรมพะยอมพืง ใจพี่ พระเอย
เหมือนกลิ่นอรห่มหน้า พี่ต้องตักใจ บารนี้
๒๕๕ นางแย้มเหมือนแม่แย้ม ยินดี ร้อนา
ค้องคัจมือเทพี พี่ต้อง
ซ้องนางกลีเกศี นุชกลี ลงฤฯ
รักคัจเรียมรักน้อง ร่วมรู้รักเรียม
๒๕๖ ยมโดยประคัจเจ้า จงโดย
ไบโบกคือนุชไชย เรียกข้า
เรียมเห็นเกศเรียมไทย หาเกศ นุชแม่
วัลย์โอบเอวไม้ฮ้า อ่อนน้อมเอวเรียม

๑ บางฉบับเป็น ค้องคัจมือมารศรี

๒ บางฉบับเป็น ไบโบกคือนุชไชช

๒๕๗	เล็บมือนาง ^๕ นี้ตั้ง	เล็บนาง	เรียมนา
	ชมม่านนางหวัง ^๖ ทาง	ม่านน้อง	
	ชมพุด ^๗ ใบบาง	นุชกลี	ลงฤา
	งามบ้านไม้ปล้อง	แปลกปล้อง	คอคศรี

ว่า

๒๕๘ พระลอเสด็จลีลา ชมพฤษาหลายหลาก สองปลาก^๘
 ข้างแถวทาง ยางจับยางชมฝูง ยุงจับยุงยัว^๙เข้า เปลาจับปลา^{๑๐}
 แปลกหมู่ กระจาสู่กระจัง^{๑๑} รังเรียงรัง^{๑๒}รังกาน ไก่คราญ^{๑๓}
 ไท่ทอง^{๑๔}อนไก่ ไผ่จับไผ่คู่กลอ ทอคคตจับไม้^{๑๕}ทอค^{๑๖} ทัพคาลอค^{๑๗}
 พงคา กล้ากลา^{๑๘}งจับกล้า^{๑๙} หัวจับหัว^{๒๐}ลอคแล กับ^{๒๑}แกจับ^{๒๒}
 แก^{๒๓}บ้า ดอกบัว^{๒๔}ลำเล็ม^{๒๕}บัว^{๒๖} กระจวน^{๒๗}วัง^{๒๘}นัว^{๒๙}กระจวน^{๓๐}คง^{๓๑} ช่าง^{๓๒}ทอง^{๓๓}
 ลงจับ^{๓๔}ทอง^{๓๕}ยิว^{๓๖} แยก^{๓๗}เท้า^{๓๘}ตัว^{๓๙}เท้า^{๔๐}แขก^{๔๑} ไต่^{๔๒}ไม้^{๔๓}แมก^{๔๔}ไป^{๔๕}มา^{๔๖} บั^{๔๗}รู่^{๔๘}
 ก็^{๔๙}คณา^{๕๐}ชม^{๕๑}ผู้^{๕๒} ชม^{๕๓}พิท^{๕๔}ค^{๕๕}เห็น^{๕๖}รู่^{๕๗} เรีย^{๕๘}กร^{๕๙}้อง^{๖๐}หากัน^{๖๑}

๑ บางฉบับเป็น ไก่คราน บ้าง ไก่คราน บ้าง ไก่คราน บ้าง

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น ค้อคอคค้อค้อคอค

๓ บางฉบับเป็น ดอกบัวลำชมบัว

๔ บางฉบับเป็น บัรู่ก็คณาจับอยู่

โคลง ๔

๒๕๕ กาจับกาฝากกัน	ตุ้มกา
กาลอศกาลากา	ร้อนร้อง
เพกาหมู่กามา	จับอยู่
กาม่ายมัดกาซ้อง	กึ่งกานกาหลง
๒๖๐ คาเสื่อเสื่อผาดผ้าย	หนีนาง ^๒
กว้างแนบหูกวางฟาน	ฟีกเรน ^๓
ข้างน้ำวหมู่บงชาง	ชอนอยู่
ข้างลอคอ้อยข้างเหล่น [*]	ป่าลลับตง
๒๖๑ ลางลึงลึงลอคไม้	ลางลึง
แลลुकลึงลงชิง	ลुकไม้
ลึงลมไล่มตึง	ลึงโลก หนีนาง
แลลुकลึงลางไหล [*]	ลอคเดียวลางลึง

ร้อย

๒๖๒ หวคเหียงหากแหนหัน จันท์จวงจันท์แจงจิก ปริง
 ปรงปรักปรูปร่าง กุยกะกางก้อเก็ค หมู่ไม้เพ็ดคไม้พลอง

- ๑ ฉบับสมุดไทยเป็น กาม่ายมัดกาค้อง
- ๒ ฉบับสมุดไทยเป็น กอเสื่อแห้งผาด มองทาง
- ๓ ฉบับสมุดไทยเป็น กวางแนบไม้หูกวาง ฟีกเรน

หมู่ไม้พองไม้ไฟ หมู่ไม้ไผ่ไม้โพ ไม้ตะโกตะกู ไม้ลำพู
 ลำแพง หมู่ไม้แดงไม้คัน ไม้สมพันสารภี ไม้ன்றุ์ตระบูน
 กุนก่ากุนก่ายาน ไม้พิมานขล้อยลวย ไม้กำจายกะจับบก ไม้
 กะทกรกสักสน คณนามหมู่ไม้ กล่าวแต่พอจำได้ กว้านั้น
 ยังเหลือ แลนา

โคลง ๒

๒๖๓	ไม้เครือไม้กุ่มก้อม	ก้อมเกี่ยวกลล้าย้อม
	ยอกม้วนใบงาม	บารนี้
๒๖๔	คอกดวงทรมช้อย	หอมครลบอบสร้อย
	เร่งเศร้าใจถึง	แม่ชา
๒๖๕	กำนึ่งหลังห่วงหน้า	ใจพี่เพียงเป็นบ้า
	เพื่อรางแรมสมร	มาแล

ร่าย

๒๖๖ พระพนเนจรจรหล้า ได้หลายคำหลายวัน ถึงแดนอันจะนียก
 กำหนดพระราชสีมา ตงพะปลา ทพหลวง ทั้งปักปวงป่าคาอาศัย
 งามถึงชานาคควรชม ถ้วนทุกกรรมมนตรี เผ่ากุ่มีเตียรคาศ
 พระลอรราชเจ้าข้าง จึงเอนโองการอ้าง คึงนเสนา

๑ บางฉบับเป็น ไม้ไผ่ไฟไม้โพ

๒ บางฉบับเป็น เร่งน้อยใจถึง

๓ บางฉบับเป็น พระพนเนจรหล้า

๔ บางฉบับเป็น ทั้งปวงป่าคาอาศัย ข้าง ปักปวงป่าคาอาศัย ข้าง

โคลง ๒

๒๖๗ จักลีลาไปช้า	สู่ ^๕ ทงหลาย ^๕ น้อ
กลั๊บ้านสำราญ	ก่อน ^๑ เทอญ

โคลง ๔

๒๖๘ มานานจรหด ^๑ แล้	ถึง ^๑ แกน
ควรส่ง ^๑ พลแสน ^๑ คืน	สู่ ^๑ หย้า ^๑
ทุกคนเอ็น ^๑ คูก ^๑ แคลน	กรว ^๑ ณุลูก ^๑ เมียนา
กูกะ ^๑ นึ่ง ^๑ ถึง ^๑ ท้าว	เพ็ญ ^๑ ไท้ ^๑ แพง ^๑ ทอง
๒๖๙ มนตรี ^๑ ต่าง ^๑ เนตร ^๑ ไหว้	บท ^๑ มาลย์
จบ ^๑ บาท ^๑ ฐิติ ^๑ ธาร	ใส่ ^๑ เกล้า
ขอ ^๑ พระ ^๑ จง ^๑ อยู่ ^๑ บาน	ใจ ^๑ ก่อน ^๑ พระ ^๑ เซย
สาม ^๑ ส่วน ^๑ พระ ^๑ เจ้า	จึง ^๑ ให้ ^๑ พล ^๑ เมื่อ
๒๗๐ นาน ^๑ นัก ^๑ กว่า ^๑ ซิ่น ^๑ แล้	มน ^๑ ตรี
ไป ^๑ พร ^๑ ก ^๑ ควร ^๑ พอด ^๑	อย่า ^๑ ช้า
กร ^๑ น ^๑ นา ^๑ รา ^๑ ช ^๑ ธานี	เรา ^๑ เปลี้ย ^๑ ว อยู่ ^๑ นา
เยื่อ ^๑ ออก ^๑ ท้าว ^๑ เจ้า ^๑ ถ้ำ	ข้าว ^๑ ถ้ำ ^๑ พัง ^๑ สาร
๒๗๑ ซ้อง ^๑ น ^๑ ว ^๑ น ^๑ บ ^๑ บาท ^๑ ไท้	บุญ ^๑ ขจร
ไหว ^๑ อยู่ ^๑ ส ^๑ ลอน ^๑ ตาง	คอก ^๑ ไม้

๑ บางฉบับเป็น ขอพระอยู่จงบาน

เสมอสัตว์ภูธร	ชุปปลุก ไสร์พ่อ
ทุกสิ่งเหนือหน่อไต้	ก่อเกือทุกอัน
๒๗๒ ขอโดยเสด็จราชไท่	ทรงธรรม
กินขอบเสวยไอศวรรย์	ผ่านหล้า
ผิไปและถึงกรรม	ดีกว่า กินพ่อ
ยากสิ่งใดไส้ข้า	คิดได้อ اسا
๒๗๓ ไปหน้าคิดใครไส้	กินหลัง
เกรงแผ่นดินเกรงทั้ง	ออกท้าว
สุเคยเมื่อก้อย	ครองแผ่น กินนา
ครองแผ่นดินทุกท้าว	อย่าให้ใครแคลน
๒๗๔ ฝากเมืองข้างม้าไพร	พลหลวง
ฝากนอกในทองปวง	แหล่งหล้า
อย่าลืมหมันไทรทอง	ผิตชอบ กูนา
ฝากออกท้าวเจ้าฟ้า	ฝากแก้วกลอยสมร
๒๗๕ ส้มมนทรีถั่ว	ทุกกรรม
รับราชโองการสม	ใส่เกล้า
นำคางอามณ	ร้กราช แลนา
ขอบพิตรพระเจ้า	อย่าซ้ำเสด็จมา

๒๗๖	สู่ถึงพระบาทไท้ ทูลว่าจอมกษัตริย์ เสวยสวัสดิ์สำราญมี โอนมกุฎเกล้าไหว้	ชนนี ท่านนา ลูกไท้ สุขอยู่ ไสร์นา พระบาทเจ้ากุนา
๒๗๗	แล้วสุไปไหว้แจ่ม ทูลว่ากุเสวยสวัสดิ์ จักพลันสู่สมรรัตน อย่าละห้อยให้ไท้	จอมกษัตริย์ พี่เอย ท่อนไซ้ ซาเยศ ไสร์นา อยู่ดำ [*] รับเรียม

ว่า

๒๗๘ ธกัให้เตรียมแ่ง แบ่งปันคนผู้สนิท อันเชื้อชิตกษุบาล
ประมาณร้อยหนึ่งไว้ โดยเสด็จไ้ธริบตี ธกัส่งมนตรีและไพร่ฟ้า
ข้างมำคลักินเมื่อ โองการเชื้อสองพี่ กิดที่เราจะไป ก็ให้
ผู้กระไ้ช่าวคอย ผู้รู้อยช่าวค่าน หวานความรักชักชิต
ครันเข้าสนิทไมตรี จึงบอกคตีโดยปอง ให้เงินทองผ้าเสอ
เผื่อใจชักเข้ามา^๓ จึงเจรจาให้ชอบใจ เป็นภายในชักชิต^๔ ว่า

๑ บางฉบับเป็น ข้างมำคลักินเมื่อ โองการเชื้อสองพี่

๒ บางฉบับเป็น ก็ให้ผู้กระไ้ช่าวคอย

๓ บางฉบับเป็น เผื่อใจชักเข้ามา

๔ บางฉบับเป็น เป็นภายในเชื้อชิต

บพิตรประสาท ให้พระราชทานรางวัล เงินทองครั้นเมื่อมอก
 อยู่ยี่สิบปกกั้วล บอกยุบลให้เห็น ทั่วธเป็นขุนค่าน พี่เลี้ยง
 ท่านเป็นหมื่นแขวง นายแวงเป็นหัวพัน ชาวค่านันเป็นไพร่
 ไชว ชื่อด้วนทุกคน เรียกกันกลชาวค่าน บล่านทางเสียบคอย
 ไชรอยบึกเงื่อนงำ ความซำบให้แพรง จงแตงแ่งให้เป็นกล
 พบผู้คนทักทาย กลายถิ่นฐานบ้านบ้ำ เขาถามว่าจงถนัค
 บอกจงชัคชื่อเสียง มาแต่เวียงเสียบค่าน แล้วท่านจะคินเมือง
 ยังจะเคื่องฎาจะกล่อง บอกลงต้องจงแท้ โดยยุบลนี้แล อย่า
 ใค้อำอวม

โคลง ๒

๒๗๙ บุญพระสรวมคู้ข้า พระแตงกลบเกลื่อนหน้า
 ซอบแท่ทุกอัน

๒๘๐ พระจะพลันไปไชว ไว้แต่สองนายให้
 ท่านท้าวเสด็จไป

๑ บางฉบับเป็น แคงแ่งจงเป็นกอ

๒ บางฉบับเป็น เขาถามว่าจงสนทค บอกลงบคชื่อเสียง

๓ บางฉบับเป็น แล้วแล้วท่านจะคินเมือง จงเผคืองให้ด้วนให้ทอง

๒๘๑ ถึงทวารโพรฝ่ายนั้น คู่หูชวณกันกัน
 บ่าคันงงหา

๒๘๒ กุโหล้วลาพระ ณ เกล้า ไว้แก่สองนายเผ้า
 พระบาทแล้วเขาไป

ร้าย

๒๘๓ เมื่อนั้นท้าวไคลกลา ล้วงแคนนาแคนราษฎร์ สองนาย
 นาถิน่าทาง ธวางเพศท้าวผู้มีบุญ ทำทรงขุนค่านแล้ว ทรง
 เสือผ้าหมวกแก้ว บให้เห็นองค์ ท่านนา

โคลง ๒

๒๘๔ เสด็จโดยท่านกงกว้าง คนร้อยม้าร้อยช้าง
 กษัตริย์ค้ำยเป็นสาม

ร้าย

๒๘๕ ทามสองนายนำนาถ ท้าวธลีลาศกลาไคล เสด็จไป
 โดยอันคับ เอาทับทุกคำบล คลทวารโพรที่อยู่ ชาวค่าน
 หมู่สำคัญ ชวณกันบอกโดยธ สั่ง ทำกลดั่งธ สอน เห็น

๑ บางฉบับเป็น เมื่อนั้นท้าวธลีลาศกลา

๒ บางฉบับเป็น ขลรอยคนร้อยช้าง

๓ บางฉบับเป็น พี่เลี้ยงค้ำยเป็นสาม

ภูธรเสด็จพัก ชาวบ้านทักไต่ถาม เขาบอกนามชื่อเสียง ชุน
 คำนเวียงมาเทียบคำน แล้วท่านจะคืนไป เขาก็ไร้เอาคำนัส
 บังคัสท้าวธ ทุกคน คำบลดทวารไพร่หัน ถึงคำบลดนนั้น
 ท่านผ้ายบหิง

ร้าย

๒๘๖ ถึงแม่น้ำกาหลง ปลงขังชีวิตคดผิง นังสำราญรี้กัน
 แล้วธให้พันไม้ทำห่วง พ่วงบั้นแพสรรพเสร็จ ธก็เสด็จข้าม
 แม่น้ำแล้วไสร ให้แผ้วที่ประทับ กุจสำหรับชุนคำน แล้ว
 ท่านเสด็จสรง สีผ้างชำระ สระพระเกษเสร็จแล้ว ไจราช
 กิดแคล้วแคล้ว มึงท่านไทม์มารดา ท่านนา

โคลง ๒

๒๘๗ กิดปรานีออกไท้ รอยราชละห้อยให้
 ถึงลูกแล้วสหัว ลูกเอย

โคลง ๔

๒๘๘ เจ็บรักเจ็บจากซา เจ็บเยี่ยว ยากนา
 เจ็บไกรกินหลังเหลียว สู้หย้า
 เจ็บเพราะลูกมาเคี้ยว แคนท่าน
 เจ็บเร่งเจ็บองค์ท้าว ธิราชร้อนใจถึง ลูกฤ

๐ บางฉบับเป็น เห็นภูธรเสด็จคลา ชาวบ้านทักไต่ถาม

๒ บางฉบับเป็น เจ็บเร่งเจ็บออกท้าว

๒๘๙ เจ็บถึงบิฑุราชแล้ว

เจ็บอยู่คนเดียวดู

เจ็บเยี่ยวราชศัทรุ

เจ็บเรงเจ็บค้อยค้อย

๒๙๐ ร้อยชู้ฤๅเท่าเนื้อ

เมียแต่ พันฤๅกล

ทรงกรรมก็กลอกเป็นคน

เลี้ยงยากนักท้าวไท

๒๙๑ อย่าไปพะหน้าจัก

หาสมเด็จบุญเหลือ

จระทกจระเทินเขือ

บาปสิ่งใ้จ้ให้

ถึงกู เล่านา

ละห้อย

คูหมื่น แกลนนา

ชอบม้วยเมื่อมรณ

เมียคน

แม่ไ้

ฤๅง่าย เลยนา

ธิดาผู้มีคุณ

กินเมื่อ ฤๅพี

เลิศไ้

วานช่วย วิรา

ลูกร้อนใจถึง

ว่า

๒๙๒ บัคนั้นจึงสองนาย ถวายกรกชั้ประนม บังคมทูลบมิชั้

ว่าข้าบาทสรวมชีพ เจ้าจอมทวิปโองการ พระภูบาลจักไ้

เขายังเมืองมิ่งคิน ข้าบาทยินยลชอบ อย่าเยี่ยวลอบไปเลย

ควรเสวยสวัสดิ์ครองคั้ว คั้วยสมเด็จน้องท้าว ท่านไ้ชั้ชนั้

ท่านเทอดู

๑ บางฉบับเป็น อย่าเยี่ยวลอบไปเลย

โคลง ๔

๒๕๓	จักไปจักเปลี่ยวข้าง	ทรชน
	กรนจะกินเยียวคน	กล่าวร้าย
	ว่าท้าวเป็นสากล	ใจขลาด นักรบ
	พุนโทษทุยศหว้าย	ว่าร้ายแห่งตาย

โคลง ๓

๒๕๔	สองนายเกลี้ยงกล่าวทูล	ว่านเรศูร [*] ท่านไท้
	ใครจะเอ้อมติไค้	เท่าเผ่าฤๅมี พระเอย

โคลง ๔

๒๕๕	จักไปสักน้อยหนึ่ง	จึงกิน นาพี
	หน้าก็ย็นหลังย็น	ชอบไค้
	เกรงเยียวแต่ผีขึ้น	จำอยู่ ไสร์นา
	เยียวบ่กินเห็นไท้	ธิดาผู้มีคุณ
๒๕๖	มากจะเสียงนำ	นองไป ปรีนา
	นำช้อกาหลงไหล	เชียวแท้
	ผิวจะกลาไกล	บรอก กินนา
	นำจุงเวียนวนแม่ [*]	รอกไสร้งไหล

๑ บางฉบับเป็น จักไปจักแปลกข้าง ทรชน

๒๕๗ กรนวางพระโอรส^๕รู่^๕นา

เห็นแก่คาแคงกล

หฤทัยระทกทน

ถนัคคังไม้ร่อยอ้อม

๒๕๘ บให้คนรู้เรื่อง

๕ ขนจากสรงเสด็จใน

ยังสุวรรณพะพลาชัย

๗ บิคมานละห้อยให้

๒๕๙ พระทาจงลูกได้

๘ ผีลูกตายกษัตริ

๙ เผาศพลูกอย่ามี

๑๐ ฎาบ^{๑๐}ร้าง เผาผีให้

เวียนวน อยู่^{๑๑}นา

๑๒ เลือคย้อม

๑๓ ทุกซ์ใหญ่ หลวงนา

๑๔ ทาวท้าว ทับทรวง

๑๕ ผืนใจ อยู่^{๑๖}นา

๑๗ อาสน์ให้

๑๘ ใจคัง นนา

๑๙ ออกท้าวบุญเหลือ ลูกเอย

๒๐ เห็นผี ทานนา

๒๑ แม่ได้

๒๒ อจาก ราแม่

๒๓ บร้าง ได้เผาผี^{๒๔} ลูกเลย

โคลง ๒

๓๐๐ ลูกตายก็ตายแล้ว

๑๑ เกิดเกล้ากุมมา

๓๐๑ นาคาไหลหลังให้

๑๒ ออกท้าวฎาเห็น

๑๓ เจ็บบเห็นหน้าแก้ว

๑๔ เป็นเลือคตกอกใหม่

๑๕ ลูกเลย

-
- ๑ บางฉบับเป็น ท่มแท้ทับทรวง
 - ๒ บางฉบับเป็น บร้างให้เผาผี
 - ๓ บางฉบับเป็น เจ็บคาชเห็นหน้าแก้ว

๓๐๒	ลางเข็ญเห็นเหงา	อกลูกเพงผก ขวา
	ออกท้าวใจบุญ	ลูกเอย
๓๐๓	เป็นขุนยอชิงฟ้า	ญาบาลจำวายหล้า
	หลมหลม คนเคียว	
๓๐๔	จะเหลียวเหลียวบ่ไค้	เหยียบแผ่นดินผิดไสร
	อยู่เต็มบาท	พระเอย

โคลง ๔

๓๐๕	เคยเป็นจอมโลกเจ้า	ไอศวรรย์
	รื่อยเอ็ดเมืองราชคฤ	กึ่งเผ้า
	มาตกถึงกลางอรร	ณพแท้ เคียวนา
	เยียวบ่เห็นหน้าเจ้า	ลูกแล็บเห็น ลูกเลย

ร่าย

๓๐๖ ท้าวธเป็นทุกซ์เท่าฟ้า คึดหยงหน้าหยงหลัง ระวังองค์
 บพิตร บิ่ตบให้กันเห็น เป็นทุกซ์คัจเริงริน แสร้งทำขึ้นเผยมาน
 เรียกชาวค่านรปอง สุน่าสองพีเลียง เพียงหฤทัยไปคู้ ที่ควรรกู
 จะหยุกยง ที่จะกิงจะบิ่ต ให้จิงซิคจงชอบ ที่จะลอบจะเล็ด จงเป็น
 เขบ็จเป็นกล ที่สอตมารคจงด่อง ท่องทางคคจงซื่อ ท่องทงซื่อ
 ค้าบล ที่จะซุมพลข้างม้า คู้ทงหน้าทงหลัง ระวังทงไกล้ทงไกล

๑ บางฉบับเป็น อยู่ไค้บาท

๒ บางฉบับเป็น มาตกถึงกลางอรร ณพแท้ เคียวนา

๓ ฉบับสมุคไทยเป็น ช่องทางคคจงซื่อ ด่องทงซื่อค้ำบล

คาไปใจสองแล้ สองพิศจงแท้ ถัดวันเขบ็จการ

โคลง ๒

๓๐๗ รับสารกษัตริย์สั่งแล้ว ไหว้บาทบงกชแก้ว
จงผายลลา

๓๐๘ มิกลาคำสั่งท้าว คู่ที่ทางทุกคำ
ถัดวันใจจำ

๓๐๙ นำสองนายสู่สอง* ทำเป็นพี่เป็นน้อง
ค้ำยันหมู่บ้านเทียมทาง

๓๑๐ เอาสินสะกางสูดจ้าง แข็งคังเหล็กเงินง้าง
อ่อนไค้ไค้ใจ

๓๑๑ เป็นฝ่ายใน* สนิทแล้ว กระแทนนายขวัญแก้ว
กล่าวเกลยงกำหวาน

๓๑๒ บอกอาการถึถ้อย เขาว่าอย่าแคลนน้อย
หนึ่งไว้งานตุ

ร่าย

๓๑๓ ข้าก็เข้าไปคุดอุทยาน หมู่พยาบาล* สวนไท้ ให้สินจ้างซักซิด
เงินทองบิ่คปากไว้ ไซ้ไค้ไค้ทุกประการ ข้าก็ไปคุดทวารเวียงวัง
คุดทั้ง* เรือนสองกษัตริย์* ทซัดข้าเห็นถ้อง ทคล่องข้าเห็นถึ ทุกที่
ข้าเห็นถ้วน ม้วนทงมวลงข้าใส่ใจ ห่อนให้ใครเห็นได้ ซ่อนเงื่อน
งัวแงไว้ เกยจกน เป็นกล

* บางฉบับเป็น ทำนบพี่น้อง ท้วบ้านเทียมทาง

ว่า

๓๑๔ แล้วไต่หนทางเสร็จ เตรีบ้านทางซื้อซ่อง สองนายท่อง
ทางบ่า งามเอยไปคล้ายคล้าย* จรด้ายไปถึงหน้ กั้นทางไปบึง
ถึงสมเด็จเจ้าคน ไหว้ทูลกลกระแทน* เห็นที่แ่งที่มีค ทุลโดย
กิจแล้วลวัน เขียนชื่คชบวนถวายถ้วน ถัด้อยทุกประการ

ว่า

๓๑๕ พระภูบาลตรัสทรง* ไว้ข้างสองม้าสี่ ให้อยู่ที่นายกำน
ท่านก็เลือกคนสามสิบห้า* อาจสามรถโดยเสด็จ คนเจ็ดสิบ
ไว้เล่า อยู่ค้วยเหล่าข้างม้า เจ้าหล้ายยังสำราญ หยุคท้าวรวนค
ฝ้ายสองศรีพี่เลี้ยง ฟังราชโองการเกลยง กล่าวถ้ำทูลสนอง
ท่านนา

โคลง ๔

๓๑๖	เมื่อนั้นสองราชไท้	ธิดา
	สองอยู่คอยหนหา	ท่านไท้
	พี่น้องวันโรยรา	ข้าไป มาเลย
	รักเร่งวานไปไหว้	ปู่เจ้าเราเตือน

* บางฉบับเป็น งามเอยไปจรคล้าย คล้ายคล้ายไปถึงหน้

๓๑๗	ข้าไปเคือนบูเจ้า	จอมผา แม่ฮา
	บูว่าพระลอมมา	ผิงน่า
	กาหลงฝ่ายแคนรา	ชาคร่า กรวณนา
	มาจะให้ไปช้ำ	ชกท้าวเสด็จพลัน

ร้าย

๓๑๘ บุกกระสัน^๑ ดึงไก่ไพรพฤกษ์ บู่รำลึกไก่ไก้^๒มา บรู๊ก
 ฅนากี้^๓ห่ม บูเลือกไก่ตัวงาม ทรงทราม^๔ วัยทราม^๕ แร่ง สร้อยแสง
 แดงพะพราย^๖ ขนเขี้ยวลายยับ^๗ บีกสลับ^๘เบญจรงค์^๙ เลื่อมลาย
 หงสบาท^{๑๐} ขอบคาชาคพะพรัง^{๑๑} ถึงกลองหงอนพราย^{๑๒}พรวณ^{๑๓} ชันชาน
 เสียงเอาใจ เคียงอนไสสระ^{๑๔}รอง^{๑๕} สองเท้าเทียมนพมาศ^{๑๖} เพียง
 ฉลุ^{๑๗}ชาคทาร์^{๑๘} บุกใช้ผิง^{๑๙}แกไก่ ไก่แก้ว^{๒๐}ใส่รับมิก^{๒๑}ลัว ชุกผก^{๒๒}หัว
 องอาจ ผาคผัน^{๒๓}ตี^{๒๔}บีก^{๒๕}บ้อง ร้องเรื่อย^{๒๖}เฉื่อยฉาค^{๒๗}ฉาน เสียงขันชาน
 แจ้วแจ้ว บุก^{๒๘}สั่ง^{๒๙}แล้ว^{๓๐}ทุก^{๓๑}ประการ มินาน^{๓๒}ผาค^{๓๓}โผน^{๓๔}ผยอง^{๓๕} ลง^{๓๖}โดย
 กลอง^{๓๗} บ^{๓๘} หิง^{๓๙} กรน^{๔๐}ด^{๔๑}บ^{๔๒}ด^{๔๓}ึง^{๔๔}พระ^{๔๕}เลื่อง^{๔๖}ลอ^{๔๗} ยก^{๔๘}ก^{๔๙}อ^{๕๐}ขัน^{๕๑}ชาน^{๕๒}ร้อง^{๕๓} ตี^{๕๔}บีก^{๕๕}บ้อง^{๕๖}
 ผาย^{๕๗}ผัน^{๕๘} ชัน^{๕๙}เอ^{๖๐}อ^{๖๑}ย^{๖๒}เจ^{๖๓}อ^{๖๔}ย^{๖๕}ใจ^{๖๖}ใจ^{๖๗} แล้ว^{๖๘}ใช้^{๖๙}บีก^{๗๐}ใช้^{๗๑}หาง^{๗๒} โฉม^{๗๓}ตำ^{๗๔}อ^{๗๕}าง^{๗๖}
 ตำ^{๗๗}อ^{๗๘}าค^{๗๙} ท้าว^{๘๐}ร^{๘๑}ผาค^{๘๒}เห็น^{๘๓}เป็น^{๘๔}ท^{๘๕}ระ^{๘๖}กา^{๘๗}ร ภู^{๘๘}บาล^{๘๙}บาน^{๙๐}ห^{๙๑}ฤ^{๙๒}ท^{๙๓}ัย^{๙๔} งาม^{๙๕}พอ^{๙๖}ใจ
 พอ^{๙๗}ตา^{๙๘} มี^{๙๙}ทัน^{๑๐๐}ทา^{๑๐๑}ธา^{๑๐๒}ร^{๑๐๓}ทำ^{๑๐๔}รง^{๑๐๕} ทรง^{๑๐๖}ม^{๑๐๗}ก^{๑๐๘}ฎ^{๑๐๙}ฎ^{๑๑๐}ษา^{๑๑๑}สร^{๑๑๒}ร^{๑๑๓}พ^{๑๑๔} จั^{๑๑๕}บั^{๑๑๖}พิ^{๑๑๗}ชัย^{๑๑๘}อา^{๑๑๙}ว^{๑๒๐}ุ^{๑๒๑}ร^{๑๒๒}า^{๑๒๓}ช

๑ ฉมับสมุคไทยเป็น กาหลงฝ่ายแคนรา ชาคร่า วันนา

๒ ฉมับสมุคไทยเป็น เคียงหงอนไสสระรอง

พล บัณฑิตลธลูกไล่ หวังได้ไก่อ้วงาม ยกทัพตามจอมราชา ครัน
 กลาคไก่อ้อยู่ถ้า ครันเข้าไก่อ้นเรียก ไก่อักระเหลยยก* ตาคู ครัน
 ภูธรจะทัน ไก่อ้อยผันค้อยผาย ระวัง รวยตื่นเดิน กำเนินหงส์
 ยกอย่าง ครันเห็นห่างไก่อ้นยุค ครันจะสุกแคนป่า ครันจะผ่าแคน
 บ้าน ไก่อัทำคร้านมารยา เห็นไก่อัซ้าชกีสาว ไก่อัเห็นหาวหายเนตร
 ภูเบศคอุบทิศ บพิตรจิตพระองค์ โอ้กู่มาหลงแก่ไก่อั ไก่อัผีไขว่
 เอากู ทำวธเหลยวคู้พิเลียง สองพิกล่าวกำเกดียง ถัดวันท่งมวล
 ร้าย

๓๑๕ แทน้ควรรระมัต ประหยัค้อย่าลิมตน บอกทุกคนทุกผู้ ให้
 รู้แล้วจึงไป กลาไกลถึงบ้านมิตร เขาสะกิดกันบอก ชาวบ้านนอก
 มาไหว้ อัญเชิญให้ธเข้าสู่อู่ อยู่ณ ที่ควรรเสด็จ เสร็จเขาดวาย
 โภชนาหาร เชิญธสำราญกินหนึ่ง ซึ่งไวนั้นสิบคน ถึงตำบล
 บ้านหน้า ไร่คนห้าแลข้าง ฝ่ายข้างโดยเสด็จให้ นับถ้วนได้สิบ
 ห้า หน้าโน้นไว้สิบคน ถึงตำบลหนึ่งเล่า แต่สวนเปล่าบมีคน
 พดุกษาสนล่าเลื่อน* มีเรือนเปล่าสงัก เขาเชิญกษัตริย์อาศัย
 บมิไกลสวนอ่อนไก่อั เขาประนมมือไหว้ นังเฝ้าเรียงรัน

๐ บางฉบับเป็น พี่เลียงตามจอมราชา

๒ บางฉบับเป็น เห็นชเข้าไก่อ้นเรียก ไก่อักระเหลยยกตาคู

ว่า

๓๒๐ เขาถวายกำนัน^{*}กำนัน สำหรับโภชนาหาร น้าอบธรรตวง
เสวย ฟูกผ้าเชยสะอาด ผ้าไหมลาดปูกรอง ถามสองนายทุก
ประการ เครื่องอุปโภคแต่งเสร็จ ส่วนสมเด็จจันทุเบศ ท่าน
แปรเพศเป็นพราหมณ์ ทรงนามเจ้าศรีเกศ ใครเห็นประเทศ
มาชม มาแต่สยามภูวนาถ สองนายชาติกฤหส์ถ์ ชื่อนายรัตน์
นายราม ปรามกันทั่วทุกคน อย่าลืมตนลืมปาก เพื่อเหตุฝาก
ความรัก เขาชักเชิญสองนายแลไพร่ ไป^{*}ไปยังเหย้าเรือน
เดือน^{*}อาหารเล่า^{*}เข้า^{*} เขาว่าเชิญชาวเจ้า พี่น้องมาเอา

ว่า

๓๒๑ เขาเลี้ยงดูทุกคน โดยกำบลดทุกแห่ง อยู่บัดแบ่งยามเย็น^{*}
ท้าวธ ใครเห็นสวนน้องนาง พระบาทเสด็จบมิช้า เขาก็นำ
เจ้าหล้า ท่านท้าวเสด็จไป

โคลง ๒

๓๒๒ ข้ากระโถ^{*}อยู่เฝ้า บอกข่าวพระลอเจ้า^๒
สู่สร้อยสวนขวัญ

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น อยู่บัดมามแบ่งยามเย็น

๒ ฉบับสมุดไทยเป็น บอกข่าวพระเสด็จเจ้า

๓๒๓	ชวนกันไปนั่งไหว้ ประพาสเหลน อุทยาน	เชิญบพิตรท่านไท้
๓๒๔	ภูบาลบานหน้าไท้ ลูกไม้พ้อใจ	ชมดอกไม้ต้นไม้ บารนี้
๓๒๕	เสด็จอยู่ในแหล่งหล้า ขอบหน้าใจสุ	แย้มโอษฐ์ปราศรัยอ้า บารนี้
๓๒๖	สวนไกรหน่อไกรรู้ ท่านแล้พระทอง	สวนสมเด็จท้าวชู
๓๒๗	จึงจ่านองโคลงอ้าง ท่านผู้มีบุญ	ถวายแก้บพิตรเจ้าช้าง แลนา

โคลง ๔

๓๒๘	ข้าไหว้พระบาทผู้ เชิญบพิตรเสด็จชม อุทยานสำราญรมย์ สรรสนุกไม้ไหล้*	ออกม ชื่อไม้ สองราช แลพ้อ แหล่งเหลน [*] สองศรี
๓๒๙	พระชมการะเกดแก้ว หอมที่นกลเกศา พระชมมะลิลา ชมดอกไม้เขียวเกล้า	หอมุหา ยากนา รวดร้า ลานสวาท เพื่อนไท้แพงทอง

๓๓๐ นางแย้มเหมือนแม่แย้ม	ยวนสมร
ไบโบกกลกวักร	เรียกไท้
ซ้องนางคัสร์รายขจร	โบกเรียก พระฤ
เชิญราชชมไม้ไต้*	กึ่งกัมถวายกร
๓๓๑ นกหกจับแมงไม้	เรียงรัน
ร้องร็รับขวัญขวัญ	ท่านท้าว
กระสากระ* สรวลคัลย์	ถึงราช
จัมมะสังแสงหน้า	กู่ ^๕ เคียง ^๖ เรียงรมย์
๓๓๒ แหกเท้าเห็นเท้าแขก	ชอรัก
เรียกพระผู้จอมจักร	ปิ่นเกล้า
สัทวาส่งเสียงซัก	เชิญ ^๖ ราช แลพ่อ
เกล้ากู่คลึงเกล้าเกล้า	ก้อยเกล้ากลอสมร
๓๓๓ เชิญไ้ท้ราชท้าว	ชมสระ
ชมคอกบัวบานระคะ	คัสคัล้อย
ปุปตาเท้าจราว [*] จระ [*]	จรัลคาส เทียรนา
แมลงกู่คลึงเกล้าสร้อย	เสียดสร้อยเสาวคนธ์

* บางฉบับเป็น ร้องระร็รับขวัญ

โคลง ๒

๓๓๔ พระเสด็จกลนั่งแล้ว พระกำนึ่งน้องแก้ว
เพื่อนไท้แพงทอง

โคลง ๓

๓๓๕ สองนายเชิญธบรรทม กำแล้วลมลาดไม้*
โหยละห้อยท้าวไท้ ก้อยพร้อมโคลงกรวญ

โคลง ๔

๓๓๖ สองอวล^{*}อรเพียงชีพ ชีพิก พี่เอย
เริ่มจากบุรุษฤทธิ รีบเท้า
บเห็นพะงาผิก ใจพี่ พระเอย
ไอ้กำนึ่งน้องหน้า กรำแก่นครวญสมร
๓๓๗ ไม้ไคร้ควงคอกสร้อย เสาวคนธ์
รสล้ำควนหอมกล กลิ่นแก้ว
พรพวยรำเพยคล แดกรำ กรวญนา
เดือนส่องแล้วฟ้าแผ้ว^๒ ไปฝ่ายสมศรี

* ฉบับสมุคไทยเป็น กำแล้วลมลาดไม้

๒ บางฉบับเป็น เดือนส่องแสงฟ้าแผ้ว

๓๓๘ มะลุลี^๑หอม^๑หิน^๑ฟุ้ง

ปรุ^๑ประยงค์^๑หอม^๑หรรษ

หอม^๑กลกลิ่น^๑จอม^๑ขวัญ

หอม^๑ท่อน^๑เห็น^๑หน้า^๑หน้า^๑

๓๓๙ หิน^๑หอม^๑รส^๑สร้อย^๑เปล้า

แล^๑พิทก^๑เหลือ^๑หลาย

นก^๑เอย^๑ส่ง^๑สาร^๑ถวาย

ให้^๑พระ^๑นุ^๑ชน^๑้อง^๑ไท้

๓๔๐ สาร^๑ิกาว^๑น^๑ส่ง^๑สร้อย

แถ^๑ลง^๑แถ^๑สอง^๑พฐ

ทร^๑หน^๑อยู่^๑ทร^๑หุ

เห็น^๑แถ^๑น^๑ก^๑ท^๑กร^๑อง

๓๔๑ สัต^๑วา^๑วาน^๑ช่วย^๑ร^๑อน

บอก^๑ชาว^๑พระ^๑ล^๑อ^๑ไกล

เส^๑ก^๑จ^๑มา^๑อยู่^๑อา^๑ศัย

ให้^๑จ^๑ง^๑สอง^๑ท้าว^๑รู้

มะ^๑ล^๑ิว^๑ล^๑ย

หิน^๑ท^๑า

ขวัญ^๑พี^๑ พระ^๑เอย

ไ^๑กร^๑กล^๑ิ่น^๑ใจ^๑ท^๑าย

แถ^๑ท^๑าย

แถ^๑ล^๑ง^๑ไ^๑ล^๑

ถึง^๑นา^๑ฎ^๑ พระ^๑นา

แม่^๑รู้^๑ช^๑าว^๑เร^๑ียม^๑มี

สาร^๑ก^๑ หน^๑ึง^๑รา

พ^๑็น^๑อง

หา^๑อ^๑น^๑ อ^๑ว^๑ล^๑นา

ร^๑่า^๑ร^๑อง^๑ร^๑น^๑ส^๑ม^๑ร

เร็ว^๑ไป^๑ หน^๑ึง^๑รา

กล^๑ิ่น^๑ช^๑ู

ส^๑ว^๑น^๑รา^๑ช^๑ หน^๑า

ที่^๑ร^๑อน^๑แรม^๑ศ^๑รี

๑ บางฉบับเป็น แถล่งไหล่

๒ บางฉบับเป็น ถึงอ่น อวลนา

๓ บางฉบับเป็น แม่รู้เรียมมา

๓๔๒ โนรีเร็วเร่งผ้าย
 ไปสู่มนเทียรทอง
 ทูลสารอัญเชิญสอง
 มาระเมียรไม้ไทล์*

๓๔๓ โพระโคกกุเหว้าร้อง
 เสียงเสนาะเอาใจ
 สรุ๊กเร่งเร็วไป
 เชิญแม่มาสวนสร้อย

๓๔๔ นกหกบินร่อนร้อง
 ซอนซอกจับพฤษษา
 บทูลข่าวธิดา
 บ้างไต่ไม้บ้างเต้น

ผันผยอง หนึ่งรา
 อ่อนไต้
 กษัตริย์แม่ มาณา
 แทลงเหล่น อภิรมย์

เสียงใส บารณี
 ใช้น้อย
 ถึงอ่อน ฮวลนา
 สว่างร้อนใจเรียม

ไปมา อยู่เนา
 เสียครั้น
 ถวายแก้ เรียมเลย
 ร้องจ้อแจ

ว่า

๓๔๕ พระถอเล็งแลนก พังวิหคเป็นคาย^๑ สองนายนวกพระบาท
 ถวายอภิวาทบังคม ทูลว่าอย่าปรารมภ์เคือกใหม่ พรุ้งจะสม
 นื่องไต้ เพื่อนท้าวภิรมย์

โคลง ๒

๓๔๖ เชิญธ บรรมมแทนแก้ว จักจั้นเสียงแจ้วแจ้ว
 กล่อมท้าวสว่างรมย์

* บางฉบับเป็น พังวิหคเป็นคาย

๓๔๗ ลมขจรคันธดอกไม้ ท้าวธ กิดกลั่นไต้^๑
ออกท้าวทงสอง

๓๔๘ เคือนระรอง^๑ สองหล้า พระจะเขยชมหน้า
หนุ่มหน้าบัวศรี

ร้อย

๓๔๙ พระลอมหฤทัย รมยาภิรมย์^๑ ชนชมคำพลเสียง สองพิ^๑
กล่าวกลอนเกลียง กล่อมท้าวนิทรา

ร้อย

๓๕๐ ซากซบหลับกับพระบาท พระลอรราช ฐ กผัน^๑ ทง^๑
นายขวัญนายแก้ว หลับแล้วฝันต่างต่าง พ่างพระบาทยุค
ทนท้าวธกิดคนกระบศ กิดพิพลิงเจ้าหล้า บอกฝันปล้นบช้า^๑
ช่วยแก้ความฝัน

โคลง ๔

๓๕๑ พขวัญแพ้วพ ชวนกัน พังรา^๑
เชือกล้อมกุฎผู้ กิ่งน^๑
ฝันทรงสังวาลวรรณ นุชนาฏ งามนา^๑
สองอรก^๑ เกยวัก คนชนขวัญหาย

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น ท้าวธกลั่นไต้

๒ บางฉบับเป็น พขวัญปล้นแก้ว

๓๕๒	น้องผันเห็นกอกแก้ว	กลอยใจ
	ผันว่าอ่อนเสด็จใน	แทนแก้ว
	มะเมอตันหลงไหล	หาอ่อน อดล ณา
	ผันว่าน้องต้องแล้ว	วาคหม่นตรึงสมร
๓๕๓	ผันทรงภูษิตเจ้า	ไสสุทร
	พระเกศทศธารบุษย์	กลิ่นพุ้ง
	ไปทิศอุทัยอุต	คมยั้ง นันนา
	ผันว่าอ่อน เสนดิ่ง	ทั่วท้องสระศรี
๓๕๔	หัตถ์ขวาผันเกล้าดอก	โกมล
	กรกอกคอกจงกล	ผ้าย้าย
	ตะเพียนหวนไหวชล	ชมช่อน ไสร์นา
	ถึงโลกพรวนทองห้วย	หว่างสร้อยสระศรี

ว่าธ

๓๕๕ สองนายท่ายผันไท้ ท้าวจะได้ตั้งจินดา พระราชาอย่า
 เศวร่า พรั่งจักสมน้องหน้า หน่อท้าวมีบุญ แลนา

โคลง ๔

๓๕๖	นายแก้วทูลกล่าวแก่	ความผัน
	ผันราชชুমจันทร์	แจ่มฟ้า
	แซสองส่องแสงพรรณ	ทงคู้ งามนา
	พระจะสมน้องหน้า	หนุ่มหน้าบัวสมร

๓๕๗ นายขวัญผันไท่จุง	ศศิธร
สาวเทพทูลบทจร	กิ่งเกล้า
ผันพระชื่นชมอร	ลุลาก แลพ้อ
พระจะสมน้องเหน้า	หน่อท้าวทันใจ

ว่า

๓๕๘ ในเมื่อข้าสองนาย ถวายซึ่งศุภนิมิต บพิตรหย่อนอาวมณ
ชมผันสองพี่เลี้ยง กุ้งคองสองเนื้อเกลี้ยง มากล่อมท้าวสว่างรมย์

ว่า

๓๕๙ เอ็นคูกุมคองคอกไม้ สองเพื่อนไท่แพงกษัตริย์ เสด็จใน
รัตนบรรทม ปรารมภ์ใจอ้างว้าง กรกอกคอกให้ช้าง เพื่อชู้ชานถึง

ว่า

๓๖๐ กิดคำนึ่งบลู ทูเทาแก้มส่ายเกศ สองเป็นเทวษพิศวง
หลงหาราชจะใจ ให้รับรู้กีกาบ อาบนัยนามพุชารา โศกาตุร
พิลาป ค่อยกระชาบคำเกลี้ยง แก่พี่เลี้ยงทงสอง ความเผื่อปอง
กลาดเกล้า แม่บิสมชู้แก้ว พรงันเผื่อตาย

ว่า

๓๖๑ สองนางถวายบังคม ประนมยุคลินางนาฏ โลมสองราช
ธิดา ว่าสองพระงาพระพี่ ไซ่ที่พันกำหนด เชิญค้อยงค้อยู่ด้า
มิวังน่านจักช้า ชู้ท้าวมาสม แม่แล

โคลง ๓

๓๖๒ สองอย่าปรารมภ์กระสัน แม่มีวันพรุ่งเช้า
 ลอราชจักเสด็จเต้า สู่สร้อยสวนขวัญ

ร่าย

๓๖๓ ฉันทโคพีจิ้งรู ผู้ใดใคร่มากล่าว ข่าวบพิตรเจ้าหล้า เร็ว
 ฝีบอกอย่าช้า ท้าวท้าวเสด็จมา แม่ันฤฯ

ร่าย

๓๖๔ สองราประนมมือสนอง ว่าพระทองแม่ณเกล้า ธผู้เถา
 ผู้ศกคตสทธิ ใหรรุณิมิตสกุณ อันเป็นคุณเป็นโทษ ทินิสศ-
 เกษมศรี จักมีพลันบช้า ใจเผื่อข้าขึ้นชม กุจพระคนกลมเจ้า
 ช้าง มาอิงอ่อนอ้อมข้าง สองอยู่เกล้าแก้ตา ฝัน

ร่าย

๓๖๕ สองชายาอินชอบ ขอบคำสองพี่น้อง กวรไว้กลาง
 กระหม่อม สองพี่ย่อมมีคุณ แก่เผื่อปุ่นเปรียบฟ้า เพื่อ
 ฝันองนดา แด่ตงจะสนอง คุณเชื้อ

โคลง ๔

๓๖๖ แค้น้อยสองพิเสียง สองเผื่อ
 คุณพิทงสองเหลือ ที่อ้าง

• บางฉบับเป็น แก่เจือปุ่นเปรียบฟ้า

ที่นโศกสองเขือ ควรช่วย เพื่อนา

ลุดาภสมเจ้าข้าง เลิศแล้ก็คุณเขือ

โคลง ๒

๓๖๗ กล่าวก็เจือใจแล้ว สองพระพี่เลี้ยงแก้ว

กล่าวเล่าโลมสอง อรนา

ว่า

๓๖๘ พระทองอย่าปรารมภ์ เชิญธบรรทมให้สำราญ มินาน

เลยแม่ณเกล้า ลอราชจักปล้นเท้า แชกทั่วทั้งสอง

ว่า

๓๖๙ อย่าหมองใจหนุ่มหน้า บรรทมถ้า พระลอ เพื่อจะขอ

กล่อมแก้ว กล่าวแล้วสองนางนอน พี่เลี้ยงกรกอบบาท ขอ

กล่อมนาฏแม่ณเกล้า นอนแม่นอนเทอญนะเจ้า พี่เอ๋ยทั้งสอง

อ่อนนา

โคลง ๔

๓๗๐ แทนทองละเดือกแก้ว จรูญจรัส

แพรฟูก็หมอนรัตน เพรศแพรว

ชนนเชนยพิคานกัต คาวตาส เฉลานา

มั่งม่านผจงกงแก้ว แก่นไ้ทั้งสอง

๓๗๑	เชิญสองพระพี่น้อง ขวัญอ่อนอย่าปรารมภ์ ^๑ พระลอจะพลันสม สองแม่อย่าใช้ช้อน	บรรทม ร่าร้อน สองราช แลแม่ อยู่ดำ ^๑ เซยชม
๓๗๒	ลมพัดเชิญท่านท้าว ลมแล่นเวหาหา พฤกษเทพบตี ^๑ อา ดาวกาชเคื่อนต่างไต้	เสด็จมา หนึ่งรา ท่านไท้ รักษเร่ง พระรา ส่องท้าวเสด็จจล
๓๗๓	สองฝั่งสองพี่เลี้ยง ชื่อว่าพระเลื่องลอ ไพเราะแก่หูพอ เสียงเสนาะสองเจ้า	สองซอ จักเ้า ใจนาฏ แลนา พี่น้องนิทรา

โถดง ๒

๓๗๔	สองธิดาหลับแล้ว ซอกล่อมท้าวกลอยหลับ	สองพระพี่เลี้ยงแก้ว เล่านา
-----	--	-------------------------------

ร้าย

๓๗๕ คับหนสีนางฝัน เห็นอัศจรรย์นิมิต ทิศใจจำชมชื่น
คืนระบับก่อนไต้ พระเพื่อนคึกจำได้ กล่าวแก้ความฝัน^๒

๑ ฉับสมคไทยเป็น คาราบตี

๒ บางฉบับเป็น กล่าวแก้กลฝัน

โคลง ๔

๓๗๖ ฝันว่าไต่คอกฟ้า	มามีมือ
หอมยิ่งหอมงามฤฯ	เปรียบไต่
มาลาทิลกคือ	เฉลิมโลก ไสร้แซ
เป็นบันทึพท์ทักไว้	กิ่งเกล้าสองเผื่อ

โคลง ๒

๓๗๗ ยินดีเหลือที่อ้าง	แพงนุชนอนแนบข้าง
ก้อยแก้ความฝัน	

โคลง ๔

๓๗๘ ฝันว่าสุริเยศท้าว	เสด็จมา
เป็นบันบักเกศา	กิ่งเกล้า
พระจันทร์ส่องพักตรา	ต่างแวน ทองนา
ดาวกาชทายทักเกล้า	กุจสร้อยแซมผม

ร่าย

๓๗๙ สองพี่ชมฝันไท้ ท้าวธจะไต่กิ่งใจจง ความจำนงลลภ
 อาบสหัสธารา เป็นนางพญานางเมือง แก่พระลอเลื่องกิลก
 โลก เรื่องยศโยคเชยชม พระคนกลมเจ้าข้าง ลอราชม
 อ้อมข้าง สองอ่อนท้าวสมสมร แม่นา

๑ บางฉบับเป็น ฝันไต่คองคอกฟ้า

๒ ฉบับสมุดไทยเป็น แพงนุชแนบข้าง ก้อยแก้ฝันทุก

โคลง ๒

๓๘๐	จงลุโคยพรพี่เลี้ยง	ฟังทั้งสองพี่เพียง
	พี่ให้เสวยสวรรค	พี่เอย

ร่าย

๓๘๑ นางโรยทรัพย์ชมชื่น นางร้นยกยอกร ไหว้บทอรสอง
 หน่อไต้ สองพี่เลี้ยงสองไหว้ สองแม่แล้ทุก์แดง

โคลง ๔

๓๘๒	พี่เลี้ยงพี่นแก	ผ่นถวาย
	ผ่นอ่อนเอาดาวราย	รอบเกล้า
	ผ่นงูกระหวัดสาย	สมรแกล ก็นินนา
	ลอราชจักปล้นเท้า	แซก ท้าวทงสอง

๓๘๓	นางโรยสนองนาฏข้า	กลอยผ่น
	ผ่นอ่อนเสวยไอศวรรย	ฟากฟ้า
	สองเสวยอมฤคบัณ	จรสร่วม ก็นินา
	ลอบพิตรเจ้าหล้า	พรั่งหนีมาถึง แม่แล

ร่าย

๓๘๔ ผ่นฟังใจแก้แล้ว ราตรีแผ้วพระขามิ ยามอรุณอร่วม
 เรือฟ้า พระพี่พระน้องดำ รุ่งเพียงพันปี

ว่า

๓๘๕ เสียงบั๊กษึกเหว้า เขากะทาเหล่าโพระโคก โศกม้าม่าย
เมียงกัน สุนอกขันแจ้วแจ้ว ไก่แก้วขันใจใจ ควันรุ่งวาง
จักได้ ไปเยือนราชค้ำสวนขวัญ

ว่า

๓๘๖ พระจันทร์ส่องแสงเสร็จ พระสุริยเสด็จอุทัย นกตระไน
นกลาง เฉวียนฉวางจับจอมไม้ แสดงข่าวไท้เสด็จกลา พัง
เสียงกากระพอก บอกข่าวท้าวเสด็จกล ทนพลึงสองนาง
ชมลางดีจะใจ ไหว้สองกษัตริย์บพิตร ทูลว่าได้นิมิตสุกณิ
ประจักษ์ดีแก่ตาข้า รอยจะพบเจ้าหล้า ธีราชแล้ ณห้ว พ็เอย

โคลง ๒

๓๘๗ สองขัวชมขันแท่ สองพี่เรวเชิญแล้*
อย่าซ้ำเร่งไป หนึ่งรา

ว่า

๓๘๘ ข้ากระไค้กระแทน* แต่งแ่ง* แม่คนทำ สองพระธิดา
จอมราช ขันข้างกลาไกลกลา ส่วนพระราชากรนเข้า ส่งผู้
เผ้าสวนศรี แม่ มีผู้มาถามหาว่าใคร มาอาศัยสูงบอก ชาย
ชาวนอกสองคน พรานมณต์คนหนึ่งเป็นสาม ตามกันมาคะกลอน
มาขอนอนยังรุ่ง มุ่งเมล็ดสวนไม้ไต้* ถอนใจใหญ่โหยหา

๐ ฉับสมุคไทยเป็น แต่งแ่งแม่คนตา

กรนเข้าลาคลาไคล ฟังออกไปเมื่อกี้ กรนส่งแล้วคงน ทาน
ท้าวเสด็จไป

ว่า

๓๘๙ สองนายระไวระวัง เหลียวหลังเห็นสองนาง ไต่^{*} ทาง
ตามกันมา ปลิงกชาสู่อุทยาน^{*} มินานตามผู้เฝ้า มีผู้เข้ามา
ฤฯ เขาบอกไปคือธสัง สองนางซ้งใจดู สู้เห็นสู้มากล่าว
เฝ้าฤฯว่าปุนโต โฉมปานใครสู้ว่า เขาว่าอย่าเทียมเทียบ
ชีว่าเทพสิเปรียบไปปาน^{*} หนุ่มสะคราญงามนัก นำใครรักแห่ง
พราหมณ์^{*} ผู้มาตามทั้งสอง โอ้ออย่าปองบมิปุน สองฟังดู
ใจเคียด หิน่าเกลียดใจรา มาแต่งแ่งให้ซ้ำ^{*} ผิดว่าแวนเร็ว
อ้า บร่างได้กินใจ หนึ่งเลย

โคลง ๒

๓๙๐ สองเจ็บใจละห้อย^{*} เยอะอาตมมาซ้ำ^{*} หน้อย

หนึ่งให้เสียใจ^{*} บารนี้

๓๙๑ เยียนนโคกจกได้^{*} เห็นเล่านาให้ให้^{*}

ลาภแล้^{*} สองรา

๑ ฉบับสมุคไทยเป็น ไต่ทางมาบมิอยู่ ลงข้างสู่อุทยาน

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น เขาว่าอย่าอุปมา ฉิดว่าเทพสิไปปาน

๓ บางฉบับเป็น นำใครรักเจ้าพราหมณ์

๔ บางฉบับเป็น สองเจ็บใจใจน้อย

๕ บางฉบับเป็น เห็นหน้าเล่าให้ให้

๓๔๒ บุญมีมาอย่าช้า
กบพเลยงทงสอง

ไข่อื่นเลยเจ้าหล้า

๓๔๓ มองหนหาตาแห้ง
ไต* ไท้ตามกัน

เห็นแต่ไกลกล้องแก้ง*

๓๔๔ มาพลันแลคุณ
นรหรือ ชาวเรา

สุบอกแก่ทุก

๓๔๕ เขาตื่นเขาวาแท้
เพื่อนเจ้าชีพราหมณ์

สองนายมาพุ่นแต่
แลนา

โกลง ๓

๓๔๖ สองนางงามแว่นไว
แสรังใส่กลให้แคล้ว

ชายเข้าไปโกลแล้ว
บให้เขาเห็น

โกลง ๒

๓๔๗ ทินเป็นง่ายแท้
เพื่อนเอ๋ยเต็มใจ

ถูลากสองเราแล
บารนี้

๓๔๘ สองลงในสระเร้น
อย่าให้เห็นเรา

จะลอบลักกุเหล่น

๓๔๙ สองนายมาบมิช้า
ก้อยผ้ายไซอราธิ

กรันซุงจะโกล้อ

๑ บางฉบับเป็น ทินเป็นง่ายแท้ ถูลากสองรานต์

๑๐๔

ลิลิตพระลอ

๔๐๐ ทอกรกรายอย่างแข็ง เข้าสู่อุทยานเบื้อง

ผ้ายสร้อยสวนขวัญ

๔๐๑ เห็นคนจรลเมื่อ หายแห่งไคบักัน

บ่ให้เห็นตัว

๔๐๒ นำไกรหัว* หลากแท้ เราเลียบเล็งคู่แล้*

เปล้าถ้วนทุกกาย*

ร้าย

๔๐๓ สองนายลงในสระ สองนายพะ* สองนาง ค้อยหัว* พลัง

ยะยม* คอยเมื่อสองมา บม* คอก* แสงตามชา*

โคลง ๔

๔๐๔ สองนายมาแก้ตัว แคนไค

มาบ่เกรงกลัวใจ อาจแท้

คั่งฤๅจิงลงใน สรรราช* นนา

เร็วเร่งชนพลันแม่ ไม่นั้นเป็นความ

๔๐๕ พึ่งจะชนเจ้าอย่า ขับหนี

มาแต่เมืองไกลดี ลาศเท้า

เห็นสระสนุกมี ใจไกร* ชมนา

เรียบบ่ไคร้เจ้า อย่าแผ่* อึกคาม

๑ ฉับสมคไทยเป็น ค้อยเมื่อสองนางบม

๒ บางฉับเป็น คั่งฤๅจิงลงใน

๔๐๖ เรียมมาสวนนี้ไซ้
แลบเห็นสักคน
เห็นสระสนุกชด
ฤาและมามีเจ้า

นฤมล พี่เอย
หนึ่งเฝ้า
จักอาบ วนนา
ว่าให้เรียมอาย

๔๐๗ เรียมลาสองแม่แต่
จะอยู่จะอายนัก
เป็นชายและหญิงผลัก
เพราะบ่เห็นแก้วัก

ทราวมรัก พี่เอย
กว่านี้
หนีหน่าย วนนา
จึงได้มาลง

๔๐๘ พี่ขุนไปควนชิง
ผิคาบเดียวพันครา
เยียวชายชั่วหลงมา
ผิคาเพื่อบเห็นน้อ

หักหนา เล่านา
ควนพ้อ
แล้ว ไสรพ้อ
โทษซ้ำขอมมา

๔๐๙ เยียวเห็นแลเกิดไซ้
ผิคาบเห็นฤาฟุน
พั่งอ่อนอมฤคณ
ไต่กล่าวผิคาใจเจ้า

ใจบุญ พี่เอย
เท่าเฝ้า
ใจชื่น ชมนา
จูงเจ้าออกอม

๔๑๐ พี่ขุนจะอาบนำ
 ลงอาบในสระสรอง
 ชักสี่รุสีผิง
 แล้วเก็บผ้าบัวปลี่ยน

เชิญลง อาบรา
 สว่าง*ร้อน
 สระเทงื่อ โคนา
 เปลือกสันกินพลาง

ร้าย

๔๑๑ สองนายฟังสองนาง ผลัดผ้าพลางลงอาบ ทำสุภาพ
 ละเมียด คำละเอียดเอาใจ เผื่ออาบในสระแล้ว เสมออาบ
 นำทัพยกแก้ว และน้อง ณ หัว พี่เอย

โคลง ๔

๔๑๒ กินบัวอร่อยโอ^๒
 สรโรช^๓ขาวฉันทไค้
 เชิญพี่จูงไปใน
 ไค้อมฤตรส^๔

เอาใจ บารนี้
 ไคร^๔รู้
 บัวฝ้าย นันนา
 อย่าแล้ไปสวรรค^๕

๔๑๓ แม่โรยรักอย่าไค้^๔
 นำแขกเราไปใน
 จะเก็บจะกินไค้
 เจ้าช่วยเก็บให้หน^๕

โรยใจ หนึ่งรา
 ฝ้ายหน^๕
 โดยท่าน เถิดแม่
 จูงให้เต็มใจ

-
- ๑ ฉบบัสมุคไทยเป็น แล้วและเก็บบัวปลี่ยน เปลือกเหลนกินพลาง
 ๒ ฉบบัสมุคไทยเป็น บัวแดงอร่อยโอ
 ๓ ฉบบัสมุคไทยเป็น สโรชขาว
 ๔ ฉบบัสมุคไทยเป็น เพื่อนโรยรักอย่าไค้

๔๑๔ นางโรยนางเรียกด้วย	ค่างาม
ขวัญอ่อนคิ่งขวัญงาม	ยั่วแย้ม
ใบบัวหน้หน้า [*] ตาม	กั้นลอค ไปนา
หอมกลิ่นบัวรสแก้ม	กลิ่นแก้มไกลบัว
๔๑๕ ใบบัวบัวข้าขอบ	ใจบัว
คอกคิ่งจะหวั ^๒ ว	เรียกเต้า [*]
เซยชมภิรมย์ชัว	ชมซาบ บัวนา
ถนคคิ่งเรียมชมเจ้า	พี่เหลนกับคน
๔๑๖ บัวนมบัวเนตรหน้า	บัวบาน
บัวกลิ่นขจรหอมหวาน	รสเ้า
บัวสมรละลึงลาญ	ใจป่า หนา ^๓
บัวบาทงามจวบเท้า	เกศแก้วงามจริง
๔๑๗ โคมุทกาเมศแก้ว	โกมล พี่เอย
หอมกลิ่นจงกลกล	กลิ่นแก้ว
จงคามินี [*] ปน	รสร่วม กัณนา
จงกอบอย่ารู้เกล้า	ก่อเกอกริชา

๐ บางฉบับเป็น ใบบัวม้งข้าขอบ ใบบัว

๒ บางฉบับเป็น คอกคิ่งจะหวั^๒ว

๓ บางฉบับเป็น พี่นตกับคน

๔๑๘	สนุกบัวซ้อนดอก ปลาซ่อนปลาใต้พระ สลิกโพทะเพี้ยนพะ รวนเพรียกแนมหลังไสร	บัวพระ ฟีน่า ดอกไม้ กันชั้น ชมมา เหยื่อหย้ามพุ่มฟอง
๔๑๙	สนุกข้างนี้แนบ สองสนุกกันใน ทำขวัญสนุกโต หนีชอกซอนซ้ำหัน	จอมใจ พี่เอย ฝ่ายนั้น จักดูจ นินา เชิดชู้เทียมมรงค์
๔๒๐	ทรงสนุกน้ำแล้วกลับ สองร่วมใจกันยก ชนพลางกอดคอกับอก สนุกกินฟ้าพื้น	สนุกบก เล่านา อย่างชั้น พลางจูบ เฟื่องฟุ้งฟองกาม
๔๒๑	สองนางนำแขกชั้น บักฟูกปุ้อสน์ชวน สองสมพาสสองสรวล สองฤกีรสรุ	เรือนสวน ชั้นชู้ สองเสพย์ เล่นพร้อมเพียงกัน

๔๒๒ เสร็จสองสมพาสแล้ว กลลغام
 สองอ่อนสองโอนถาม ชื่อชู้
 สองมาแต่ไคนาม ไคบอก ราพื่อ
 ให้แก่สองเผื่อรู้ ชื่อรู้เมืองสอง

ร้าย

๔๒๓ สองนายฟังสองนาง แสร้งบอกพราวง บ บอกชื่อ เผื่อ
 นชื่อเจ้ารามรัตน์^๕ นักกัณมาจะกำ พลัดมาท่าทางทบ พอ
 ประสบเจ้าพราหมณ์ ทรงนามเจ้าศรีเกศ ไคว่เห็นประเทศมา
 ก้วย พอประสบหน้าสรวัย^๖ พี่แล้จ้อมสมร

ร้าย

๔๒๔ เผื่ออยู่ในรমনคร มโนหรรษาธานี บุรีรมย์บอกแจ้ง
 จะอยู่ก้วยกล้องแกลัง^๗ แท่น^๘ฤไป จากเลย

โคลง ๒

๔๒๕ สองตกใจละลง^๙ ละเลิกผิดอันตั้ง^{๑๐}
 ก้อรอนันไก

๔๒๖ ธมาในเมืองน^{๑๑} มีเครื่องกำมาก^{๑๒}
 สึงข้อขอกถาม

๑. บางฉบับเป็น เผื่อนชื่อเจ้ารามเจ้ารัตน์

โคลง ๑

๔๒๗	ขุนงามอยู่ไกลกัน	บ	ทันนั้กกันได้
	สองแม่ตามใจใจ		สะทั้นสะเท็นไปมา

โคลง ๒

๔๒๘	บอกเร็วราเครื่องคำ	บ	บอกไค้อหน้า
	ใครให้รำหัว		บารนี้
๔๒๙	พรางตัวเองตั้งน		หน้าใช้หน้าสับปลี
	มาไซว่ ด้อยเอาเผื่อ		

ว่าช

๔๓๐ เครื่องคำเหลือผู้ซื้อ กระทบง์ สิ้นตัวยอมมิถึง กระทบง์
มิบอกจริงบอกพราง กระทบง์ ทรงขุนนางอะเคือ กระทบง์
เนื้อขาววังไซ้ไซ้ โฉมไซ้โฉมคนกำ หน้าใช้หน้ากริกกริว

โคลง ๒

๔๓๑	มาจะหัวให้หายทิวอยากเข้า	เชิญบอกอันจริงเจ้า
	แก่น้องอย่าอา	หนึ่งรา
๔๓๒	สองสนองคำอ่อนพร้อม	จะบอกจริงแก่น้อง
	อย่าเย้ยหยันตุ	

๑ บรจฉบับเป็น ทรงใช้หน้าสับปลี

๒ บรจฉบับเป็น เชิญบอกจริงหนะเจ้า

บอกข่าวพระลอ

๑๑๑

๔๓๓ พระภุชโรยู่เกล้า ลอราชพระเสด็จเท้า
 ๕ ๕ ๕
 ผอพอเลียงมาตาม

๔๓๔ ชุนงามบอกข่าวไท้ เสมอทั้งสองนางไค้
 ผ่านเผ้าไอศวรรย์

โคลง ๔

๔๓๕ ทรวันเจียนจากฟ้า มามือ
 จักไคร่ถือเคื่อนถือ ก็ไค้
 เมรุทองละล่องป้อ ป้อรอก* ใปนำ
 ขอท่านเซญท้าวไท้ ธิราชเจ้าเสด็จมา

๔๓๖ พระเสด็จมาอยู่ค้ำว แคนโต พี่เอย
 มาอยู่ในสวนไกร ไกรรู้
 พระองค์ท่านเสด็จใน สวนเปล่า เขานา
 พระเปลี่ยว บ มีผู้ เพื่อนไท้เสด็จเดียว

๔๓๗ ท้อกออกปากไอ้ พระภุ เบศเฮย
 มาอยู่ฉั่นโคก ละห้อย
 บเกยยากอกตุ จักหวา* แลพ้อ
 โไทยสะอนค้อยค้อย กล่าวนา* ๕ ๕ ๕
 ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 กล่าวนา* ๕ ๕ ๕

• บางฉบับเป็น เมรุทองระรองป้อ บ้าง เมรุทองจะปองป้อ ป้อรอก
 แลนา บ้าง

๔๓๘	เอ็นกุดสองท่านผ้าย	ไปพด้น
	ถึงบาทบงกชกัถ	เกี่ยมไหว้
	ขอเชิญเป็นไอศวรรย์	เสด็จยาตร มาเนา
	เผื่อจะเชิญสองไท้	ธิดาขุ่นมาพด้น
๔๓๙	แต่จักทำไหว้บาท	บงกช
	น้อมศิรามพุกขจรก	กึ่งเกล้า
	ขอรับอมฤตரச	พจนารถ ^๑ ไปเนา
	ถึงพระนุชน้องหน้า	ท่านดำ ^๑ ฟังสาร
๔๔๐	สองนายกรกอดเกี้ยว	สองนาง
	มือสอกเสียดเอวบาง	ลุ่มท้อง
	พิศพลางจูบชมพลาง	เวียมสั่ง สองแม่
	มิไกรไคลกลาคน้อง	หนึ่งเลยกับตน
๔๔๑	สองนางซบแนบเนอ	สองนาย
	พระลูกเอยจักผ้าย	กลาคเกล้า
	พระไปจากเสมอตาย	ทีหนึ่ง แลพ่อ
	รักเร่งมาพด้นแก้ว	ช่วยน้องอย่างนาน

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น พระโลกเอยจักผ้าย

๔๔๒	ไปสองสามอย่างแล้ว	เหลียวมา เล่านา
	เจ้าพี่เอยเริ่มกลา	กลาคเกล้า
	เผื่อไปแก้ตัวหา	จอมราช ไสร้นำ
	ใจอยู่เซยชมแก้ว	พี่ไสรกับคน
๔๔๓	เผื่อข้านับอยู่ไสร	ขุนงาม ลูกเอย
	อยู่แก้ตัวใจตาม	ท่านแท้
	ไปมาอย่านานทรม	รักร่วม เราเซย
	เชิญเร่งเร็วพลันแม่	อยู่ซ้ำเผื่อตาย

โคลง ๒

๔๔๔	สองนายไปบมิช้า	ถึงสมเด็จเจ้าหล้า
	กราบเกล้าทูลสาร	
๔๔๕	ทูลอากรทุกข้อ	บรรยายแต่ต้นหน่อ
	มาถ้ถ้วนความใน	

โคลง ๔

๔๔๖	เผื่อข้าพบพี่เลี้ยง	สองศรี
	ใจจอกจอมกษัตริย์	อยู่เกล้า
	ขอเชิญป็นภูมิ	ศวรรราช
	จงบพิตรพระเจ้า	อย่าซ้ำเสด็จจร

๔๔๗ พระลอสีลาศคล้าย	ไกลกลา
งามคุดสีหเสลา	จากถ้ำ
สองนางอยู่คอยหา	เห็นราช มานา
ลูกเล่นรับแลลา	หยากฟ้าลงดิน
๔๔๘ สองถึงสองกราบไหว	บทมาลย์
เชิญบพิตรภูบาล	อยู่เกล้า
ยังรมยพิมานสถาน	ประพาศ พระเอย
เรือนสำราญน้องเห็น	ท่านไท้ทั้งสอง

โคลง ๒

๔๔๙ พระลอสองพี่เลี้ยง	สองพระนุชเนื้อเกลี้ยง
สุขอยู่รอดันไต	
๔๕๐ สองจอมใจอ่อนไ้	องค์บ่ใช้ใจใช้
ละห้อยโหยหา	ท่านนา

ว่า

๔๕๑ พระราชาสีลาศ พระบาทชนเรือนสอง กุณที ทองน้ำหอม
 ถานอมล้างพระบาทยุคล พิมลพัศตร์เช็ดบาท เทียบผ้าลาดเสด็จ
 กล บนบรยงค์ไศยาสน์ เสด็จเหนืออาสน์อิงองค์ พระบาทบงกช
 พัก ทักปราศรัยสองนาง สองไหว้พลางจึงทูล ข้าแทนเวศุอยู่

เร่งให้ส่งข่าวเพื่อนแพง

๑๑๕

เกล้า พระเจ้าเกษั้นข้างลงมา กานทามดำ รับราช ผ้าลาค
แล้วเกือกทอง รองพระบาทซ้ำซ้อนอ่อนเรียบ คังฤมาเทียบ
กินเดินเพียงไพร ไต่ทางป่าท่าคงรก ออกเผื่อซ้ำคังจะกราก-
อ้าล้าปากพระองค์ ชบเคี้ยวรลงกราบไหว พระบาทฤมาได้
ยากพันประมาณ คังน

โคลง ๒

๔๔๒ ภูบาลสนองพิเลียง	สองพีปรานีเพียง
พระญาติผู้พึงใจ	
๔๔๓ ยากนักโคกจุก้วย	เพราะไกรเห็นหน้าสรวัย
สองอ่อนท้าวแลนา	
๔๔๔ ปรานีร่อย่าซ้ำ	รักเร่งให้เห็นหน้า
หน่อท้าวทงสอง	

โคลง ๔

๔๔๕ พระทองเสด็จอยู่น	อย่ากลา
สองพิชุนรักษา	อยู่เกล้า
เผื่อซ้ำชลีลา	พระบาท แลพ่อ
หีบกุ่มแจเรนเจ้า	แผ่นทล้าลับองค์

๔๕๖	หัวอกจ๊กครากแล้ นับอยู่ในใจเป็น สองเชื่อพี่ย่าเ็น เอาข่าวถึงน้องหน้า	เชื่อเห็น ตั้งบำ ใจเร่ง ไปรา หนุ่มเจ้าจอมสมร
๔๕๗	แม่* สองเจ้าตงไกร เชิญพระนุชมาพลัน แม่นานอ่อนฤทัน ฝากแต่พระศพถ้ำ*	เห็นกัน นาพี อย่าช้า เห็นชีพ เรียมเลย อ่อนให้เผาผี
๔๕๘	สองไหว้พระบาทแล้ว สองส่งสองนายตา ตาสองลอบแลหา จวนจวบคาท้าวเจ้า	สองรา ก้อยเกล้า เมียงม่าย กัณหา ลอบต้องคาเขา
๔๕๙	สองนางจรจากห้อง เมียงแต่ทางตาสรवल สองนายลูปอกครวญ ^๒ เจียรจากตงนผู้ ^๑	โหยหวน สวาทนา สั่งชู้ ครางแต่ ใจนา อนันฤณี

๑ บางฉบับเป็น จงเห็น ราพี

๒ ฉบับสมุดไทยเป็น สองนางลูปอกครวญ

ว่า

๔๖๐ ข้าสี่ลามมาถึงนอก ครนออกแล้วทั้งสอง กุญแจทองใส่
ทวาร เอลูกกาลไปด้วย อ้อมอกย้วยไกลกลา ลีลาชั้นข้างฝ้าย
กลับกล้ายเข้าทวารเวียง จิตจ้อเมียงสองเจ้า ลงข้างเข้ายั้ง
ทอคตายังปราสาท เห็นสองราชกษัตริ ในช่องสี่หับญชร คุจ
อัปสรสู่หล้า เยี่ยมหน้าคุจดวงเดือน เหมือนแวนฟ้า ทุ่งคู่
ก่างทา คุอยู่คอบทาง เห็นสองนางฟ้เลี้ยง หน้าชั้นสรทโสเพียง
พ่างท้าวเสด็จมา

โคลง ๒

๔๖๑ มาสองราชระรื่อง	ถามเถิดฤาพระน้อง
จูงไค้แรงใจ	หนึ่งรา
๔๖๒ คิคินิกไปชอบเทรื่อง	ความร่วรู้ทุกเบื่อง
พระยารูฤาติ	
๔๖๓ มาจะคิตนตายจูงแล้ว	สองพระฟ้เลี้ยงแก้ว
ยกอย่างซ้าเยียด	กึ่งนี้
๔๖๔ ทวารวังในว่าไกล	ฤาและวันนั้ใส่
ขยคอบกรอกุไกล	บารนี้

๑. บางฉบับเป็น คังคาคุอยู่คอบทาง

ว่า

๔๖๕ ถึงบันไดสองชั้น แลนา ถึงฟ้างพื้นปราสาท แลนา เข้า
 ไกล่บาทยกุล แลนา ไหว้เจ้าตนทูลข่าว แลนา บอกกล่าวถ้วน
 ทุกอัน แลนา รับขวัญอ้อมมือไหว้ บัดนี้ขวัญน้องไท้ มาสู่แล้ว
 ณหัว พี่เอ๋ย

โคลง ๔

๔๖๖ จอมขวัญพระพี่เอ๋ย	บุญสอง
โฉมราชงามคือทอง	แท่งแท้
คือเทพกายของ	มาสู่ พระนา
ในโลกนี้สุดแล้	แต่ทำวงศ์เดียว
๔๖๗ พระสอนพระสงฆ์	พระศรี พี่เอ๋ย
ผิและพลันพบ	เบศไท้
แม่ นานแท้พบผิ	จอมราช แลแม่
ฝากแท้พระศพไว้	ผ่อนให้เราเผา
๔๖๘ พี่เอ๋ยแก้วฟ้าหยาด	มามี นาทิ
รักรั้งซีพิศฤา	ใคร่แคล้ว
ครันควันนักจักลือ	ความเล่า แลพี่
ล่าย่าเป็นเจ้าแล้ว	ควันไต้โดยใจ

๔๖๕	สองท้าวยังย่าไท้	ทูลทรง
	พระบาทสองศรีผจง	ใส่เกล้า
	สองเสด็จแนบแนมองค์	อิงแทน
	ละเลี่ยนสองเพ็ญเฝ้า	ย่าตองทิดใจ
๔๗๐	ย่าชมหลานแก้วยอก	เขาวมาลย์
	สองกุงบงกชบ้าน	ใหม่หน้า
	สองศรีลำแพพาล	เพ็ญภาค กุเอย
	นวกย่าไ้แรงอ้า	อ่อนรู้ดีถนอม
๔๗๑	ชูหน้าสองหนุ่มหน้า	เชยชม
	สองอ่อนงามสะสม	ไซ้ร้อย
	ใจก็อ่อนอุกม	ไกรคู่ สองนา
	สองนวกพันค้อยค้อย	ย่าไ้แรงรมย์
๔๗๒	อย่ากคใจพินย่า	นานัก
	อุตสำหิเยียวสองภักค	ไผ่ไซ้
	สองนางวันโรยรัก	ซาอย่า ลีมนา
	เดือนอ่อนสรงสวยไ้	ดูบแบ่งผักผิว

๔๗๓	เผื่อข้าแฝงบาทไหว สุขสิ่งใดปูนปาน พิศพักตร์คฤงษ์วาน เสมออมฤตได้	บทมาลย์ เปรียบได้ ฤาไกร่ คลายเลย ลุ่มแล้สืมเมื่อ
๔๗๔	สองเจ้ารักยำให้ อ้ออีกฟังเสียงใส สองศรีกล่าวเสนาะไค เสมออมฤตต้อง	ทิดใจ บารณี อ่อนพร้อง จักคฤษ หน้า ยำไค้แรงจริง
๔๗๕	ขำรักมิไกรให้ เยียวยำเทือนเพราะกลัว ขำสงวนยิ่งสงวนหัว เทียวยำเทือนใจใจ*	ไกลทัว เกลือกไซ้ ใจยำ ไสร้หน้า อย่าน้อยใจเขือ
๔๗๖	อิริยาบถสี่ไสร้ นอนนึ่งย็นเกินจง สองศรีสมบุรณ์บัง นอนนึ่งย็นเกินเทศน์*	สงวนองค์ อ่อนเออย อย่าเว้น กชมาศ กุเอย แ่งให้เสมอกัน

๔๗๗	เมื่อขำมิไกร่ผ้าย	ไปไกล ท่านนา
	ท้าวจากใจอาลัย	ท่านไท่
	ขอลาบพิตรไป	ประพาส พระเอย
	สมสนุกเล่นไหลด*	แหล่งสร้อยสวนขวัญ
๔๗๘	เชิญสองพระพี่น้อง	เสด็จไป
	ทรงสระพลางชมไพร	คอกไม้
	ยามเย็นจึงคลาไกล	ยูรยาทร มานา
	สองราชฟังแล้วไหว	อย่าเจ้าลาเมื่อ

ไกล ๒

๔๗๙	ยินดีเหลือที่อ้าง	เราจะพบเจ้าข้าง
	ธิดาชแล้เต็มใจ	บารนี้

ว่า

๔๘๐ คืบเข้าไปในปราสาท เสร็จสองราชเสด็จทรง แล้วสอง
ทรงพระบริต* ผัดพัคตร์คูกวงเคื่อนเกล้าเทศเหมือนสาว-
สุวรรณก* นุ่งแพรพรรณลายเลิศ พะพราย* ฟรังเพริศประไพ สไบ
สมบุรณ์บรรจง ทรงเครื่องเสร็จยูรยาทร ลีลาศคูกอุปสร ทวย
ทอศกรนวนาค* ถึงเกษมาศ* บรรวยัง สองเสด็จทรงกริณ*

* บางฉบับเป็น ถึงเกษมาศบรรวยัง

มีจำลองจำหลักลาย รูปสัตว์กลายช้อยชด อลงกตกบแก้ว
ข้างชั้นงามแพรวแพรว เครื่องข้างงามยง ยิงนา

ร้าย

๔๘๑ ยะยิบ ธงมยุรฉัตรทอง รังรองกรรชิงรัตน์ พัดโบกพัด
จามร สาวสลอนโดยเสด็จคาง พิเลียงราชทามกษัตริย์ ไป
กระบัตบหิง ถึงประตูอุทยาน กานหามทองรับราช ลีลาศเทียบ
มนเทียร พิเลียงเจียนใจแก้วนี้ แล่นก่อนไซ้ประตู ส่วนพระ
ภูธรบรรจง ทรงมกุฏกุษา พัสตราภรณ์อจินต์ งามเงื่อนอินทร์
หยากฟ้า เร้นอยู่เรือนรัตน์ดำ แนบเนื้อสองสนอง

ร้าย

๔๘๒ สองนายช่อนข้างแทน นางรินแล่นปฐาสน์ ให้สองราช
เสด็จออก นอกให้ข้าไทเผ้า ส่วนชาวเจ้ากำนัล เกียมคัลโดย
ระบอบ นางโรยนอบนบว่า ส่วนพระย้าธสังไสร ให้เผื่อข้าหมั้น
ทัก เคือนสองลักษณะไสยาสน์ สองนางนำฎใส่กล ว่าบักเคียวกล
เทอญจะนอน นางรินกรประนมไหว้ ทูลว่าพระย้าให้ธราช พระ
บาทสังทุกอัน ชาวกำนัลเป็นพยาน มินานคว่นลิมคำ ธจะจำกุ
ต้องโทษโผย นางโรยเร่งชักม่าน เชิญสองท่านเสด็จเข้า ส่วน
ชาวเจ้ากำนัลนั้น กรนจะอยู่ท้าวธจะมีหลับ ชับก้นลงเล่นไหล่

ชมดอกไม้วัลย์เครือ แต่สองเดือนจะเฝ้า สองท้าวเจ้าจอมราช
 กรันผู้นางกลาคกลาลงแล้ว สองพระพี่เลี้ยงแก้ว ทัพดีถ้วน
 ทุกทวาร

โคลง ๒

๔๘๓	มีนานสองพี่เลี้ยง	ไหว้บาทงกชเกลี้ยง
	เชิญอ่อนท้าวเสด็จใน	
๔๘๔	สองอ่อนใจแจ่มฟ้า	ฟังพี่เลี้ยงเชิญเข้า
	ซ่อนซำอายุใจ	

โคลง ๔

๔๘๕	พี่เอยแต่น้อยเกิด	ตนมา
	ยังไปเคยเคียงสา	สักน้อย
	จักไปตั้งฤาณา	วานช่วย ธิรา
	อายุเร่งอายุค้อยค้อย	หนึ่งไสร้เผือกกลัว
๔๘๖	ณ หัวเจ้าชำไซ้	เด็กเลย
	แม่ บ่เคยจำเคย	จึงได้
	พระทองแก่เรียมเอย	อย่าเหนียว ราแม่
	ฤาบ่เอ็นดูไท้	ธิราชแล้ ณ หัว พี่เอย

• ฉบับสมุคไทยเป็น ซ่อนซำอายุใจ

๔๘๗ พระลอแฝงม่านเข้า	มาฟัง
ฟังอำเภอสองยัง	หนุ่มแท้
พระเสด็จนั่งแนบหลัง	สองอยู่ ไสร้งนา
สองไปรู่ยังแก้	พี่เลี้ยงไปมา
๔๘๘ พี่เอयरักท้าวยิ่ง	หัวใจ นาพี่
เจ็บ บ่เคยฉันทไค	ตงน
เผือกคิดเร่งเคียงใน	ใจยาก จรงนา
วานพทงสองช	เล่ห์ให้เผือกเห็น
๔๘๙ สองฟังสองก้อยยิ้ม	ผินสรวด
ไกรห่อนสอนพระอวล	อ่อนได้
วันสองแรกรักกรวญ	ถึงราช นนนา
ไกรสั่งสอนสองให้	ละห้อยโหยหา
๔๙๐ มิสอนก้อย่าว่า*	มาหยัน อีกรา*
มิเอ็นคูกอกัน	ตงน
เห็นเดือนตะวันวัน	คืนก่อน เผื่อนา
ถามว่า บ รู่*	ว่ารู้ฤาถาม

๔๔๑ พระเยยจะบอกได้	ฉันทไค
พระจักเคียงถนัดใน	ที่ไท้
มีนาหออย่าอาลัย	เลยราช
น้อยหนึ่งพระจักได้	เล่ห์นั้นเป็นเอง
๔๔๒ พระลอคบได้	ซิกหัว
สองนาฏทจใจกลัว	สะคั่ง
พระพักตร์คัจจวงบัว	บานร้อ กัณนา
แผยมานแพรพรรณวุ้ง	ออกให้เห็นองค์ ^๒
๔๔๓ สองเห็นโฉมเจ้าแผ่น	ภูวคล
งามเงื่อนทินกรกล	แว่นฟ้า
ลิมอายอ่อนลิมคน	คาค้อ พระนา
พิศ บ่พรบ ^๑ ไอ้อ้า	เทพไสรยาโฉน
๔๔๔ ตำรงใจไค้อ่อน	อายชบ อยู่นา
สองบังคัลเคารพ	กราบไหว้ ^๓
โฉมสองซิ่นตาสบ	ใจราช แลนา
พิศพิศน้องไท้	ท่านท้าวลิมคน

๑ บางฉบับเป็น พระจักเคียงถนัดใน

๒ บางฉบับเป็น แหวกให้เห็นองค์

๓ บางฉบับเป็น เคียมไหว้

๔๔๕ บัวทองเกิดแต่น้ำ	เอามา แดงๆ
แลว่าดวงคารา	หยากฟ้า
ฤๅจันทร์จากเวหา	หาพี่ พระเอย
เรียมเร่งกิดหน้าหน้า	หนุ่มหน้าตักใจ
๔๔๖ สองนางพิศวราช ^{๕๐} รือ	วางตา
จอมราชพิศพักตรา	อ่อนไ้
บ วาจนครเลขนา	บาน ^{๕๑} รือ สองรา
สองนางไหว้แล้วไหว้	เล่าไ้ไว้บทมาลัย
๔๔๗ นางโรยนางรินไ้	พิศภู เบศเอย
พิศอ่อนสองศรีทรู	เตรียม ^{๕๒} เฝ้า
แลนางกล่อมดู	จอมราช
แลราชลีมดูเจ้า	พี่น้อง ^{๕๓} ทงสอง
๔๔๘ พิศไ้ไ้ว่าไ้	ทินกร
พิศอ่อนคือศศิธร [*]	แจ่มฟ้า
พิศคู่มือมอกอร	ไ้คัง ^{๕๔} นินา
เดือนยะแย้มแย้มหน้า [*]	ออก ^{๕๕} รือฉันไ้

๑. บางฉบับเป็น เดือนระวันเยี่ยมหน้า

๔๔๔ เพื่อนโรยวานช่วยตั้ง	ทาคู หนึ่งรา
เราว่าพระเราครู	ยิ่งผู้
โฉมพระพี่มาชู้	งามเร้ง งามนา
ทุกเทพอันรอบรู้	แต่งท้าวทั้งสาม
๔๐๐ พิศคฤสไปไค้	วางตา
สามแผ่นภพฤาหา	คุดไค้
บุญเราบ้าน น้า	นางริน กุเอย
เราจึงเห็นสามไท้	ธิดาชผู้มีบุญ
๔๐๑ สองนายเจ้าน้องอยู่ ^๒	โหนดมา คุรา
มาช่วยพิศพิศทรา	อยู่เกล้า
สุคใจบ้าน น้า	เฉลิมโลก แลเอย
สามบพิตรพระเจ้า	พี่น้องงามสม

ราช

๔๐๒ สองนางชมบมิวาย ส่วนสองนายผู้เชี่ยวชาญ ค่อยก้ม
 กรานเข้าไป นั่งแต่ไกลกราบบาท ไ้ธิดาชสามกษัตริย์ ชระคัก^๓
 นิ้วประนม บังคมเคารพราช ชมโฉมนาฏทั้งสาม งามกิดกาคิดใจ
 ในแผ่นดินไต้ฟ้า เห็นแต่พระเจ้าหล้า พี่น้องทั้งสาม บารัน

๑ ฉบับสมุคไทยเป็น บุญเราบ้านน้า
 ๒ บางฉบับเป็น สองนายเจ้าน้องอยู่
 ๓ ฉบับสมุคไทยเป็น สุคใจบ้านน้า

โคลง ๔

๕๐๓	งามยงงามยิ่งแม่ โฉมระทวยทอคา สมนั ^{๕๐} บ้าน นานา สรคกว่าสรคโอ้อ้ำ	แมนมา แต่งฤ แหล่งหล้า สระ ^{๕๐} บ้าน นานา อ่ำโอ้อ่ำใจ
๕๐๔	พี่เลี้ยง ^{๕๑} ทงสี่ไหว เชิญบาทบงกชรัตน์ เสด็จยังผทมสวัสดิ์ เยี่ยวเหน้อยพระองค์เจ้า	สามกษัตริย์ อยู่เกล้า ไสยาสน์ ^{๕๑} พระเอย พี่น้อง ^{๕๑} ทงสาม
๕๐๕	พระลอลลลาศฟ้า สองนาง ^{๕๒} โดยเสด็จไทร สามกษัตริย์ทอครไกว โฉมคจ ^{๕๒} เคือนดาวชั้น	กินไหว แผ่น ^{๕๒} พิน เงง่า งามนา ส่องฟ้า ^{๕๒} คินบน
๕๐๖	นางโรยนางวิน ^{๕๓} ล้าง เข็ดบาท ^{๕๓} ทงสามกษัตริย์ เชิญเสด็จ ^{๕๓} ภรมย์สวัสดิ์ สอง ^{๕๓} อ่อนอะเกอ ^{๕๓} เผ้า	บท ^{๕๓} วี ใส่เกล้า ไสเย ^{๕๓} ค อยู่ ^{๕๓} เพียงสาวสวรรค์

๕๐๗	พี่เลี้ยงปีกมานแล้ว ขวัญอ่อนอย่าไกลกัน ขวัญสองแม่คือวัลย์ ขวัญราชคงคือไม้	รับขวัญ ทำนนา กับไต้ เวียนรอบ พระนา มาศเกยวัลย์กรอง*
๕๐๘	สองนางลาราชไหว้ ถึงนอกสองหีบทวาร หีบแล้วบ่ทันนาน นั่งแต่ไกลถามไหม้	บทมालย์ ทำนไว้ ยังพี่ นายนา สวาทเพียงไฟฟอน

โคลง ๒

๕๐๙	ขวัญจวนสมรหม่นกลน จึงกลั่นใจคง	เพราะเพื่อก็คีหม่น ๕
๕๑๐	รู้ขายองค์ยากแท้ ง่ายพันประมาณ	ฉิบรู้ขายแล้ว
๕๑๑	เรือนตำราญอยู่เหล่น โลดร้ายฤายาย	เร่งว่าร้ายแรงเกิน
๕๑๒	๕ ทั้งหลายช้ก่ากัน ผ้ายร้ายฤาแกลง	ทำบ่รู้กรัน

โคลง ๔

๕๑๓	แรงรักแรงรากร้อน	รณสมร
	ยงยิ่งเปลวไฟฟอน	หม่นไหม้
	มนเทียรบีนภุธร	เป็นที่ ยำนา
	ชื่นชมใจไว้ได้	เพื่อกองภักดี
๕๑๔	เรา ^๓ เราเผ่าผู้	ภักดี
	ผิดเท่าชุลลิกัว	เกลียดเกล็ด
	ผิดผิดกึ่งเกศ	แหงนว่า ตายนา
	ดีกว่าเป็นคนให้	ท่านชหลังตน

โคลง ๒

๕๑๕	สีคนคิดชอบด้อย	สอนสั่งกันค้อยค้อย
	สว่างร้อนไฟกาม	
๕๑๖	ส่วนสามกษัตริย์แก่นท้าว	กรโอบองค์โน้มหน้า
	แนบเนื้อเรียงรมย์	
๕๑๗	เขยชมชู้ปากบื้อน	แสนอมฤตรสซ่อน
	สวาทเกล้ากลิ้งสมร	
๕๑๘	กร ^๓ เกยวกร ^๓ กอก ^๓ เกอ	เนื้อ ^๓ แนบเนื้อ ^๓ โอเนื้อ ^๓
	อ่อนเนื้อเอาใจ	

- ๕๑๙ พักตราไสใหม่หมา^๑ หน้าแนบหน้าโอหน้า
 หนุ่มหน้าสะสม^๑
- ๕๒๐ นมแนบนมนี้มน้อง^๑ ท้องแนบท้องโอท้อง
 อ่อนท้องทรวงสมร
- ๕๒๑ สมเสน่ห่อรใหม่หมา^{๑๑} กลดวรสกลดวกลีนกลดว^๑
 เกลศกกลวสงสาร^๑
- ๕๒๒ บุษบาบานคลี่คล้อย^๑ สร้อยและสร้อยซ้อนสร้อย
 เสียดสร้อยสระศรี
- ๕๒๓ ภูมรีกลิ่งกู่เกล้า^๑ กลางกมลยั้นเย้า
 ยัวร์้องขานกัน
- ๕๒๔ ทรงสระสรวรรค์ไปเพียง^๑ สระพระนุชเนอเกลดง^{๑๑}
 อาบโอเอใจ
- ๕๒๕ แสนสนุกในสระน้อง^๑ ปลาดิ้นชมเต็มตอง
 คอกไม้บัวบาน
- ๕๒๖ ตระการฝั่งสระแก้ว^๑ หมคแผ้วผ่องแผ้ว^๑
 โลกฟ้าฤาปูน
- ๕๒๗ บุญมีมาจึ่งไ้^๑ ชมเท่าทองน้องไท้
 พี่เอี้ยวานชม^๑ หนึ่งรา

- ๕๒๘ พระเพื่อนสมสมรแล้ว ลอราชเซยชมแก้ว
 แก่นไต้แพงทอง เล่านา
- ๕๒๙ ลบองับริรพท์หลากเหล่น^๑ บเหน้อยบ ไต้แว่น
 เหมซู้สมสมร
- ๕๓๐ กุจอัสครทั้นห้า^๑ แร่งแร่งเริงฤทชกกล้า
 แร่งเร่งฤยาเยาว์
- ๕๓๑ กุจสารเมามันบ้า งาไล่แทงวงคว้า
 อยู่เกล้ากลุกเอา
- ๕๓๒ ประเล้าโลมอ่อนไต้ แก้วพีเอยเรียมไต้
 ยากท้วยเขาวมาลย์
- ๕๓๓ เอ็นควานอย่าพร้อง เชิญพระนุชนิมน้อง
 ออกพีไต้เอาบุญ ก้อนเทอญ

โคลง ๔

- ๕๓๔ พระคุณพระพีพัน คณนา
 พระเอ็นคุนุชรา ทานไต้
 เผื่อเข้าไปเคียงสา สักหยาค พระเฮย
 พระก้อยถนอมน้องไว้ เพื่อนท้าวใจบุญ

๕๓๕ บเป็นไ้เจ้าพี่

รักแม่สุดคินแค้น

เรียมสงวนพระนุชแสน

ยามหนึ่งบเห็นหน้า

๕๓๖ บมลายสมรเร้งเร้ง

สองอ่อนระทวยองค์

ความรักกุญทิพย์สรง

บัคชนบัคเศร้สร้อย

๕๓๗ สะเทือนฟ้าพื้นลัน

พื้นแผ่นดินเคียน

สาครกลั่นองอรร

แลทั่วทิศไม้ไหล้

๕๓๘ ขุนสื้ทกสิ่งกู่เกล้า

สารแนบนางกชดี

ทรายทองย่องงกร

กระต่ายกระแตเท้น

อย่าแกลน

กว่าฟ้า

สงวนยั้ง ท้วนา

อ่อนท้าวเรียมกาย

ฤทธิรงค์

ละห้อย

โสรจขึ้น

สร้างสร้อยสรกใส

สรวงสรวรค์

หย่อนไสร

ณพเพ็อง ฟองนา

โยกเขื่องอัครจรรย

สาวสื้ท

ลาศเหลัน

ทาชัน ชมนา

ทอบเท้าสมสมร

๕๓๕	ทินกรกรกายเกี่ยว ^๑	เมืองบัว
	บัว บ่บานหุบกลว	ภู ^๑ ยา
	ภูม ^๑ ภูม ^๑ ภูม ^๑	เมาชาบ ^๑ บัวนา
	ซอนนอกในกลีบกลา ^๒	กลีนกลว ^๒ เกสร
๕๔๐	บกลาไกลน้อยหนึ่ง	ฤาหุค ^๒ อยู่นา
	ยังไกรป้องประคิย ^๑ ฤทธิ์	ไต้ ^๒ ม้วย
	ปรานีคอกบัวบุษ ^๑ ย์	บ ^๑ ชัน ชมนา
	หุบอยู่ ^๑ บานค้วย	คอกสร้อย ^๑ สักตบวรรณ

ไกลง ๒

๕๔๑	กระวันเจียน ^๑ จมฟ้า	สอง ^๑ พิเลียง ^๑ ทูลอ้า
	จะกาแล้ว ^๑ พระเอย	
๕๔๒	พระทองเผย ^๑ ม่านแล้ว	เรียก ^๑ พระพิเลียง ^๑ แก้ว
	ทง ^๑ สี่เข้าไปใน	
๕๔๓	วิสุค ^๑ ใจจึง ^๑ ลี	ซ่อน ^๑ เงื่อน ^๑ กถน ^๑ น
	อย่าให้ ^๑ เห็น ^๑ กถ	
๕๔๔	ไหว ^๑ วัค ^๑ ทล ^๑ ท่าน ^๑ ไท	รับ ^๑ ราช ^๑ เสาว ^๑ นี ^๑ ย์ ^๑ ไร่
	กิง ^๑ เกลา ^๑ ทูล ^๑ ทรวง	

๑ ฉบับสมุคไทยเป็น ทินกรกรกายเกี่ยวไม้

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น ร้องอยู่นอกกลีบกลา

๓ ฉบับสมุคไทยเป็น วิสุคใจจึงลี

๕๔๕	เชิญพระสร้งสว่างร้อน อาบด้วยสองศรี	เสด็จอ้างทองเที่ยวช้อน
๕๔๖	บุษบาบีเสียดสร้อย หนึ่งไค้แรงองค์	จรดฤกษ์เล่นน้อย
๕๔๗	จากสร้งเสด็จแทนแก้ว แนบเนื้ออิงอร	แค้นแ้งงามเสร็จแล้ว
๕๔๘	พิเลียงกรลุบเกล้า แต่งตั้งเตรียมถวาย	ยกเครื่องเสวยเทียบเข้า
๕๔๙	สองสายสมรอ่อนไหว ธิดาเจ้ากุเสวย	เตือนบพิตรเชิญไท้
๕๕๐	ชูกางเขยหน้าสร้อย พราทงสอง	เชิญอ่อนท้าวเสวยด้วย
๕๕๑	ของเสวยสวรรคไ้ไปเพียง แนบเนื้อเริ่มเสวย	เพราะพระนุชเนื้อเกลียง
๕๕๒	ทรมารักเอยปากบ่อน สวาทช้อนสงสาร	รตยั้งรสฟ้าช้อน
๕๕๓	เสวยสำราญเสร็จแล้ว นบท้าวทูลเตือน	สองพระพิเลียงแก้ว

• บางฉบับเป็น แค้นแ้งงามสรรพแล้ว

๕๕๔ ตะวันจะเลื่อนลับฟ้า^๑ จอมราชเจ้าอย่าซ้ำ
 อ่อนเอ๋ยยามควร

โคลง ๔

๕๕๕ พระอวลบไกรแก้ว	กลาเวียน
เวียนราชพิศสองเดิม ^๒	ละห้อย
สามกษัตริย์เคียดแค้นเกรียม	กรมสวาท แลนา
หน้าแนบหน้าก้อยก้อย ^๑	กล่าวนาตาไหล
๕๕๖ เอ็นกุสองอ่อนท้าว	ทราหม์รัก ท่านนา
ก้มกราบลงกับตัก	ท่านไท้
นำตาโสรจสรงพักตร์	แถวถึง ลงนา
ให้บุรีก็ให้	สะออนอาคูล
๕๕๗ อ้าพระบั้นเกล้าแผ่น	ธรณินี้
แก่แรกเริ่มฝังนิน	ข้าวไท้
จักกิน บ่เป็นกิน	กรวญไกร พระนา
นอน บ่เป็นนอนไซ้	สวาทถ้ำ [*] ฝังสาร

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น ตะวันเจียนจิมฟ้า

๒ ฉบับสมุดไทยเป็น เวียนราชพิศสองเสงี่ยม

๕๕๘ บุญบนทุกเทพเจ้า	จอมผา
ทั้งเทพฤทษาสึง	หมู่ไม้
ขอพระช่วยราชา	เชิญสู่ สมนา
ลุลามแล้วจักไหว	บู่เจ้าทุกสถาน
๕๕๙ เงินทองกองโกฏิกแก้ว	ทูลถวาย
สารสอองาทองควาย	เผือกผู้
บุญบนวันร้องขวย	ชวนรอก มานา
แม่ บ่ สมท้าวชู้	อย่าแต่ มีผิว
๕๖๐ จึงพระเสด็จเค้าแซก	ทำขวัญ
รักไปทันถึงวัน	ควนร้าง
กั๋งฤจาจากฉัน	ไถกั๋ง น้า
กรกอกองค์เจ้าข้าง	รำให้ทิวโหย
๕๖๑ ระทกค้ายนุชน้อง	ระทวยองค์ ท่านนา
ซอนพระพักตร์ชลง	สะอน
เหนือหลังสมบุรณ์บง	กชมาศ กุเอย
มิใคร่เงยหน้าชน	จากเจ้าจอมสมร

๕๖๒	เรียมสุขเสวยสุขเพียง ครันแรกเรียมพียงิน บินลุ ^๕ พักบิน มา บ่ ^๕ ได้ช่วยช้อง	อมรินทร์ อ่อนเอย ชำน้อง มาสู่ ^๕ นุชนา สวาทเพียงเขาชัง
๕๖๓	เมืองกว้างข้างม้าชู้ ^๕ เสียแม่เสียเมียมา เสียสนมकुจควงพเยื่อ ^๕ มาแต่ตัวเข้าช้อง	ละเสียด อ่อนเอย สู่ ^๕ น้อง งามเง ^๕ งามนา ชายท้าวทั้งสอง
๕๖๔	พิพบน้องเพียงแต่ คือเชือกผสมสามเกลียว ตั้งฤจะพลันเหลียว เจ้าจากเรียมจักกลัน ^๕	ยามเคียว แฝคผัน ^๕ กินจาก เรียมนา สวาทกลันใจตาย
๕๖๕	มิรักแลจึงเจ้า แม่ ^๕ ว่ารักฤไกล เฮโกเกิดเคียวไกล เจ้าจะละเรียมไว้	จำไป จากนา กลาคไต้ มาแต่ ^๕ ควันา กาพร้า ^๕ คนเคียว

๕ คือ สู้ บางฉบับเป็น เมืองกว้างข้างอัคร์^๕

๕๖๖ พังคำจอมราชรั้น	ฤาวย
มาจะตีคนตาย	จุงแล้ว
พระไฉนว่ารานสาย	ใจจาก พระนา
ฤาใครไกลพระแก้ว	กิ่งเส้นเกศา
๕๖๗ สองกษัตริย์สนองนาคถ้อย	ไปมา
สุริย์ร้อยเรียงเวหา	กลากคล้อย
เขาเตือนราชชายา	จักคำ พระเอย
กรันคำไสร้ต้องถ้อย	ใหญ่แล้วเป็นความ

โคลง ๒

๕๖๘ ไหว้สามกษัตริย์ไซ้ซ่า	จากแต่บักเตี้ยวอ้า
คำไสร้กินสม	เล่านา
๕๖๙ พระตนกลมบีนเกล้า	ช่วยว่าให้น้องหน้า
ท่านท้าวเสด็จไป	หนึ่งรา
๕๗๐ โอ้อาลัยค่อยพร้อง	เชิญพระนุชนิมน้อง ^๒
อ่อนผ้ายดีลา	ก่อนเทอดู
๕๗๑ สองธิดากราบไหว้	ชูพระพักตร์น้องไท้
จูบท้าวทั้งสอง	สั่งนา

๑ ฉบับสมุดไทยเป็น สุริย์รังเรืองเวหา

๒ ฉบับสมุดไทยเป็น เชิญอนุชพระน้อง

๕๗๒ พักคราหมองสวาทใหม่ ไหว้บาทละห้อยให้
ก้อยผ้ายสีลา

๕๗๓ เหลียวหลังมากะก้อย หน้าเอ็นคูน้องน้อย
ส่งท้าวสนองสาร

๕๗๔ อยานานนักร้องเกล้า เชิญบพิตรพระเจ้า
เร่งผ้ายหาเผื่อ

๕๗๕ เรียมเจ็บเหลือที่พร้อง จักไกรไปค้ำยน้อง
จากน้องเสมอกาย

ว่า

๕๗๖ พี่เลี้ยงถวายบังคม ประนมเชิญสองเสร็จ เสด็จถึงเกย
ทั้งสอง กานหามทองรับราช หมู่นางคาชบริพาร พี่น
ชาญเชิงแก้ว ช่อนแง่นื่อนงำมิด บิศประคุดไว้เสร็จ โดย
เสด็จถึงทวารใหญ่ ไต่กล่าวลิมเครื่อง เบื้องในรัศนไสยา
แม่โรยมาจะไปค้ำ จงเปิดประคุดไว้ถ้า ไปบข้ามทิง ถึงเรือน
รมย์พิมาน ไชทวารออกไสร ให้นางโรยอยู่เฝ้า นางริน
เข้ารับราช สองนายนาคมาตาม ยามค่ำกลุ้มบเห็นหน้า ลอ
บพิตรเจ้าหล้า กับพี่เลี้ยงปลอมไป

๕๗๗ ถึงทวารในเรือนหลวง กล้ายถึงคลังสองท้าว
เชิญราชเสด็จขึ้นหย้า
อยู่เร้นเรือนโรย

โกลง ๒

๕๗๘ สองนางโคยเสด็จไท่ สองช่อนสองนายไว้
บ่ให้เห็นแก้ว

๕๗๙ วาครีมัวมีค้ำฟ้า เชิญบพิตรเจ้าหล้า
ลอบขึ้นสมศรี

๕๘๐ ภัทรวดี ควงคอกไม้ เสด็จออกมารับไท่
ธิดาเข้าไปใน

๕๘๑ เยี้ยไค้พระอยู่ช้ำ พระจะละให้ช้ำ
พี่น้องตรอมตาย

๕๘๒ ถวายกรจงเจ้าหล้า ชนบนแทนทิพย์อำ
อ่อนได้แรงรมย์

๕๘๓ พระทนกลสมเสด็จแล้ว เหนือฟูกฟ้าเขนยแก้ว
พระพี่น้องผจงถวาย

๕๘๔ ม่านแพรพรายเลิศล้ำ หุนากหุทองพัน
พิศพนลายทอง

๑ บางฉบับเป็น เหนือฟูกฟ้าเขนยแก้ว

๒ ฉบับสมุดไทยเป็น ม่านแพรพรายเลิศล้ำ หุนากหุทองพัน
เลิศด้วยลายทอง

- ๕๕๕ คอกไม้กรองเรียบร้อย หอมตรลบอบห้อย
 แห่งห้องไสยา
- ๕๕๖ พิกานตากาษาแก้ว เฉลามาตฉลับแพรวแพรว
 เพริศกษัตริย์

โคลง ๔

- ๕๕๗ ผ้ายันตีกำลังวัน ทองถวาย
 ถวายกระแจจะจูงลาย ลูบไล้
 สลาพานมกรวย รัตนแต่ง ถวายนา
 พระกระยาเสวยไ้ อ่อนท้าวผจงถวาย
 ๕๕๘ เสวยแล้วสามท่านไ้ เสวยรมย์
 หับประคุดของผทม ท่านไ้
 สองนางพี่ไปสม สองพี่ นายนา
 สรวลสนุกไล้ไล้ คู่เกล้ากลึงสมร
 ๕๕๙ สองท้าวชอนชอนไ้ เป็นกล
 รู้แก่นางสองคน พี่เลี้ยง
 ประมาณกึ่งเดือนกล จรหล้า แลนา
 สรวลสนุกเล่นเพียง บ่รู้โรยแรง

ว่า

๕๕๐ ลางคาบเสดงคฺจใช้ ลางคาบไ้ธสำราญ ลางคาบ
 บานใจเหล่น^{*} ลางคาบเว่นช่อนองคฺ ชุบชิบทรงเงื่อนแง^{*} แต่
 พิเลียงเข้าใน ไกรไกรบให้เข้า ผุงชาวเจ้าพระก้านัล สะกิด
 กันลอบเจรจา บัดนี้หน้าหลากแท้ สองอยู่เกล้าเราแล้ กับ
 พิเลียงเป็นกล

โคลง ๒

๕๕๑ กวันความจนรวู้^{*} ผู้หนึ่งเห็นสะกิดผู้
 หนึ่งให้แลดู

โคลง ๓

๕๕๒ คอกขายหุขายตา คอกขนำพารู^๒
 ขจรข่าวถึงท้าวผู้ พ่อให้ทั้งสอง

โคลง ๒

๕๕๓ ลอบมามองลูกไ้ เกียคคู่ไฟฟ้าไหม้
 แผลกฟุ้งไฟเข็ญ

๕๕๔ ลอบแลเห็นเจ้าหล้า ลอราชงามโอ้อ้า
 อาจให้หายพุน^{*}

* บางฉบับเป็น กวันความปคร้ววู้

๒ บางฉบับเป็น คอกขหุขายตา คอกขนำพารู

๕๔๕	รอยบุญเขาส่งให้	ไกลกว่าไกลเป็นไกล
	ยิ่งไกลอัศจรรย์	
๕๔๖	ลักขมขวัญคะค้อย	ลอรารานี้เท่าร้อย
	อยู่เงื่อมบทจร	
๕๔๗	ไ้ก้ภูธรคุดไ้	ฟ้าและดินมาไว้
	อยู่เงื่อมมือเรา	
๕๔๘	เอาเป็นเขยแซกแก้ว	ยศโยกัฎฐ์แล้ว
	เลิกพันประมาณ	

ว่า

๕๕๕ ภูบาลแสวงแสตงองค์ สองไหวบังกชบาท พระลอราร
 ก้อยตาม สองบอกนามมีบุรราช พระบาทไท่เลื่องลอ ธกียอกร
 กษีประนม ถวายบังคมขมชื่น ยื่นความชอบนอบทูล ว่านเรศู
 เจ้าหล้า ข้าวร้างราชสมบัติ สลักเสี้ยเสวีจสลาย ห้วยแต่แก้วมาหา
 พระปิตุลา ธิราช ข้ำขอฝากอาคมประยูริ เป็นตระกูลเกี่ยวด้วยไท่
 ไ้ไว้เป็นเอกวงศา เท่ากัลปาวสาน ภูบาลครั้นไ้คยิน บานอรพินท์
 หลุทัย ประไพพัทตร์พิลาส ยิ่งกว่าราชผู้ใหญ่ ไ้ท้าวไ้สร้สัมฤทธิ์
 บพิตรพิศพระราชา มาเป็นเอกเอารสราช ค้วยนางนาฏสองศรี
 พ่อจะให้คู่วันก็เคื่อนชอบ แล้วจะประกอบกรวิวาห์ ท้าวธพณา

กึ่งนี้เสร็จ ธกเศด็จยังมีทราลย์ ข้าวจจรไปถึงย่า ย่าไปว่าไป
 วอน อัญชรธบตี ลุกไพรใจกาจ ฆ่าพระราชบิดา แล้วลอบมาดู
 ถูก ประมาทลुकหลานเรา จะให้เอาจงได้ อย่าไว้ข้ากัศกร เราจะ
 ให้พอนให้พ้น เราจะให้บันให้แล้ ทุกกระแบ่ จงหน้าใจ วอน
 เท้าโคกตีเป็นธรณีนาดมิฟังย่าไปยั้งวังย่า ว่าแก่ห่มุททาทกล้า ข้า
 ผู้ชานาญผู้ใหญ่ ไส้กลว่าท่านไท้ ธให้ไว้เป็นงานดู คุณจะให้สู้ทั้ง
 หลายฆ่า ว่าผู้ชุกชากุแคลน แหนความเราจงมิด บิดความเราจง
 ท้ว โกรให้รู้ความฆ่า จะทำทัณฑ์ถึงขนาด คาบปากคองจงม้วย
 ค้วยบยาคำเรา เขาก็รับพระราชฎีกา ขึ้นอาสาอะกร้าว ท้าวธราช
 ทำดู เล่ห์กลคุกจะเอา เขาก็ลอบแย่งกันกัน ครั้นราตรีก็คักสงัก เขา
 ก็สะพักสามารถ ล้อมขอบเขตนิเวศน์วัง ชับให้กันเข้าออก
 เขาจึงบอกแก่นายแก่นายขวัญ สองฟังพลันยังจอมกษัตริย์ ทูล
 รหัสทุกประการ ภูบาลย้มแย้มหัว บมิกลัวเร่องอาจ กุกุจราช
 ไกรสสี ครัว อาวุธฤษพล ๓คนนายแก่นายขวัญ ขึ้นอาสาเจ้า
 หล้า เผื่อข้าแจ้งใจถวาย ขอคายก่อนพระองค์ สองอนงค์อนุช
 น้อมศิรามพุกกับบาท ไท้ธราชสาหส ธกโลมบงกชกษัตริ
 สองกักควดี อย่าตกใจ บเป็นโคณะสองศรี มีพระศาสน์ชมชัว

๑ บางฉบับเป็น ธกเศด็จยังมีทราลย์

๒ บางฉบับเป็น ว่าแก่ห่มุททาทาท

๓ บางฉบับเป็น ว่าผู้ชุกชากุแคลน

ก้อยยมหัวเล่นพลาง สองนางจึงชมชื่น ยืนใจจริงบมิช้า เพื่อเข้า
 กักษัตริยชาติ ใจบมิขลาดกลัวตาย บมิเอาชายอื่นเป็นคู่ บมิ
 อยู่ให้ไทคู่ข้า บมิอยู่ให้ข้าคู่แคลน ครั้นพระเมื่อแมนเมืองฟ้า
 เพื่อเข้าตายตามราช พระบาทอย่าอาลัย สองเปลื้องสไบเข้าซ่อน
 ทรงผ้าอ่อนร้อนคาบ อยู่คราบข้างจอมกษัตริย์ บัดนางโรยแล
 นางริน ชื่นชมใจเชื่อแท้ แม้สามกษัตริย์สู้ฟ้า เพื่อจะเป็นข้า
 ผู้ใด ใครเขาจะเกรงจะขาม ขอตายตามเจ้าคน อยู่เมืองบนค้ำยให้
 ไว้อยศให้คนชม ถวายบังคมนฤเบศ สองแปรเพศคูดชาย ห่ม
 เสือกรวย คาบง่า นางรินว่าไปสู้อยู่ค้ำยนายแก้วฝ้ายขวา นาง
 โรยมาค้ำยพลัน อยู่ค้ำยนายขวัญฝ้ายซ้าย บมิฝ้ายจากเจียนกัน
 เห็นอัครจรยจอมราช พระบาทเสด็จอยู่กลาง สองนางแนบสอง
 ข้าง เจ้าข้างจวบสองศรี สองกษัตริ จวบท้าว สองนายนำวสองนาง
 กอดกั้นพลางชมเชย มินานเลยเขาเข้า เเท่าถึงทวารปราสาท
 นายแก้วฟ้าคดาบพัน นายขวัญแวงสุคทาว ลาวฝูงข้าพ่ายหนี
 ตักันปือ ชนกลุ่ก ท้าวธกักรุกโรมพัน ทยาทับกันกลากลาต หัวขาด
 ตกเป็นกลุ่ม เขาเร่งห่มหินผา ดากันเข้า ระเร้ง ไม้ไล่เท่ง ผ่า

๑ บางฉบับเป็น สองเปลื้องสไบเข้าซ่อน ทรงผ้าอ่อนร้อนคาบ

๒ บางฉบับเป็น เเท่าถึงทวารปราสาท

๓ ฉบับสมุคไทยเป็น นายขวัญแวงสุคทาว หล่าวฝูงข้าพ่ายหนี
 ตักันปือชนชตุก ท้าวธกักรากฎพัน

๔ บางฉบับเป็น คากันเข้าระเร้ง

ทลาย ส่วนสองนายพลียง รำร่อนรับอยู่เพียง กังข้างเมามัน
วัย

๖๐๐ ผันเข้าคลุกกรูกรบ หลบหลีกบีบบให้ตอก หลบหลีกหอก
บให้ตอก เขาเร่งซ่องปืนยะย่ง ซ่องหอกพุ่งยะยัย ข้างซ้ายเร่ง
มาหนา ข้างขวาเร่งมามาก เข้าทุกปลากรูโรม สองนายโงม
พันเฟื่อง เครื่องพลัดตัวหัวขาด เขาก็สาครยั้ง ครึ่งนายแก้ว
ยะยัน ท้องนายขวัญท่าวบ นางรินรบรุกพัน นางโรยผันผาคแทง
ค้วยปลายแวงกุมบัก เขาบรูจักว่าผู้หญิง เขาก็ยิงต้องสองนาง
วางมาสู่ผีผัว ทอกตัวทับสองนาย ทายตามกันทั้งสี่ ท้าวธเห็น
พลียงราช พระบาทขึ้นชมนัก นำใครรักใจเขา เขียวเรามี
เหมือนไต้ สองอ่อนไต้จิ้งร้องหัว เขาสิมิกลัวความพินาศ กังฤ
เผือกษัตริยชาติ จะกลัวตาย ไว้ความอายบรูแล้ว สันชีวิต
ฤเกล้า อยู่เกล้าฤเกล้า พระเลย

โกลง ๔

๖๐๑ พระแก้วพระอยู่เกล้า

อย่าไหน

*ไม่ดื่มได้
นาง*

เผือกจกตายฤโกล

กลาคไท้

พระเฮยอย่าอาลัย

เขียวอยู่ พระนา

ตายเมื่อใดจักไต้

กัณฑ์ฤมี

๖๐๒	ครันตายก็เกิดขึ้น ^๕	กับกัน
	เสวยพิภพสรวงสวรรค์	ฟากฟ้า
	เป็นคนและคนหยัน	ฤาอยู่ พระเอย
	เท็จ [*] อยู่บเห็นหน้า	อยู่เกล้า [*] แหน่ง [*] ตาย
๖๐๓	บเริ่มเขาสี [*] ไสร์	ยังตาย
	เผื่อเผ่ากษัตริย์ฤาผาย	จากไท้
	รักตัวแตกกลัวอาย	หฤโหด [*] . พระเอย
	รกราชตายด้วยไค้	อยู่ไค้ [*] ฉัน [*] ไค้

โคลง ๒

๖๐๔	พียงจอมใจอ่อนท้าว ^๕	พระหัวอยู่ [*] อะคร้าว [*]
	ยวยมยนิ [*] คี	ร่อนา
๖๐๕	สองกษัตริ [*] เจ้าหล้า	แก่กลัวกว่า [*] แก่กลัว [*] ใจกล้า
	กว่ากล้ากลัวอาย	
๖๐๖	บกลัวตายเท่าเผ่า [*]	กรกระลิ่ง [*] ทาว [*] เต่า [*]
	ทอข้างตัสกร [*]	แลนา

ร่าย

๖๐๗ ไล่ฟอนพันผัน^๕ แหวง^๕ วัคคัต^๖ หัว^๖ ขา^๖ ^๕ ทุม^๕ ติ^๕ มา^๕ ทัง^๕ สาม^๕ งาม^๕
 เงือก^๕ ทั่ง^๕ ราช^๕ สี่^๕ ^{*} กรว^{*} ^{*} อา^{*} วุ^{*} ร^{*} อง^{*} อาจ^{*} ^{*} เอ^{*} ิบ^{*} อ^{*} นา^{*} จ^{*} บ^{*} มิ^{*} ก^{*} ล^{*} ว^{*} ^{*} ย^{*} ม^{*} แ^{*} ย^{*} ม^{*}

๕ ฉับสมุคไทยเป็น ครันตายก็เกิดขึ้น คับกัน

๖ ฉับสมุคไทยเป็น แหวงวัคคัตหัวฆ่า

หัวเล่นพลาง ทางกรรอนรารบ นิ้วพิภพส้าทับ เขาซบกันเข้า
 รบรอบ กุจออบฟางทอกไฟ เขาอยู่แต่ไกลบมิใกล้ ให้โทรมยิง
 สามกษัตริย์ ธกเอาคาบวัก กระจักกระจาย เขาเข้าหลายเหลือ
 บ้าง จึงบิน ท้องพระองค์ สองอนงค์บมิกลัว เอาตัวออกรับบิน
 ยืนอยู่กับจอมราช เขาก็เร่งสาครพิษ ทิศสามกษัตริย์สะพรั่ง
 เลือคตกหลังดังลง สามพระองค์อิงกัน ผันหน้าคอศักรุ พิศกุญ
 ษณมิต สันชีพิศพร้อมกัน ยืนอยู่ฉับมิกาย เขาทิ้งหลายกลัวไกล
 ข้าวขจรไปบมิมิต ถึงท้าวพิษณกร ภูธรควนเสด็จมา เห็นสอง
 ธิดาสุกสวาท แลพระบาทลอลิลก เลือคตกอาบทั้งตน ยืนอยู่กล
 บมิตาย ธกฟายน้ำเนตรจะใจ เรียกลูกไท้แลเขยขวัญ เรียก
 ฉันทกับมิพร่อง ท้องฉันทกับมิติง ยืนอิงกันอยู่กระต่าง เจ้าข้าง
 จึงรู้ฉับค วาสามกษัตริย์เสวยกรรม ธกทำฉันท ชบมิโกรธ ว่า
 ม่านักโทษทั้งหลาย ทายตามกันหน้าใจ แต่ผู้ใดกล้าสามารถ
 อาจอาสาฆ่าล้างเขา ให้มาเอารางวัล ผู้ใดอันแก้ตัวหาญ จะ
 บำนาญยังรู้หลัก เราจะให้ศกก็เป็นขุน ปุน เป็นหมื่นเป็นพัน เขา
 ก็หากันมาบมิช้า มาถ้วนหน้าบหลอ ไค้ ธกให้เอาเชือกสวมคอ
 ปอสรบคัมคศอก แล้วให้เอาหอกร้อยขา ตราชื่อถ้วนทุกคน ก็

๑ ฉับสมุคไทยเป็น ยืนอยู่กันจอมราช บ้าง ยืนอยู่กันจอมราช บ้าง
 ๒ ฉับสมุคไทยเป็น ถึงท้าวพิชัยพิษณกร
 ๓ ฉับสมุคไทยเป็น ธกคอกฉันทชบมิโกรธ
 ๔ ฉับสมุคไทยเป็น ปอสรบคัมคศอก

ให้พันกลพันหยวก คาบจวกกลิ้งเกลือกตาย ส่วนหมูนายนั้นใส่
 รักรให้ต้มให้คลอก แต่คนย่าคอกใส่รักรให้แล้ ไซ้แม่ตัวเจ้าหล้า
 รักรให้ฆ่าให้ลำบาก ลากเอาศพเสียเสร็จ รักรเสด็จยังลูกให้ ให้
 บรูกรให้ โอ้ลูกแก้วกับคน พ่อเอ๋ย

โคลง ๒

๖๐๘ สองงามกลแวนฟ้า	ทุกซ้เท่าใดเห็นหน้า
ลูกแก้วกลอยหาย	
๖๐๙ มาจะตายด้วยลูกแก้ว	เจ็บพ่อบรูแล้ว
อยู่ไค้ฉันไค้	
๖๑๐ หัวใจพ่อผกขวา	ทุกซ้บรูกรซ้ำ
สองอ่อนไ้ธธา	พ่อเอ๋ย

ร่าย

๖๑๑ ส่วนสมเด็จพระราวดี พระชนนีรู้อ่าว ทะทิก ท่าวทรุดสยบ
 ชบชอนลงพะพิน สันเหตุภัยทะทาว ชาวแม่ถนอมพระองค์แล้ว
 รักรที่ทรงกานหาม ให้ตามเสด็จเตียรคาน ถึงปราสาทสองศรี
 ภักวดี อ่อนละลวย ระทวยคัจฉวลย์ทองท่าว นาคาคกล้าหลังหลาม
 ชุกานหามธชน ถึงฟางพินเรือนรัตน เห็นสามกษัตริย์สนสนม
 รักรที่ทอกคนคอก ผกกกลิ้งเกลือกไปมา แม่มาหาแก้วแม่ เกียดไค้

พระสสุรีพิลาป

๑๕๑

แก้แม่น้า เจ้ามิเจรจาค้วยแม่ มิแต่งแ่งให้แม่ชม มิหวิผมให้
แม่เซย มิเงยหน้าให้แม่จูบ มิลูบหน้าคอกไม้ไล่พระองค์ มิทรง
กระแจจรุงชะมค* มิเสวยรสข้าวปลา สองจะลีลาสูฟ้า ละแม่
เป็นกำพร้า* เจ้าแม่เอ๋ย* ปรานี แม่รา

โคลง ๒

๖๑๒ ยินดีไต่คว่นม้วย เียนปากปราศรัยค้วย
แม่ให้เต็มใจ หนึ่งเรา

๖๑๓ ไต่ผิกใจสองเจ้า ควรเคียดฤจึงเท้า
แซกฟ้า^{* ๕}ทงสอง

๖๑๔ หมองใจไต่คว่นผ้าย สองอย่าคิตยินร้าย
แก้แม่ร้า ฅ หัว แม่เอย

๖๑๕ อ้าชระมัว^{*}เมื่อเข้า สี่พระทนต์ทะนะ^{*}เจ้า
แม่เอ๋ย^{*}กับคน แม่ชา

๖๑๖ ลงบังคนทะนะแก้ว ออกจากบังคน^{*}แล้ว
เชิญอ่อนท้าวสองสรง เล่านา

๖๑๗ ทรงบริค^{*}ผัดหน้า แต่งแ่ง^{*}ทรงสะอ้ง^{*}ผ้า
ย่างเยองมาทา แม่รา

๑๕๒

ลิลิตพระลอ

๖๑๘	สองมาเรียบคอกไม้	ถวายรูปเทียนทองไหว
	พระบาทสร้อยสรพชฌี	หนึ่งรา
๖๑๙	แล้วเสด็จมาทะนะเจ้า	เจ้าแม่มาเสวยเช้า
	แก้แม่รำ* สุกใจ	แม่เอย

ร้าย

๖๒๐ เทือนฉันทกับมิพร้อง ค้องฉันทกับมิทิง ยืนอิงกันอยู่
 กระทั่ง ลอบพิตรเจ้าข้าง ห้าม บ ให้สองخان แม่ฤ

โคลง ๒

๖๒๑	พระภูบาลเป็นเกล้า	บีตุราชพระเสด็จเท้า
	แขกท้าวฤาแล	พ่อเอย
๖๒๒	บ แปรพัคร์ต่อไท	บ สั่งสัคคำไว้
	แก้แม่เลี้ยง* สุกใจ	แม่เอย

โคลง ๔

๖๒๓	เยยไคแก้ชีพน	นิศผล
	นับว่าตัวเป็นคน	คู่บ้า
	บ เห็นลูกกับคน	ทนอย่า เป็นเลย
	คายจุงปลันเห็นหน้า	ลูกแก้วทั้งสอง

๖๒๔ สบกษัตริย์พระญาติให้	อิงอุ ^๕ อยู่นา
สบสำสาวสนมทรุก	ท้าว ^๕ ให้
ปวงนางกำนัลสุด	ถึงไพร่ เมืองนา
คนหนึ่งฤาเอกได้	เกลือกกลังกลางดิน
๖๒๕ เสียงให้ทุกราษฎร์ให้	ทุกระือน
อกแผ่นดินคุเหมือน	จักข ^๕ วา
บเห็นตะวันเดือน	ดาวมิก ม้วนา
แลแห่งโคเห็นน้ำ	ย่อม ^๕ น้ำตากน

โคลง ๒

๖๒๖ สาวสนมจนแก่นไท้	ให้เจ็บให้เสบให้
เลือกน้ำตาไหล	แลนา
๖๒๗ ปรีชาไวแวนแท้	ใจแก่นกษัตริย์กล้าแล้
จึงตั้งใจทรง	
๖๒๘ สองพระองค์สร้างให้	สองบพิตรท้าวให้
จึงห้ามทั้งหลาย	
๖๒๙ ครั้นวายเสียงให้แล้ว	สองราชชมใจแก้ว
แก่นไท้ทั้งสาม	

๖๓๐ ยืนตายงามเลิศแล้	รู้ว่าใจษัตรียัแท้
บให้ใครปน	
๖๓๑ ทงสองขุนพิสัย	นางรินนางโรยเพียง
เทพไสร้ไปปาน	
๖๓๒ ใจหาญตายก่อนเจ้า	เป็นเพื่อนตายคลึงเกล้า
คู่หน้ารักใจ	บารนี้
๖๓๓ ทุกคนในแหล่งหล้า	เสียงสรรเสริญถ้วนหน้า
ทั่วทั้งเมืองมี	มี แล
๖๓๔ ธรรมเนียมอันข้อง	เสียงเสนาะฟ้าร้อง
เรียกท้าวยังสวรรค	

ว่า

๖๓๕ มีอึ่งอรณพให้ เมืองหลวงใช้ทุกก้าว สมเด็จพระพิชัย
 พิชณุกร ให้นำบังอรราชเทวี ทาราวดีเสด็จไป สู่ฤๅหาลัย
 พระองค์ ฐให้สรงศพสามษัตรียั จักสรรพญา ตราสังทั้งสาม
 พระองค์ ผจงโลงทองหนึ่งใหญ่ ใส่สามษัตรียัแล้วไสร้ ฐก็ให้
 แต่งโลงหนึ่งแล้ว ใส่ขุนแก้วแลนางริน โลงหนึ่งใส่หมื่นขวัญ
 แลนางโรย ทำโดยรีตศพเสร็จ ฐก็เสด็จยังปราสาท ให้ทหาร
 ศิลปี* มีโองการบังคับ ให้สำหรับพระเมรุ เกณฑ์กำหนดทุกกรม

๑ บางฉบับเป็น ธรรมเนียมอันข้อง

ให้แต่งพนมอัฐิพิศ พิพิธราชวัคฉัตร กลังกลศธวัชบรรฎาก
 หลายหลากภาคบุษบก กระหนกวิหคเหมหงส์ บรรจงภาพจำ
 เนียม ล้างพนมเทียมอัสตร ลางมกรเทียมยะยับ ประดับขั้ว
 เข็นรถ อลงกตคชสาร อลงการคชสีห์ สวรรดิสถิตชักรถ ชค
 กรกระลิ่งกุมแสง รำจำแหง็องอาจ แผ่นผางดทับสารสีห์ เทียม
 นนทร ชานรรสังข์ ดึงโคฉบบจับกัน สรรพ้อสุราสุรกรุก
 มนุษย์ภุชงค์ คนธรรพ์ บรรเข็บจีภาพเรียงราย ขยายโรงโชน
 โรงรำ ทำระทวารเวียน โคมเวียนโคมแว่นผจง โคมระหง
 ฉล็กเฉลา เสาโคมเรียงสล้าย เถลิงค่ายเศยก้าแพง แชลง
 ราชวัคชวาลา บูชาศพนสามกษัตริย์ แล้วธกัตรัสให้หา ทูตา-
 นุทูตมาไสร้ ให้จำทูลพระราชาสาร อีกบรรณาการทั้งหลาย ไป
 ถวายแด่พระบาท ให้ธราชบุญเหลือ เกรือทินกรราชชนนี
 ภัควดี พังพจนสาร ถ้วนทุกประการประกาศ ธิมอจที่จะดำรง
 พระองค์ท้าวธอยู่ใต้ให้สยบชบเหนือหมอน พระกรบีตพระพักตร์
 ให้รำรากลูกไท ให้รับรู้ให้ ลูกแก้วกับตน แม่เอย

๑ บางฉบับเป็น อีกบรรณาการเหลือหลาย

๒ บางฉบับเป็น บมอจที่จะดำรง

โคลง ๒

๖๓๖	ชนนีกลัว่กั้ง ^๕ ท่านเจ้าฤาพิง ^๒	ห้ามเจ้าบรู๊ก ^๓ แม่เลย
-----	--	--------------------------------------

ว่า

๖๓๗ หวังสนชนม์ค้วยไซ้ แก่แม่รา สันชีฟไท้ค้วยผี แก่แม่รา
ในบุรีเราแม่ลูก แก่แม่รา แม่จะยาหยูกจึ่งเต็มใจ แก่แม่รา
คั้งฤาพ้อไปคายเมืองท่านม้วย^๓ แก่แม่รา ค้วยหอกคาวหลาว
คาบ แก่แม่รา ค้วยกำซาบป็นยา คั้ง^๕

โคลง ๔

๖๓๘	แม่สงวนมาแต่คั้ง บเบกษา สักอัน ถึงพระผ่านไอศวรรย์ รักลูกรักไคร้อย	มีกรรม ลูกเอย หนึ่งน้อย เสวยราชย์ แลพ้อ ส่วนสารักตัว
๖๓๙	ไซ้เป็นไท้ท้าวแต่ เป็นมกุฎกษัตริย์ ท้าวร้อยเอ็ดเมืองมี ทูลบาทบงกชเจ้า	พอคี้ ลูกเอย ผ่านเผ้า มาช่วย พระนา แม่ ^๕ เทยรทุกวัน

-
- ๐ บางฉบับเป็น แม่กตวิกลคั้งนี้
๒ บางฉบับเป็น ท่าเจ้าฤาพิง แม่เลย
๓ บางฉบับเป็น คั้งฤาพ้อไปคายในเมืองท่านม้วย
๔ บางฉบับเป็น ลูกเลย

๖๔๐	เสวยสุขปราสาทเพียง	เมืองสวรรคต	ลูกเอย
	เสด็จออกโรงกษัตริย์คัล	กิ่งเฝ้า	
	หัวเมืองหมื่นขุนพลัน	นายไพร่	พดนา
	เฝ้าบาททองกษเจ้า	คู่ท้าวเมืองแมน	
๖๔๑	พิศข้างคือคู่ข้าง	อมรินทร์	ลูกเอย
	ม้าคู่อัศวทนิกร	หยากฟ้า	
	รพดเพียบบรรณิน	มีมั่ง	เกษมนา
	เมืองบพิตรเจ้าหล้า	แม่เพียงเมืองสวรรคต	

ว่า

๖๔๒ กรรมใดกล่ออกไท้ ให้อักราชเอารส กำสรคสนัสนรพางค์
 ออกนางพางจะพินาศ เอ็นคูราชเทพี ลักษณวคิกรันพ้ง แล่นยัง
 ราชอยู่เกล้า อักชาวเจ้าพระสนม เพื่อนภิมย์เจ้าหล้า ถ้วนหน้า
 มาบมียู่ สู่สำนักท่านไท้ เห็นธให้ทูลถาม ถ้อยความใคร
 พิลาป กรันพ้งทาบถืออก สะทกผมเฝ้าเกล้าทรสาย ทอกคนตาย
 วายทรวง ให้อระลวงลือสนัน สนันทวทังเวียง พ้งเสียงให้คัง
 จะหว้า ใจเมืองบ่าคังจะผก หัวอกเมืองคังจะพ้ง ทังแผ่นดิน
 ท้วนหน้า ให้อารักเจ้าหล้า พางเพียงตัวตาย

-
- ๑ บางฉบับเป็น ให้อักราชเอารส
 - ๒ บางฉบับเป็น ถ้วนหน้าหามมียู่
 - ๓ บางฉบับเป็น ใจเมืองบ่าคังจะผก

๖๔๓ ให้มิวายมีม้วย* ท่านท้าวทุกคน	ประคองจักตายด้วย
๖๔๔ จึ่งมนตรีผู้เฒ่า* อย่าให้กิดความ	คัก* ค่างงชาวเจ้า ก่อนรา
๖๔๕ แผ่นดินทวามับรู* อย่าไค้กูเบา	กิดจงหนักทุกผู้
๖๔๖ เอากันมากราบไหว* ธิดาเจ้าคนพึ่ง	แดงดีด้อยแต่ไค้
๖๔๗ หนหลังเกรงแหล่งหล้า* อยู่เกล้าเสวยกรรม	พระบาทกิดทหน้า
๖๔๘ กิดผิดแพกแผ่นขัว* แต่ถ้าผลักพลอย	ผีจักขาคา
๖๔๙ กิดขอบรอยคอบด้อย* หนึ่งไสร้เป็นผล	จงอย่ามีคินน้อย
๖๕๐ ไหว้บักดลอยู่เกล้า* แก่งหน้าหนุนหลัง	กิดจงหนักพระเจ้า

๑ บางฉบับเป็น ให้มิวายมีม้วย

๒ บางฉบับเป็น กิดขอบรอยคอบด้อย

โคลง ๔

๖๕๑ พระพังพระขอบข้า	มนตรี
กิดจักไปปลงผี	ลูกแก้ว
เกรงเมืองเกลือกจะมี	คนกล่าว แกลมนา
แห่งจักตายจงแล้ว	อย่าให้คนเห็น
๖๕๒ เร่งหาผู้รู้รอบ	ทุกการ
เจดีย์วณลาดไวโหวาร	ด่องด้อย
สิบขุนใหญ่ยาวนาน	เตรียมแต่ง พลันนา
เงินก็ร้อยทองร้อย	ซ้งให้เอาไป
๖๕๓ แก้วแก้วสบสิ่งผ้า	แพรพรรณ
แลสงจงครามกรัน	อย่าช้า
ข้างม้าไพร่พลสรร	เอาแต่ เรือนา
ไปแต่งการเจ้าหล้า	แม่เทียรต่างตัว
๖๕๔ บรรณาการเจ้าแผ่นดิน	ดินสรอง
กับพระชนนีสอง	พี่น้อง
เขียนสารใส่ลานทอง	เร็วเร่ง ไปนา
สงวนขอบอย่าให้ซ้อง	ข่าวร้ายถึงเรา

๖๕๕	เสร็จศพจอมราชแล้ว	ชอรับ
	พระธาตุสามกษัตริย์กับ	พี่เลี้ยง
	สุลาจูงกำนับ	ผจงแต่ง มานา
	ประกอบถ้อยคำเกลยง	อย่าให้หมองเรา

ร้าย

๖๕๖ ธิให้เอาแขกไว้ ลาท่านให้ธิดาฯ ธกัประสาทรางวัล พลัน
สำเร็จแล้วไซ้ ธกัให้แต่งทุกข้างนับให้ห่าง ไปพ่างทุกข้างนั้น
บมิช้า เขาก็ตั้งหน้าไปบมินาน ถึงถววยสารกำนับ แลทรัพย์
อันจะแต่งศพ เจ้าพิภพให้ประกอบ สำหรับชอบทุกประการ
ครั้นแล้วงานศพเสร็จ ท้าวธเสด็จถววยเพลิง เถกิงการมทิม
เป็นเมฆามทรสพ ทลบกุริยางคคนทรี ติฆ้องกลองกรนเกรง
ละเวงศัพทั้แตรสังข์ ประดังเสียงกึกก้อง ท้องธรณีนถนาท กุ
พ้าฟาคพสุธา กุจุสาครกรรชิต ขวลิตโชติชวลา กุเหลื่อตรา
เหลื่อไทร พิศประไฟไฟโรจน์ ขวยโชติช่วงชัชวาล อนนกุ
ประการิงามล้วน ถ้วนทุกสิ่งโอพาร ครั้นแล้วการสำเร็จ สมเด็จ
บพิตรธให้สำรับ ประคัมเครื่องอันจะรับธาตุ พระบาทธจึงให้

แบ่งราชุสามกษัตริย์ไว้เมืองละกิ่ง ๑๖๑

แบ่ง ราชุสามกษัตริย์แห่งละกิ่ง ครึ่งไว้ห่อพระญาติ ราชุกิ่ง
ให้แซกรับ รัก็ให้ประทับมรรคา รัถยารวคองกต รจนำ ไปดึง
แดน ให้แท้แทนส่งราชุ ส่วนพระบาทบุญเหลือกษัตริย์ ให้
ประทับรัถยา มา รจนารับพระราชุ ยังรัถนราชธานี บุรีสรวงสะ
พิศาล รัก็แต่งกุฎาคาร ปราสาท ผจงไว้ราชุสามกษัตริย์ ถัก
สองข้างซ้ายขวา รจนำ มนัทร แล้ว ขวาซุนแก้วแลนางริน ซ้าย
หมื่นขวัญแดนางโรย ท้าวธแตงโดยใจภักดิ์ มหิมานักพันแพ่ง
แต่งอเนกนุประการ ถวายพระทานจอมกษัตริย์ แก่พระรัถนตรัย
ไซกลังทานทั่วหล้า ถ้วนหน้ารับแล้วไซร์ รัก็ให้ประดิษฐาน
อลังการสดุปะเจดีย์ สามกษัตริย์มหิมา ซ้ายขวาสดุปะพีเลี้ยง
เพียงจะบือ แหล่งหล้า สู่เมืองฟ้าเมืองบน หนสมเค็จพิชัยพิษณุกร
ภุทธทำจุเจียว เทียวส่งสารเส่นหา ให้ไปมาบมิขาด บอก
พระราชกำหนด กฎหมาย วันอันบรรจุราชุ สองกษัตริย์ราชแต่ง
การ คูพิศาลสองสีมา เป็นมโหฬาราคิแรก อเนกทานทั่วหล้า
ทุกทั่วชนถ้วนหน้า สะทั้นเทอนทำบุญ ส่งนา

๖๕๗	ทุกขุนทุกไพร่ฟ้า ทุกท้าวหญิงชายทั้ง ทำบุญส่งบุญถวาย สวามิภักดิ์ทั้งหน้า	มุลนาย แหล่งหล้า ถึงราช แลนา รุ่งรู้เห็นบุญ
๖๕๘	เป็นศรีแก่ปากผู้ คือกลุ่มาตาสวรรค์ เป็นถนิม ^๒ ประคับกรรม กลกระแจะท้องน้อย	ผจงฉันท เรียบร้อย ทุกเมื่อ หนึ่งไต้แรงใจ
๖๕๙	จบเสรีจมหาราชเจ้า ยอยศพระลอกน พี่เลี้ยงอาจเอาคน ในโลกัน ^๓ สุดแล	นิพนธ์ หนึ่งแท้ ตายก่อน พระนา เลิศล้ำกรุงสวรรค์
๖๖๐	จบเสรีจย่าวราชเจ้า กลอนกล่าวพระลอยง ใครพึงยอมไหลหลง ก็เรก ^๔ แรกรักชู้	บรรจง ยิ่งผู้ ฤาฮิม พังนา เต็มแท้รักจริง

๑ บางฉบับเป็น ทุกท้าวชนหญิงชาย

๒ ฉบับสมุคไทยเป็น สวามิภักดิ์ถ้วนหน้า ขึ้นหน้าชมสวรรค์

๓ ฉบับสมุคไทยเป็น คือกลุ่มาตาสวรรค์

๔ ฉบับสมุคไทย (มี ๒ ฉบับ) เป็น จบเสรีจมหาราชเจ้า บรรจง

ไวยากรณ์

(เลขบอกตำแหน่งบท)

กฎหมาย ๖๕๖ น. หมายถึง
กำหนดการ.

กิต ๔๑๒ ก. สกต, ฝืน.

กรกช ๒๕๒, ๔๕๕ (กร+บงกช)
น. คอกบัวคือมีอ.

กรม ๒๐๐ ก. ระทม.

กรมเกรยม ๒๐๖, ๒๒๐ ก. ระทม
จนหม่นไหม้.

กรรชิต ๕๖ ว. กระชิต, ชิต
ที่เคี้ยว.

กรรม ๒๗๒ น. ความตาย

กรรหยาบ ๖๘, ๘๒, ๒๒๓ ก. อยาก
ไค้, หัวโหย, กระวนกระวาย,
คินรน, เค็ดรอน.

กรรอง ๕๐๗ ก. ร้อย, ถัก.

กระ ๓๓๐ “กระสากระสรวล
คล้ายดังราช” ที่คล้ายกัน
ทำนองนี้ มีกล่าวถึงในนิราศ
นรินทร์ บทที่ ๗๘ ว่า “นาง
นกระสรวลสันต์ สมเสพ” มี
อธิบายในนั้นว่านกระตัวเมีย.

กระเกลือก ๗๓ ก. เกลือก
กลอกไปมา.

กระซาบ ๓๖๐ ก. พุกเบา ๆ,
กระซิบกระซาบ.

กระไต ๒๗๘ “ผูกกระไตข้าว”
เป็นสำนวนว่าทอคนันไตเข้าไป.
ทอคสะพานเข้าไปสืบข้าว.

กระไต ๓๘๘ ว. คุ่นเคย.

กระแบ่ ๕๕๕ น. กระบี่, ขึ้น.
ส่วน, กระเบียด.

กระพอก ๓๘๖ ก. พรอก,
พรอก, พุก.

กระพุ่ม ๑๐ น. พุ่ม.

กระยา ๑๐๔ น. เครื่อง.

กระถ้ำ (กระถ้ำ) ๑๓ ถ้ำ
(กระถ้ำ) ไซ้เจ้าคู่กับคำ
กระเล็อก หมายความว่า ถลอก
ไปถลอกมา

กระดิง ๖๐๖ ก. จับ, ถือ.

กระตั้น ๓๐๘ ก. นึกใคร่.

กระหนก ๖๓๕ น. ถายเครือ
เดา.

กระหย้อน ๘๘ กระย้อน(มัจ
คัยโท)ก. ขย้อน, ขาบขาบ,
แกว่ง.

กระหวัด ๑๓ ก. คว้า, รวบ.

กระเหลยก ๓๐๘ ก. ขำเลื่อง,
มด.

กระเล็อก (อ่าน-เหล็อก) ๑๓
เก็ลือก, ทำเหล็อกไปมา.

แค้น ๓๔, ๑๓, ๓๐๐, ๓๐๔,
๓๘๘ น. เล่ห์กล, ฝังอน, ท่วงที.

กราน ๑๓๐ ก. โน้ม, น้อม.

กราบ ๕๘๕ ก. ทอด.

กริกกริว ๔๓๐ ว. สารเลว.

กรณิ ๔๘๐ น. ช้างพัง.

กฤติยา ๑๒๔ น. กฤตยาคม,
การทำเวทมนตร์.

กล ๑๐๘, ๑๑๘, ๖๐๘ว. เหมือน

กลม ๑๐๘ ว. เรียบร้อยดี

กล็องแกลิ่ง ๑๒, ๓๘๓, ๔๒๔
ว. เหวเด็กเหววาง.

กลอย ๑๒๓, ๓๗๔, ๓๘๓, ๖๐๘
ว. คล้อย, หลอย, ร่วง.

กลอยเต้า ๑๔๒ (กลอยเทา-
เต้า) ก. ไปร่วม, ลงมือ.

กลัว ๘๘ ว. น่ากลัว.

กลากลาด ๑๔๗ ว. เก็ลื้อน
กลาค.

กลาย ๑๘๖ คลาย (?)

กว่าชัน ๒๓๐ คู่ชัน.

กว่าชน ๕ ชน.
 กษัตริยชาติ ๕๕๕, ๖๐๐ น.
 ชาติชาตรี, ชาตินักรบ.
 กษัตริ ๓๕, ๓๖, ๕๕๕, ๖๐๕ น.
 นางกษัตริย์.
 กษัตริย์ ๕ น. กษัตริย์ ค้องการ
 ทอดเพื่อส่งสัมพัสบ้าง, รับ
 สัมพัสบ้าง, ไม่ใช่ นางกษัตริย์.
 กิง ๑๐๐ ก. ปิคม้ง.
 กั้น ๒๒๕ ก. นี้องกัน.
 กิน ๒๐๐ ก. ก้ง, ครอบง.
 กั้นกิง ๒๒๕ ก. นี้องกันและ
 แวดล้อม.
 กากภาษา ๑๕๔ น. ชาตินกกา.
 กามิน ๕๑๖ น. นาง, หญิง.
 การ ๔ ในสมุคไทยบางฉบับ
 เป็น กาน คงหมายดัง กานท์.
 กำซาบ ๒๒๕ ก. ทำให้ซาบ
 อาบ. ทา.
 กำดิน ๕๑๒ น. ท้ายทอย.

กำพร้าว ๖๐๐ ว. ร้างลูก.
 กำพร้าว ๑๖๑, ๕๖๕ กำพร้าว
 (ค้องการเอก) โยราณไซใน
 ความหมายว่า ร้างลูก ร้างเมีย.
 ก ๑๒๓, ๑๔๑, ๒๓๐, ๕๒๖, ๖๓๖
 ก (บังคับโท).
 กุฎาคาร ๖๕๖ น. เวื่อนยอด
 กุณท์ ๕๕๐ น. หม้อน้ำ
 กุติ ๑๐๐ คำนี้คือความขาก.
 เขมรมี่ กะกุด ว่าไหลมาเทมา.
 ถ้าเอาความว่าทางน้ำ บนที่จจะ
 ได้ความ.
 เกยอกกัน ๓๑๓ ก. เกยคกัน,
 ปิคม้ง.
 แกด ๓๘๒ ว. ไก้, เกย, ก.
 แก่วน ๕๘๐ ว. แก่น, กตัว.
 ไกรสิทธิ์ ๕๕๕ น. สิงห์ควักถ้ำ
 ขนิน ๕๑, ๓๖๐ น. หมอนอิง.
 ขนาติ ๕๘ น. ส่วน, ที่.
 ขบวน ๒๐๖ น. ระเบียบ.

ขวิด ๑๒ ก. ชัก

ขัว ๑๕๘, ๑๘๓, ๒๑๐, ๒๒๕,
๒๔๘ คำ (บังคับโท).

ขวย ๓๔, ๔๔, ๑๖๖, ๓๖๕, ๖๕๐
ก. รู้สึกบุญคุณ ๒๑๒ น. แคน,
เขก.

ขำ ๔๐๓ ส. สรรพนามบุรุษที่สาม
แทนคำว่าเขาสองคน. ว. เจ้าขำ.

ขำ ๘ ข่า (บังคับโท).

ขุกิ ๑๐๘, ๑๔๖, ๑๔๗. คำมาก,
ข้ว, หลัน.

เข็ญ ๑๘๐ น. ผู้ทำความเข็ญ,
ศักร.

เขนย ๘๑, ๓๗๐ น. หมอนหนุน.

เขมบิ ๒๐๗, ๖๓๕ น. ระเบียบ.

เข้ ๘๑, ๑๐๘, ๓๒๐, ๔๓๑, ๖๑๘
ข้าว คือการสัมผัสกับสระเอา
เสียงโท, โนบท ๑๐๘ บทว่า
“เสวยพิภพล้านเจ้า” หมายถึง
ความว่าปี คือกำหนดของเขาเวลา

กำหนดหน้าข้าวคราวหนึ่งเป็นปี
หนึ่ง. อย่างเดียวกับที่กำหนด
หน้าฝนคราวหนึ่งเป็นปีหนึ่งเช่น
ว่า สองฝน สามฝน ที่ใช้เป็น
ศัพท์ว่า สองพรรษา สามพรรษา.

เขี้ยว ๕๔, ๖๓, ๘๐ ว. เร่ง, รีบ,
คว้น.

เขือ ส. บุรุษที่สอง, ท่าน.

แขก ๓๖๘, ๓๘๒, ๕๖๐, ๖๑๓
ก. เข็ยม, มาหา.

๑๔๗, ๑๔๘, ๕๘๘, ๖๕๖ น. ผู้
มาหา, ผู้มาแต่อื่น, ผู้ต่างถิ่น

ไขว้ ๑๑๑ ว. ทุกข์ร้อน.

ไขว้ ๒๗๘, ๔๒๘ ก. ไขว้, เปลี่ยน,
สับ, สับปลั๊ก.

คณิ ๗ อ่ากว่า คน ในบาทว่า
“นายกคณชุมกัน”

คณินา ๓๖ ก. นัย.

คมิ ๒๒๑ ก. ก้ม, บังค้ม, โห้ว.

ครวัชิต ๑๔๘, ๑๕๐, ก. บันดือ
เสียง, ก็ก้อง, กระหึ่ม.

ควรว ๕๕๕, ๖๐๗ ก. แก้ว.

ครัน ๗, ๔๕ "ครันช่วยลูโซว"

๒๕๓ ว. ครัน เพราะรับสัมผัส
กับคำมิโซโท.

ครัน ๔๕ "ดูจะให้ลากของครัน,"

๒๖๘ ว. มาก

ครามครัน ๖๕๓ ว. มาก.
หลาย.

ควง ๕๖๖ น. คำหนัก.

ควบควาย ๔๖๐ ก. เคลื่อนไป,
เดินกระบวน.

ควา ๑๔๔ ควา (ต้องการโท)
ก. ควาต.

ควายควาย ๗๒ ควายควาย
๒๓๕, ๓๑๔ เคลื่อนเรื่อย ๆ ไป,
ควอย.

ควาว ๔๓๗, ๕๕๕, ๖๐๑ ก. หล่ง.

คว ๑๘๔ น. เป็ด. ควิ่งควิ่ง:
เป็ดควิ่ง.

ควุ่ม ๕๖๖ ว. มีค. ก. ควุ่ม,
ควุ่ม.

ควอม ๑๑๗ ก. โควง.

ควอยควอย ๒, ๒๘๕, ๔๗๐, ๔๘๕
๕๐๕, ๕๕๕ ก. ควอยๆ, เนืองๆ.
เรื่อยๆ, แพลบๆ, ไปมา, บ่อย
เข้า, หนักเข้า.

ควราม ๗๒ ว. น้ากั่ว.

ควรัน ๑๔๔ ว. ครันๆ.

ควคลอน ๓๘๘ ก. โควงควอน,
ควองควอง, โควงเตง.

ควควาย ๖๖, ๗๒ ก. ควาควอ,
เคลื่อน.

ควควา ๗๒, ๘๕ ว. เคลื่อน
ก่น, หลุกหลี่.

ควควุ่ม ๑๕๐ ว. ควุ่มควุ่ม,
ควุ่มมาก.

ควควอย ๕๖๓, ๕๕๖ ก. ควอย
ควอย.

ควควาว ๔๒ ก. ควาวควาว
ไปไป.

กัฒ ๒๓๖, ๓๐๕, ก. เผ้า.

คาบ ๔๐๘ น. ครัง

ก้านัล ๒๘๕, ๓๒๐ น. ก้านัล.

ค็อ ๓๘๕ สัน. เหมือน.

คูกเครง ๑๔๔ ว. คูกคามอย่าง
ครันเครง.

คุณ ๑๑๓ น. อารรพณ์ เช่น
การฝังรูปฝังรอย.

เคร่า ๗๓, ๑๑๔ ว. คาม, คอย.

เคียง ๓๓๑ เคียง (ค้องการโท).

เคยม ๑๐๓ เคยม ก. ไหว้,
เรียบร้อย.

เคอง ๒๗๘ ก. ชัก ("ยังจะ
เคื่องหรือจะค่อง").

แคล้วแคล้ว ๒๘๖ ก. หันๆ,
ครันๆ.

ไคลคิล ๑๔๕ ก. คลายเคลื่อน
ไป.

ไคล ๑๖๑ ว. คดั่งไคล, หลง
เพื่อ

เงอน ๖, ๒๐.๓๗ ว. เหมือน.

แง ๒๒๘. ๒๗๘, ๓๘๘, ๓๘๘,
๕๔๗, ๕๖๓, ๕๘๐, ๖๑๗ น.

เงื่อน, จริค, อุบาย, มขบคาย,
คว, แค่งแง: แค่งคว.

จรัต ๕๔๖ จค.

จรัต ๕๔ จรหัต ๒๖๖, ๒๖๘,
๕๘๕ ก. ไปนาน, ไปช้า. ว.
นาน, ช้า.

จรว ๑๑ ว. ถั่วไป.

จรหัต ๑๑ จรหัต.

จรอก ๕๓, ๖๖. น. จรอก, จอก.

จระ ๓๓๓ น. เค่าจระ.

จระคล้าย ๑๒ ก. เดินฝ่าไป.

จระคุ่ม ๕๓ ว. มีคคุ่ม.

จระทก, จระเทิน ๒๕๑ ก.
อับจน, เข้าคาจน.

จรว ๘๕, ๓๓๓ น. คะพาน้ำ.

จรว ๘๘ ว. คดอคว.

จิรว ๘๘ น. เต่า.

จิริง ๑๖๘, ๔๓๐ จีริง.

จิรุง ๕๘๗, ๖๑๑ ก. จุง, ขวน,
(กถลินขวนคม); ปรง. จรุง

ลาย: ปรงละตาข. จรุงชะมด:
ปรงชะมด (?).

จิวน ๒๓๕ ว. จอแจ, เจียน,
ควน.

จอมจ่าย ๑๒๖ ก. จัมจ่าย.

จะแจ้ว ๘๒ ว. แจ้ว ๆ.

จะใจ ๘๓, ๘๗, ๓๖๐, ๓๘๖,

๖๐๗ จ่ายจ่าย ๑๔๘ ใจใจ

๑๖๓, ๓๑๘, ๓๘๕, ๔๒๗, ๔๖๕

ว. เนื้อ ๆ, ม่อข ๆ, พรุ ๆ, พิโร.

จตุลึงคบาท ๒๒๘ น. สี่เท้าข้าง,
เสนาประจำสี่เท้าข้าง.

จ่ายจ่าย กุ จะใจ.

จ้าแทง ๖๓๕ ก. เผ่นจั้น, ชุจั้น,
ถ้ออาวูร่ายร่าท่าแทง.

จ้าเนยม ๖๓๕ (แปลงมาจาก
เจียม) ว. อย่างระวัง, อย่าง
ประณีต.

จิม ๕๔๑ ก. จัม, จค, จ้อ.

เจียน ๒๒๔, ๔๘๑, ๕๕๑, ๕๘๘
ว. จวน, ไกล.

เจียร ๔๕๘ ว. นาน.

แจค ๑๔๘ ว. แจ็ค, จัก, ยิง.

ใจใจ กุ จะใจ.

ฉบัค ๖๐๗ ชัค.

ฉบับ ๖๓๕ น. แบบ, ระเบียบ.
ก. จัม (?).

ฉล็บ ๘๘ ว. สล็บ.

ฉลุ ๓๑๘ ก. แค้ม.

ฉัน ๖๐๗ ว. อย่าง.

ฉันท์ ๖๕๘ ว. ให้เป็นท่พอใจ.

ฉุน ๓๘๘ ฉุน ก. ไกรธ.

ชด ๖๓๕ ว. ช้อย, อ่อน.

ชปณ ๑๑๗ ชปณ น. การภาวนา
แต่ในใจ.

ชมชัว ๕๕๕ ชัวชม ๓๘๗,
๕๑๕ ก. ชมเชย, สรรเสริญ.

ชรทัง ๗๓ น. แม่น้ำ.

ชรอุ้ม ๘๓ ชรอุ้ม ว. มีคัม.

ชรระคิด ๕๐๒ ก. คัด, กรีด.

ชรระมัว ๖๑๕ น. คุ้, สาง.

ชธ ๒๐๕, ๔๕๕ อัญชธ ก. ไหว้.

ชวลา ๖๓๕ น. ตะเกียงชนิด
หนึ่ง (มีพวยสำหรับใส่ไส้?):
๖๕๖ น. แสงสว่างจ้า.

ชกเชิญ ๓๓๒ ก. ขวนเชิญ.

ชัวชม ๓๘๗ คุ ชมชัว.

ชา ๕๘๘ "คุชาคุแคลน" ว. ช้า,
ช้าช้า.

ชา ๕๘๑, ๕๓๐ ว. ชั่ว, ทรม,
คำช้า. ๕๘๘ "บมียอให้โทษช้า"
ว. คุช้า, คุช้าช้า.

ช้าง ๓๕, ๖๑๘, ๑๓๑ ว. โหด,
มาก.

ช้าง ๒๓๘ ก. เสรีโศกมาก.

ช้ำช้อน ๑๑๐ ช้ำช้อน, ว. งาม.

ชாய ๓๘๖ ก. ทราย, เมียง.

ชாயา ๓๖๕ น. หญิง, เจ้าหญิง
(ไม่ใช่เมีย).

ช้างัด ๑๓๘ (แปลงมาจาก
ชงัด) ก. ช้าง, ตำเว้ง.

ช้านรร ๖๓๕ ก. ชัน, เขี่ยช.

ชัน ๒๓๐, ๒๗๐ ก. ชัน, หมด.

กว่าชัน : ถ้าชันที่มีความ
หมายตรงกับ กว่าชัน หมาย
ความว่า ชิ่งนัก.

ชุง ๓๘๘ สัน. จวน.

แชลึง ๖๓๕ แชลึงก. แช้ง, ผูก.

ไชยชาย ๓๘๘ ก. เขื่องทราย

ไช ๖๐๗ ว. มิใช่.

ไชเขศ • ขเขศ (สัมผัสบังคับ)

ก. ชนช.

ขบชอน ๖๐๐ ก. ฟุ้งเจียม.

ชวุก ๗๐ ก. สุก.

ชอ ๒๐, ๓๕, ๓๖๘, ๓๗๓, ๓๗๔
ก. ก่อม, ชับร้อง.

ชอง ๘, ๒๒๐, ๒๗๐ ก. ระคม
กันทำ, ทำพร้อม ๆ กัน, ร้อง
พร้อม ๆ กัน.

ชอน ๕๓๘ ชอน ก. เจาะ, ไช.

ชอน ๕๖๐, ๕๘๘ ก. ชอกชอน,
ช่อน, หลบ.

ชาบ ๘๘, ๕๓๘ ก. ชิมเข้าไป,
เอิบอาบเข้าไป.

ชัว ๓๘๘ ก. จะว่า.

ชเวยชวุก ๗๒ น. หลับเขา.

ไชร ว. ละก็.

ฉีกา ๕๘๘ กฤษฉีกา น. คำ
กำหนดสั่ง.

ตอก ๓๔, ๔๐๓, ๕๘๒ ก. ทำ.

ตั้ง ๕๓ ว. อย่างไร, โคน.

ตติ ๓๕๐, ๖๔๔ ก. ปลุก, เคียน.

ตติ ๓๗๐ ก. ตาค, กั้น.

ตบ ๒๒๘ น. ลำคับ.

ตัสกร ๕๘๘, ๖๐๖ น. ศักรุ.

ตาง ๒๒๘ น. ค้าง. เครื่องบ้องกัน
อาวุธในจำพวกโล่เขน.

ต้ามต้อม ๗๒ ก. ค้อมค้อม,
คุ่มค้อม, บ่อง.

ตเวก ๖๖๐ อติเวก ว. บัง, เกิน.

ตวเดยว ๒๔๖ ก. หิวโหย.

ตต ๑๘๐. ก. คัดใจ.

ตยง ๔๘๘ น. รั.

ตต ๑๓๓ น. ใจ.

ตตบ้น ๕๓๗ ก. สยบ, ฟุ้ง, ผ้อ.

ตต ๖๓๕ น. มีอ ดึงตต: ดึงมีอ.

ตตหน ๒๓๕ น. คนนำทาง.

ครวาค ๑๓. ก. ควาค.

ครอง ๒๒๔, ๓๑๕ ก. (ครอง)
ร้อย, ถัก, คล้อง, ละเอียค,
(ถ้อง) แจ้ง.

คระบัด ๑๘, ๑๑๘ ว. บัดเคี้ยว,
บัดใจ, หันใจ.

คระลอก ๑๘ (อ่านว่า-เหลือก)
ว. กลาย.

คระลัก ๘๑ ว. งาม.

คระหนั ๑๘ กระหนั.

ครว ๒๓๐, ๖๐๗ ก. ครวช,
กำหนด.

ครวบ ๑๑๘, ๒๓๐, ๕๕๘ น. ข้าง,
ริม.

ครุ ๑๑๒, ๑๕๒, ๒๓๐, ๔๕๘ ว.
งาม.

คอก ๖๐๐ ก. ลูก.

ค่าง ๒๕๗, ๒๗๑ ว. ค่าง.

ค่างตา ๔๖๐ ก. ค้างตา.

ค้าย ๖๓๕ น. เสา.

คาว ๖๐๖ น. คาบ.

เค้า ๔๑๕, ๖๐๖ ก. ไล่เค้า, ไป.

เคียบ ๔๘๗ ก. เลียบ, เคียง.

เค้ ๑๒๑ สัน. ที่.

ไค้ ๑๘๘, ๓๘๘, ๓๘๓ ก. ไค้สวน,
ค้ำเนิน, ไค้เค้า, เคิน.

ไทร ๑๕๒ ว. เปลี่ยนปลั่ง, แจ้ง,
เช่น ไทรครัส.

ไทร ๒๓๐, ๒๗๔ ก. ครว, ครวช,
กำหนด.

ถนัด ๔๖, ๕๕ ว. เหมือนกับ,
ราวกับ.

ถนิม ๖๕๘ น. เครื่องประดับ.

ถ้อ ๒๔๘ หรือ ท้อ ก. ไค้.

ถะเถอก ๓๗๐ ว. ถ้องเถอก,
อ่วม.

ถ้ำ ๒๕, ๗๗, ๑๑๐, ๑๑๔, ๑๒๘,
๑๕๐, ๒๓๗, ๒๗๐, ๒๗๗, ๒๑๘,

๓๖๑, ๓๖๕, ๓๖๖, ๓๗๑, ๓๗๔,
๔๓๖, ๔๕๑, ๔๕๖, ๔๗๑, ๔๕๖,
๕๖๖ ท้า (บังคับโท) ก. คอย.

ถึง ๓๕๓ ทุง (บังคับโท) น.
ที่ราบ.

เต้า ๕๔, ๗๗, ๑๓๐, ๖๕๕, ๓๖๔,
๖๔๔ เต่า (บังคับโท).

เตกกิง ๖๕๖ ว. รุ่งเรือง.

เถมนไพร ๑๒๔ น. พรานป่า,
ชาวไพร.

โถงเถง ๗๗ ว. ระหง.

ทรสาย ๖๔๒ ก. สบาย.

ทรหน ๓๔๐ น. หางดำบาก, หาง
ก้นคาร

ทรหู ๓๔๐ ก. คันรนอยากรู้.

ทราม ๓๑๗, ๕๕๖ ว. อ่อน, น้อย.

ทรามวัย: วยอ่อน ทรามแรง:
แรงอ่อน, ไม่กระด้างหนัก.

ท่วน ๒๒๕ ถ้วน (บังคับเอก).

ทวย ๔๗๐ ว. ระทวย, อ่อน.

ทวิรท ๒๒๖ น. สัตว์มีสองขา
คือ ข้าง (ทวิ:สอง + รท:พื้น,
เขี้ยว).

ทอ ๕๐๓ ก. กระทบ, ฉาย.

ทอย ๑๗๔ ค้อย ก. ซาก, ค้าง
หรือย.

ทะนะ ๖๑๕, ๖๑๖, ๖๑๘ ว.
เป็นคำละมมาจากคำว่า เทอญนะ,
เถคนะ.

ทะทิด ๑๓๐ ก. สะบัด.

ทะทาว ๗๓, ๖๑๑ ทะท้าว ๑๓๑,
๑๓๒ ก. สันเทา ว. เทา ๆ.

ทะทัก ๗๓, ๖๑๑ ว. (เค้น)คัก ๆ.

ทัง ๒๗๓, ๓๑๓ สัน, ทัง.

ทัด ๑๘๕ ก. ทาน, ชัด.

ทับ ๒๓๕, ๒๗๕ น. กระห่อม,
เรือนที่ปัก.

ทศ ๓๑๕ ว. ถ้วน.

ท่าย ๓๗๘ ก. ยก, ถ้อย.

ท้าว ๖๐๐, ๖๐๑, ๖๒๔ ก. ถ้ม.

ท้าวท้าว ๒๘๗ ก. ถ้มลง.

ทัง ๑๓๑ ก. ถัง.

ทุทรหู ๕๓ (ทุ+ทรหู) ก. คั้น
รนอขากรุขิงนัก.

ทุเทาแถม ๓๖๐ ก. โหลสองแถม.

ทุค ๘๕ น. นกทั้งทุค.

เท็ง ๕๘๘ ทัง ก. ทุม.

เทจ ๖๐๒ ว. ถ้อย, ชว.

เทวย ๓๖๐ ก. คร้ากรวย.

เทศ ๑๒๕ ว. ต่างประเทศ.

เทา ๒๕๑ ก. เต้า, เติน.

เท้า ๕๘๘ ว. ทรายเท้า.

เท้าว่า ๕๔, ๘๓ สัน. ถ้าว่า,
แควว่า.

เทิน ๑๑ น. เนิน.

เทอญ ๑๓๘ เทอญ (ค้องการ
โท)ก. เด็ด.

เษ็ ๑๒๐ ก. ช้อม.

ชรณิน ๒๓๐, ๕๕๗, ๖๔๑ ชรณ
น. แผ่นดิน, คุ ภูมิน.

ชาร ๔๐ "มาสู่โรงชาร" บาท
ชาคโท.

ชาร ๓๕๓ ก. ทรง.

ชัญญาณ ๘๓ (อชัญญาณ) น. (ไข)
ญาณวิเศษ.

ชนทร ๖๓๕ น. ชกษ (?)

นรายณ ๒๐๑ นารายณ (บังคับ
เอก).

นเรศูร ๒๖๔, ๔๕๑, ๕๘๘ น.

นเรศวร, พระผู้เป็นใหญ่.

นฤนาท ๖๕๖ นรินาท ว. คัง
ออกไป, ถ้น.

นฤมถ ๔, ๑๖ นิมถ ว. มุคหม่อง.

นฤมิต ๖๐๗ นิมิต ก. บันดาล
ขึ้นด้วยฤทธาณาพ

นวยนาถ ๔๘๐ ก. เขื่องกราบ.

นัยนามพุชารา ๑๖๐ น. สายหน้าคา.

นาถ ๒๘๓ นาท (?) ก. เขือง
กราย, เติน.

นิยต ๒๖๖ ก. กำหนด, แน่.

นิศผล ๖๒๓ ว. ไรผลดี.

บงกช ๔๗๐, ๔๗๖ น. บัว.

บด ๒๓๐ ก. บัง.

บท ๓๘๑ น. บาท, เท้า.

บทรัช ๕๐๖ น. ผืนเท้า.

บรรเขบ็จ ๖๓๕ ก. ทำให้เป็น
ท้วงที่, ทำให้หน้าคู้ (?).

บรรฎาก ๖๓๕ ประฎาก น. ของ
ผืนผ้า.

บรรยง ๔๘๐ ว. บรรจง, แดงคี่.

บรรสม ๑๓๘ ก. ประสม.

บริติ ๔๘๐, ๖๑๘ ก. แดงคิ้ว.

บร้าง ๑๑๓ บร้าง ๑๗๓, ๓๘๘
ก. ไม่, ไม่หยุด, ไม่อยู่, ไม่
ควร, ไม่ต้อง.

บร้าง ๒๘๘ ก. ไม่ร้าง, ไม่เร็ด,
ไม่ทอดทิ้ง.

บังคน ๒๒๔, ๖๑๖ น. ห้องที่
กำบังมิให้คนเห็น, ห้องน้ำ; ตั้ง
ในที่กำบังคน, อุจจาระ, บัสสาวะ.
ก. ด้ายอุจจาระ ด้ายบัสสาวะ

บังคัล ๒๘๕ ก. เฝ้า.

บา ๑๒๑, ๑๗๘ น. หมุ่ม.

บาน ๔๑๖, ๕๐๐, ๕๐๑, ๕๐๓
น. ครั่งนี้. ว. อะโรอย่างนี้.

บารน ว. คั่งนี้.

บ่าว ๖๖, ๓๘๘ น. หมุ่ม.

บ่าววง ๑๐๕ บ่าววง (ต้องการ
เอก) ก. ขนขาน.

บ่าเรือ ๔ พยางค์หน้าอยู่ในที่
บังคับเอก แต่เป็นพยางค์เบา
ซึ่งกวีโบราณนิยมเป็นลหุในคำ
ฉันทน์ นับว่าเป็นพยางค์เอกได้,
ในถิลิตน์ใช้พยางค์เบาแทนเอก
เป็นพื้น, แต่ใช้พยางค์เสียง
สามัญชรรมตาในที่เอกก็มีมาก.

เปกษา ๖๓๘ อุเบกษา ก. เฉย.
เมย.

เบื่อง ๕๖๖ น. ข้าง, ภาย.

ปรคยัภษ์ ๑๕๐ ประจักษ์.

ปรบมือ ๒๒๔ ก. คีปักถ์.

ประกาศิต ๑๓๕ ก. ต้ง.

ประจากษ์ ๖๕ ประจักษ์.

ประคิยุทธิ ๕๔๐ ก. ค้อรบ.

ประยुर ๕๕๕ น. (เข้าใน)

เผ่าพันธุ์

ประหว่า ๑๒๐ ก. ว้าเหว,

เปล้าเปล้าขว, หวา. (?).

ปรารมภี ๓๘๐ ก. ว้าพิง, วิกก
วิจารณ์.

ปริง ๗๑,๑๕๐ ว. บ้ง.

ปลง ๒๕๖,๓๕๕ ก. ทำให้ต้ง,
เฮาลง.

ปลาก ๒๕๘,๖๐๐ น. ฟาก,
แห่ง, ปาก, ซ่อง.

ปัญจอรส ๓๘๓ น. รสค่าง ๆ
(เทียบเบญจพรหม:ชนิดค่าง ๆ).

ปาก ๒๕๑ก. พุด.

ปิตุลา ๕๕๕ น. ตุง, ฮา.

ปม ๔๐๓ ว. เกือบ, โกถ์.

ป็น ๖๐๗ น. ธนุ, หน้าไม้.

ปือ ๔๓๕,๕๕๕,๖๕๖ ก. เผ่น,
โถก, ทะขาน (?).

ปุ่น, ปุ่น ๖๐๗ ก. บ้าเหน็จ.

๖๕,๓๖๕,๓๘๕ ว. ปาน, เทียบ.

ไป ๔๐๘,๔๖๒ ไป (?) ว. ไม้.

ไปถ์ ๑๒๐ ก. ผันผาย, เทยไป.

ผก ๓๐๒,๖๐๐,๖๐๑,๖๔๒
ก. ผัน, วก, หกถถัน, พลิก.

ผก ๓๐๘ ก. ผงก.

ผกายพริก ๒๒๔ ประกายพริก,
ประกายพริก, หรือประกายรุ่ง,
ประกายพริ้ง. น. คาวพระศุกร์
เมื่อจีนเวลาเข้าไม้ด.

ผทม ๑๒๐,๕๘๘ ก. นอน.

ผยอง ๓๐๘,๔๖๖ ก. โหม, เผ่น,
โหม, คำทอง.

ผอก ๒๔๖ น. ปลาหรือกุ้ง
ประสมคำกับเกลือ, ภาชนะที่
อาจสวมหรือใส่สิ่งอื่นได้. ว. นำ
เกลือช.

ผะฝ้าย ๖๖ ผ้าย้าย ก. ไป, กลับ.

ผะฝาว ๑๒๐ ผ่าวว. ว. วุบวาวว.

ผะผา ๑๓๓ ว. รัป, ค่วน, อาการ
เดินหรือวิ่งอย่างหนัก.

ผัง ๔๕ ผัน ก. ว่าง, แฉ่น, รวด
เร็ว, เข้มแข็ง.

ผ้าย ๔๘ ก. ผายผัน, ไป, มา.

ผ้ายใน ๓๐๐ ภายใน น. กันเอง

ผ ๔๕๐ สัน. ถ้าว้า, ทากว้า.

เผง ๑๔๘ ว. ถูกตรง.

เผง ๑๔๔ เผง (บังคับโท) ก. คู่.

เผอ ๑๐๕ เผอ (บังคับโท) ก.

หง, เพง.

เผว ๒๘๖, ๖๐๖ น. หม.

เผวผง ๔๒๖ น. หงไหญ่น้อย.

เผอ ส. บรมที่หนึ่ง, ฉัน.

ฝ ๔๖๔ ฝัน (บังคับโท) ก.

ทำให้เป็นเกลียว.

พจนารต ๔๓๘ (พจน+อรต)

น. ถ้อยคำ.

พจนจร ๒๕๒ น. พรานฆ่า.

พนม ๖๓๕ น. กุเขา.

พณัสบดี ๑๔๔ น. เจ้าพ่อคงคอง.

พเนจร ๒๖๖ ก. เที่ยวไปในน้ำ.

พยาบาล ๓๑๓ ก. เฝ้า, คุม
(ไม่เกี่ยวข้องกับกรเจ็บไข้).

พโยย ๒๔๐, ๕๖๓ น. คอกไม้,
พวง.

พรธณ ๔๕ น. ชนิด.

พระฮาม ๓๕๔ น. เวลาเริ่ม,
คู่.

พริบ ๑๘, ๔๕๓ ก. พริบ, กระพริบ

พริบ ๒๓๕ ว. ห้อม.

พรุก ๒๑๐ น. พริก, ฝรั่ง.

พจน^๑ท ๒๒๔ (อ่านว่า พริน)

น. กอง, หมู่.

พช ๒๕๐, ๔๐๓, ๔๑๗ ก.ทบ, ปธ.

พชพราย ๓๑๗, ๔๗๐ พรายพราย

ว. แพรพราย.

พช^๑พรง ๓๑๗ พรง^๑พรง^๑ ว. เทริศ

พรง, งามพรง.

พช^๑พลา ๒๓๔, ๒๖๖, ๒๘๗

พลับพลา.

พช^๑พาน ๑๒ พังพาน น. แม่

เมียง.

พช^๑พม ๑๓ ว. หิม ๆ.

พช^๑ถาย ๑๒, ๑๓๕ ว. ต่าง ๆ,

มากถาย.

พช^๑ถก ๑๒, ๑๓๕, ๑๔๔ พธิ์ถก.

พช^๑วาง ๖๕๖ ว. เพียง, ถิง.

พช^๑รง ๑๕๗ กอน, เก้า.

พช^๑รยง ๑๕๘, ว. (หฺ) ทำถาย

คล้ายควเพรียง.

พช^๑ยน ๒๒๔ ว. เพียน, แปลก, ต่างๆ.

เพอ^๑๒๒๕, ๓๕๕, ๔๐๗ สัน. เพราย.

พช^๑พัต ๑๓๐ พัดพัต ก. พัดไปมา.

พช^๑พัน ๑๓๐, ๑๓๒, ๑๕๐, ๒๐๐

ก. พันเพื่อน, เอนไออนไปมา.

พช^๑พาย ๗๕ ว. เพือบ.

พช^๑น ๕๕๔ ก. โกรชเป็นไฟ.

ภคว^๑ติ ๑๒๐ ภคว^๑ติ ๕๗๐, ๕๘๕

๖๐๐, ๖๓๕ น. นางผู้ทรงโชค.

ภม^๑ร ๕๓๕ น. หิงค์หฺ.

ภย^๑า ๑๕๕ น. กัย.

ภย^๑คย ๖๖ ว. มีส่วน, ส่วนกั,

สมส่วน, งามคั.

ภย^๑ช ๔๐๒ น. แห่ง.

ภย^๑ชงค ๖๓๕ น. นาค.

ภย^๑ชพล ๕๕๕ น. กำล้งแขน.

ภย^๑ร ๕๓๕ น. หิงค์หฺเมียบ.

ภย^๑ ๕๓๕ น. แมลงภุ.

ภย^๑น ๑ ภย^๑ น. แผ่นดิน ตาม

ไวยากรณฺ์ ไม่มีท่าทางจะเป็น

ภูมินไปไค้, แต่ทำศัพท์สำหรับ
ใช้ในบทกลอน, อย่างเดียวกับ
รรณ-รรณิน.

ภูวดา ๑๘๘ น. แผ่นดิน.

ภูษิต ๓๕๓ น. ห้า.

มกร ๕๘๗ น. มังกร.

มทிரาลัย ๕๘๘ (มทฺธิร+อาลัย)
น. เรือนหลวงที่ประทับ.

มนทฺธิร ๖๕๖ มนทฺธิยร, สกฺกฺป.

มโนหร ๔๒๔ ว. เป็นที่จับใจ,
เจริญใจ.

มถัก ๓,๑๓๘ ว. มาก.

มถัก ๔๒,๗๘ ก. มถัก, ถัก, ถอบ.

มถาก ๖๖ ว. มาก, หลาก.

มถาย ๑๘๘ ก. สถาย, ทำถาย.

มถาว ๗๘ ว. งาม.

ม้วย ๖๔๓ ก. หมค.

มหาด ๒๓๖ น. มหาดเล็ก,
เจ้าหลวง.

มธลิวัดย ๓๓๘ น. มธลิวา,
มธลิวัดย.

มุง ๕ ว. มาก.

ม่าย ๘๘ ก. เมิน.

ม่าย ๒๔๘ ว. ร้างคู่.

มารษา ๑๐๘ ว. มุสา, เท็จ.

มาศ ๔๘๐ น. ทอง.

มิ ๖๓๓ อยู่, คงอยู่.

เมถ ๑๑๖,๑๑๗ ก. กุ.

เมอ ๕๔,๑๑๕,๒๗๘ เมอ ๔๘
ก. ไป, กลับ.

แม่ ๔๘๖ สัน. ถึง.

แม่ ๒๕๖,๓๖๐,๓๖๒,๓๗๗,๔๕๗,
๔๖๗,๕๕๘,๕๖๘,๕๘๘ สัน.
แม่, ถ้า.

ไม้เถียง ๑๑๖ น. ไม้กอนนิค
หนึ่ง คั้นขนาดไม้รวกใช้ทำไม้
คดคด.

ไม้ไผ่ ๑๑๗ น. ไม้กอนหินหนึ่ง
อยู่ในจำพวกไม้ไผ่ แต่ไม่มี
หนาม.

ไม้ไผ่ ๓๓๐, ๓๔๒ น. คันไม้.

ขรรยง ๒๒๘, ๒๒๙ ว. งามสง่า,
กล้าหาญ.

ขวน • ไทยภาคพายัพ.

ขศโยค ๓๑๘, ๔๘๘ น. ความ
ประกอบด้วยยศ.

ขอ ๔๖๕ ก. ขก.

ของโย ๑๗๖ น. เส้นโยแมง
มุม.

ขะขัน ๑๑๘, ๖๐๐ ก. ขันชั้น
ตรง, ค้างอยู่กันที่.

ขะขับ ๒๒๘, ๓๑๘, ๔๘๐ ระเบียบ
ว. พรวนพรว.

ขะข้าย ๑๑๘, ๖๐๐ ก. ข้ายไป
มา, ขกข้าย.

ขะขย ๔๐๓ ก. ข้มข้ม.

ยะยุง ๑๔๘, ๑๔๘, ๖๐๐ ชุงชุง-
ว. ชุงชุง, ชุงมาก.

ยะแย้ม ๓๗, ๖๖, ๒๓๗, ๔๘๘
ก. ข้มข้ม.

ยั้ง ๔๖๘, ๔๘๘ ก. ไปสู่.

ยา ๑๒๓, ๑๓๕, ๑๓๗ ก. บำรุง,
รักษา, วางยา.

ยาไดน ๔๘๓ ว. ไม้มีทางเปรี๊ยะ
ไค้, ไม้มีทางสู้ (?).

ยาย้า ๔๘, ๑๔๔ น. ยาประสิทธิ์.
ก. วางยาตั้ง.

ยาหยุด ๑๕๘, ๖๓๗ ก. วางยา.

ย้า ๑๘๘ ก. มั่น, จำให้มั่น.

ย้า ๕๑๓ ก. เกรง.

ยั้ง ๖๐๐ ชิง.

ยุคกล ๓๖๐ ว. หักคู่.

เยยไค ๕๘๐ ก. ทำไม.

โยของ ๑๘๖ ก. ของโย.

รง ๓๐๘ น. ขางไม้ชนิดหนึ่งสี่
เหลี่ยม ใช้ทำเป็นสี่ระมาบ.

รงคิ ๔๐๘ ก. รบ, ค้อสุ.

รจนา ๖๕๖ ก. แต่ง, ประดับ.

รมย์ภิรมย์ ๓๔๘ ก. ยินดี
ยิ่ง (รมบ+ภิรมย์).

รส ๘๘ น. หมายถึงความหอม
ของกลิ่น. ๖๐๐ น. โอชาของ
อาหาร.

รหส์ ๕๘๘ น. เหตุ.

รือ ๕๕, ๒๕๕, ๔๘๒, ๔๘๖ ก.
หัวเราะ, จ้อ, จค. ว. โกลั.

รอนรอน ๑๕๕ ว. จวนเจียน,
รว ๆ.

รอย ๘๓, ๘๖, ๒๓๒, ๒๘๖, ๓๘๖
๕๘๕ ขรรอย.

รธา ๖๓๕ น. ชุ่มสี่เหลี่ยมสูง
หรือชุ่มคอกไม้ไฟ.

ระบัด ๑๐ ว. เพิ่งถัก เพิ่งถัก,
อ่อน.

ระเบง ๑๕๕ ก. ค้าง, ทำให้ค้าง.

ระเมียร ๓๔๒ ว. นำคู้ ก. คู้.

ระรววย ๘๘ ก. ส่ง (ถัก).

ระรอง ๓๐๘, ๓๔๘, ๖. รั้งรอง,
สุกใส, นวลงาม.

ระร่าย ๑๐, ๓๐๘ ก. เรือยไป,
เดินได้จึงหวะ.

ระเร้ง ๑๕๕, ๕๘๘ ก. เร้งรัก,
รับเร้ง.

ระเรือบ ๒๓๖ เรือบ ๆ.

ระลวง ๖๕๒ กระลวง ว. อเนจ
อนาด.

ระลอก ๗๐ ก. เป็นคลื่นระลอก,
รว ๆ.

ระไว ๒๐๖ ก. ระวัง.

รัตพัศตร์ ๒๒๕ น. ผ้าคาค,
เข็มขัด.

รัตคน ๒๒๖ น. เครื่องประดับ
ข้างชนิดหนึ่ง เป็นสายรัดโยง
ใต้ท้องข้าง และที่หน้าขาหน้า

ไปจากชนกที่คอ, รัศประคน
ก็เรียก, นัยว่าที่ลูกเรียกว่า
ประโคน.

รัศยา ๖๕๖ น. ทางหลวง.

รา ๔๒๘ ก. เทอญ ("บอกเร็ว
รา"); ๓๘๐ ส. เราทั้งคู่, เจ้า
ทั้งคู่ (สองรา). ๔๘๐ ว. เต่า.

รา ๔๘๐, ๖๐๘ รา (ต้องการโท)
ว. เดย.

ร้าง ๒๘๘, ๓๖๑, ๓๘๘ ก. ห่าง,
เร็ด. คู่ บร้าง.

ราชย์ ๑๐, ๖๓๘ น. ราชสมบัติ.

ราย ๑๓๐ น. เรียง.

รปอง ๓๐๖ ก. คิดมุ่ง, คิดหมาย,
คิดอ่าน.

ร ๒๘๖ ว. เรือย.

รติ ๓๒, ๑๘๘, ๖๓๘ น. ธรรมเนียน,
ดีทริ, จารึก.

รือ ๓๘๔, ๔๔๘, ๔๖๔, ๔๘๖, ๔๘๘
ฤ (ต้องการโท) ว. หรือ, ไม่,
ไฉน.

รุกฤษฎ ๒๔๔, ๒๔๖ ว. รุกวัง,
เลอะเทอะ.

เร่ง ๑๕๔ ว. ชิ่ง.

เร่ง ๑๒๔, ๑๔๖ เร่ง (บังคับโท)

เร่งเร่ง: เร่ง ๆ, เร่งมาก.

เรียบ ๖๐๘ ก. เรียงให้เป็น
ระเนียบ.

เรียบ ส. สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง
สำหรับผู้ชายพูดกับหญิงที่รัก
แต่บางแห่งหมายถึงหญิงก็ได้
เช่นในบทที่ ๕๕๗.

เรอบ ๑๘๘ ว. ทูจริค (?).

ไร ๒๘๕ ก. เรือไร, เด็ดย.

ลบอง ๕๒๘ น. แบบ, บทบาท,
ท่าทาง.

ดลองเชิง ๒๒๘ ก. คชนอง, ทำ
โศคนอน.

ดะคึก ๑๔๔ ว. ระเบิด, หลั่น.

ดะถวย ๖๑๑ ก. งงงววย.

ดะดอง ๔๓๕ ระวัง ว. เรื่อง
งาม.

ดะดิง ๔๒๕ ก. ดะถ้ำดะถัง,
ถน.

ดะดุง ๒๒๔, ๔๑๖ ว. หุ้ง.

ดะเดิด ๔๒๕ ก. ถ่วงเลข.

ดะเดียน ๔๖๘ ว. ผู้ปราศจาก
มถหิน, เตียบเคียง (?).

ดะเวง ๖๕๖ ว. เตียงเสนาะ,
กัจวาน.

ดักเตง ๗๗ นักเตง. ว. งาม
เข้าที่.

ดากุณฐ ๑๓๘ (กระลา+กุณฐ)
น. กองไฟในหลุม.

ดาง ๓๘๖ น. นกลาง; นกไส้ (?).

ดาง ๕๘๐, ๖๓๕ บาง.

ดำน ๒๗๗ ก. หัง (?).

ดาย ๕๘๗ ก. ดะดาย (?).

ดาว • ไทภาคอศุคร.

ด้าเพา ๔๗๐ ด้าเพา (ค้องการ
เอก) ว. งาม.

ดิว ๑๑๖ ก. ปลิว. ว. ถั่ว.

ดู ๕๖๒ ก. ใต้.

ดูกลม ๑๑๗, ๑๑๘. เครื่องที่สาม
ควยไม้ไผ่ ให้หมุนควยกลมพัด.

ดูย ๔๔๐, ๖๒๒ เลข (ค้องการ
โท).

ดูเ้า ๑๒๐ เผล้า (บั้งคันเอก).

ดูยม ๕๕๕ เตียบ ก. แอบ, ชม.

ดูยง ๑๗๘ เรื่อง.

ดูยอน ๑๑๘ ว. มากมาย. ๑๒๑
ก. เดือน.

ดแล ๑๐๖, ๑๑๗, ๑๔๔, ๑๘๖, ๖๕๓
ดะ ว. หนึ่ง "นดตั้งนดเกวียน":
ดะตั้งดะเกวียน.

แด้ ๒๘๐ แด (ต้องการเอก) ว.
 ันนแด.

แด้ ๑๓๔, ๓๗๖, ๓๗๗, ๓๘๑,
 ๔๐๒, ๕๕๘ แด (ต้องการโท)
 ว. ันนแดละ, เลาย, แท้, เด็ค.

ไต้ ๓๗๗ ไท้ (บังคับเอก) น.
 ไม้ (ใช้เป็นสร้อยคำ).

ไต้ ๓๓๕ ว. ท้ว. แהל่งไต้:
 ท้วแห่ง.

ไต้ไต้ ๔๖, ๑๑๘, ๑๑๒, ๕๗๗ ก.
 น่าจะหมายความว่า ทำอาการ
 อย่างใดอย่างหนึ่งซ้ำ ๆ เช่นใน
 บท ๑๑๒ มือห่มทรวงไต้ไต้ คือ
 ใช้มือห่มอกหลาย ๆ ครั้ง.

วัด ๖๐๖ บัด.

ว่า ๕๑ ก. จุว่า, ทำเป็นว่า.

วาย ๓๕ ก. ท้องเที่ยว, เที่ยว
 สัจจร.

วายทรวง ๖๔๒ ก. คือก.

วี ๑๖๐ ก. พัด.

วุง ๔๘๒ ว. เป็นคั้ง, เว้าเข้า
 ไป.

แว่น ๓๗๘ ก. ส่อง, มา.

แว่นฟ้า ๔๖๐, ๔๘๓, ๖๐๗ น.
 แวนในฟ้า, ควงแก้วในฟ้า.

แว่นไว ๓๘๖ ก. คล่องแคล่ว,
 ว่องไว.

ศศิธร ๒๓๑, ๓๕๖, ๔๘๗ น. ผู้ทรง
 กระด้าย คือ พระจันทร์ (ศศ:
 กระด้าย ธร: ผู้ทรง, ควรเป็น
 ศศธร, แต่เดิมสระออดที่ศัพท์
 หรือคำหน้า เช่น วจิร = วิเชียร,
 คาลบัคร = คาลิบัคร).

ศัพท์ ๒๓๐ น. เสียง.

ศาสน ๕๘๘ น. คำรัส.

ศิรามพุษ ๔๓๘, ๕๘๘ น. ศิระ
 ปานคอกบัว.

ศิลป์ ๖๓๕ น. นายช่าง.

ขมา ๔๐๗ น. ขมา.

สกา ๘๗ ชาว, สะอาด.

สตุ^๕ ๘๘ ก. ชม, สรรเสริญ.

สป ๑๐๓ ว. ทูก.

สม ก. สู้, ถึง, ร่วม.

สมปฤดี ๑๒๐ น. สติ. "บัคลา
สมปฤดี": สติไม่เคลื่อนเข้าที่.

สมฤดี (สม + ฤดี) = สมแก่ฤดี.

สมังพราย ๑๕๕ สมังพราย.

สรด ๕๕, ๘๘ ว. สด.

สรนุก ๘๘ (อ่านว่า สระนุก)
สนุก.

สรรเพชญ ๖๑๘ (-เพ็ด) น.
สัพพัญญุพระพุทฺธเจ้า, พระพุทฺธ
รูป.

สรโรช ๔๐๒ น. บัว.

สรวย ๔๒๓, ๔๕๓, ๕๕๐ สวย
(ต้องการโท).

สรว่าง ๑๒๑ (อ่านว่า สระหฺว่าง)
สฺว่าง ว. สฺว่าง.

สร้อง ๖, ๗ ชื่อเมืองนี้ เคย
เรียกกันว่า "สอง," แต่เมื่อ

พิจารณาตามบทที่ ๒๒ และ ๖๕๔
เห็นจะต้องอ่านว่า สฺ-หฺรอง,
เพราะในบาทที่สองมีคำ "สอง"
มาจับสัมผัส.

สรีระ ๒๘๖ ก. ชะ, ชำระ.

สรีระ ๕๐๓ ว. สม, พอกัน.

สรีระพรัง ๑๓ ว. ไสว.

สรีราก ๒๓, ๕๑ สาก ว. ระคาย.

สรว ๑๓ สรว ก. เดินเร็ว.

สร้าวเสียว ๑๓๐ ก. เคื่อนใจ,
เร่ง (?).

สลาบ ๒๒๘ น. ปัก, ชม.

สลาย ๕๘๘ สลาบ (ต้องการ
โท).

สลาย ๖๓๕ ว. เวียงราย.

สลาเห็น ๑๔๔, ๑๕๕ น. หมา
ที่ถือกันว่า เมื่อเสกแล้วเป็นตัว
แมลงกู่ ทำให้ผู้กินลุ่มหลงรัก.

สว้าง ๔๐๐, ๕๐๕, ๕๔๕ ก. สว่าง.

สสุ^๕ น. แม่ยาย (ของพระลอ).

สหัสซารา ๓๑๘ น. “สายน้ำ
คังพัน,” สหรัย, ท่อน้ำอาบ
อย่างฝักบัว ในที่นี้หมายความว่า
ว่าอภิเชก.

สอง ๔๒๒ เมืองสอง กือ
เมืองของสองท่าน.

สอง ๑๖๕ ก. สอง.

สอง ๓๐๘ ซ่อง น. ที่มั่วสุม,
ที่ประชุมชาวบ้าน.

สะกาง ๓๐๐ ว. ข้าง.

สะทก ๖๔๒ กระทก ว. กระตุก,
กระชาก.

สะทน ๑๒๐ ก. สะทอน.

สะทน ๖๕๖ ก. เอ็กเกริก.

สะทนสะเทิน ๔๒๗ ก. อึกอ๊ก,
งกเงิน.

สะเทอน ๒๓๐ ก. ห้วนไหว.

สะพัต ๕๕๕ ก. ล้อม.

สะพิศาล ๖๕๖ ว. กว้างขวาง
มาก. บางฉบับไม่มี สะ.

สะสม ๑๐, ๒๑, ๔๗๑, ๕๑๘

ว. สวยสมทรง. น่าจะออกจาก
สะสวข กับ สวขสม รวมเป็น
สะสวขสม ย่อเข้าอีกเหลือ
เพียงสะสม.

สะอึง ๖๑๑ น. เครื่องคาดเอว.
สายรัด.

สาาง ๗๒ ข้าง.

สามแผ่น ๑๓ แคนทั้งสาม ตรง
กับโครกมิ โครโลก.

สามรรถ ๑๓๕ ก. สามารถ.

สาร ๒๒๘ น. ข้าง.

สารสหัส ๖๓๕ น. สิงห์อันมี
กำลัง.

สำหรับ ๒๒๘ “สำหรับถ้วนชุม
หาญ” บางฉบับเป็น สำหรับ.

สำอาง ๓๑๘ สะอาง ว. แต่ง
งาม, หุค่มอง.

สำอาด ๓๑๘ สะอาด ว. หมค
จด.

สังคฺลิ่ง ๑๕๒, ๓๑๗ ว. นำรัก,
นำเอ็นคฺ.

สทฺบญฺชว ๔๖๐ น. หน้าค่าง.

สัง ๔๗, ๗๗, ๑๕๕ สิ่ง.

สังหิ ๖๓๕ สิงหิ.

เสาวภาคย ๑๕๓, ๒๓๔ ว.
สมส่วนคิ, นำรัก, นำชม.

เสียมสาร ๑๗๗ ว. เสี่ยมงาม.

แสรก ๑๓, ๗๕ น. นกแสก.

แสรวง ๔๐๓ ก. แกกิ่ง, ทำอุบาย.

แสลม ๖๖, ๗๖ แสลม.

โสภาคย ๒๒๗ คฺ เสาวภาคย.

โสจร ๗๔, ๕๕๖ ก. อาย.

โสยา ๒๒๔ โสยาสน ๕๐๔

โสยศ ๕๐๖ ก. นอน.

โสรว ๖. เทียว, ที่เคียว.

หงสบาท ๓๑๗ น. ถ้าเท้าหงส์,
สี่คล้ายเท้าหงส์คือแดงปนเหลือง
แดงเรื่อ หรือ สี่แดง ก็ว่า.

หนอ ๔๔๕ หนอ (ค้องการโท).

หนอย ๓๕๐ หนอย (ค้องการ
โท).

หนนหนา ๔๑๔ ว. หนาแน่น.

หน้า ๓๓๗ คำที่สอง, ๔๒๗
นำ (บังคับโท).

หนุม ๔๗๑ ว. โหน้, ยังไม่
เคียงสา.

หนุมหน้า ๑๑๔ ว. กำลังรุ่ง.

หมน ๑๕๗, ๒๕๒, ๕๐๕ มั่น
(บังคับโท).

หมว ๔๒๑ มัว (บังคับโท) ก.
สุ่ม, รุม, รวม.

หมา ๕๑๕ ว. งาม.

หมน ๕๐๕ ว. มาก, เหลือคั้น.

หยอง ๓๖ หยอง (บังคับโท)
ว. งามหยอง.

หยาด ๒๔๕ ว. นิค.

หยาม ๔๑๘ ช้าม (บังคับโท)

ก. เข็ม, ทะขาม.

หยา^ว ๓๒, ๑๓๒, ๑๔๔, ๒๖๘, ๕๗๗

เหย้า น. เรือน.

หรั^บ ๘๔ ว. ปลอก, ผงกๆ.

หญ^อโหด ๖๐๓ ว. ชั่วช้า.

หล^ม ๑๕๗, ๑๗๘, ๓๐๓ ก. ถ่ม
(บังคับโท).

หลอ ๑๓๖, ๖๐๗ ก. เหลือ.

หลอด ๘๕ บ. คดอด.

หล^ง ๔๑๘ คด^ง.

หล^อ ๑๔๖ (บังคับโท) ว. ถุ่ม ถ่ม
ราบลง.

หว่า ๑๘๗, ๔๓๗, ๖๔๒ ก. ว่าเหว,
แตก, เป่า, หว่าถ่ม (?).

หวาม ๖๔๕ ว. วาม.

หว่า^ย ๘๘, ๒๘๓, ๓๕๔, ๕๘๘
ว่าย (บังคับโท).

ห^น ๑๒๗ ว. นั้น

ห^ว ๔๐๒, ๔๐๓, ๔๑๕, ๔๒๘, ๕๓๑

ก. หวเระ

ห^า ๓๓๘, ๕๓๐ สร้อยคำ. ที่ใช้

ในโคลงนิราศนรินทร์บทที่ ๑๖,

ในภาคอธิบายว่า ความขึ้นคือ ๕

อย่างคือขึ้นคือใน รูป เสียง กลิ่น

รส และสัมผัส.

ห^ง ๗๓, ๓๑๔ ว. นาน, ช้า.

เห^ยยม ๒๒ เข้ม (บังคับโท).

เห^รอง ๔๖๒ เรือง (บังคับโท).

เห^ลน ๑๕๖, ๒๖๐, ๓๒๓, ๓๒๘,

๓๔๒, ๓๕๗, ๔๑๕, ๔๗๖, ๕๑๑,

๕๒๘, ๕๓๘, ๕๘๐ ก. ถ่น

(บังคับโท).

แห^นง ๒๘, ๓๒, ๖๐๒ ว. คว,
น่าจะ (?).

ไหล^๑ ๓๒๗, ๓๓๐, ๓๔๒, ๔๗๗
๕๓๗ ไหมไหล^๑ น. ไม้, คั้นไม้.

ไหล^๑ ๑๔๔, ๒๖๐, ๔๗๒ ไถ^๑
(บังคับโท.)

อิน^๑ ๔๗๐ ว. (งาม) เหลือ
คะเน.

อเนก^๑ประการ ๖๕๖ น.
ประการใหญ่น้อย.

อภิลาส ๑๐ ว. นำใคร.
บางแห่งแปลว่า งามยิ่ง ทำนอง
จะเห็นเป็นเหมือนอกกับ พิลาส.

อมพร ๑๕๐ อัมพร น. พ้า.

ออย่า^๑ไฉน ๖๐๐ ก. ขาไฉน.

อร ๑๒๐ น. นาง.

อรพน^๑ท ๔๘๘ น. บัว.

อรรณ^๑พ ๓๐๕ น. หวังน้ำ, ที่
เว้งเว้ง.

อวล ๒๓๒, ๓๓๖, ๓๔๐, ๓๕๓,
๓๕๒, ๔๗๕ น่าจะหมายถึงหนึ่ง
หญิง หรือหญิงคนรัก.

อสุรา^๑สุร ๖๓๕ น่าจะเป็น สุรา
สุร คือ สุร+อสุร= เหวคาและ
อสุร.

อ่อน ๓๕๒, ๓๕๓, ๓๖๕, ๔๕๗
น. หล่อน, นาง.

อะคร้าว ๖๐๔ ว. สมายใจ.

อะเคือ ๑๐๒, ๔๓๐, ๕๐๖ ว.
งาม, สวย, สะอาด.

อัน^๑แก้ง ๑๒, ๗๗ ว. งามกตัญ
แก้ง. งามน่งน้อย.

อารัก^๑ษ์ ๑๐๐ บุษเจ้าสมิงพราย.

อารา^๑ชน ๕๘, ๑๐๐ อาราชนา.

อำ ๔๓๐ ก. จำ, ปัก.

อำ^๑เกอ ๔๗๗ ว. กำพั้ง.

อำ^๑อวม ๒๗๘ ก. กำกวม,
อำพราง.

อิง^๑อตุ ๘, ๖๒๔ ว. ค้างมั่น,
ค้ำสนั่น.

อุทัย ๓๕๓ น. ตะวันออก

อุปกาศ ๖๑ ก. มั่งเริงเริง.

อุรค ๓๕๑ น. จุ.

เอโก ๕๖๕ ว. เอกา, โศคเคียว.

เอ๋ย ๑๘๕, ๒๔๔, ๓๖๘, ๔๖๖

๕๕๔, ๖๑๑, ๖๑๕ เอย (ต้อง.

การโท).

โอง ๘๘ ก. หุด.

“ชาติคือสมบัติอันล้ำค่า เราต้องรักษาด้วยชีวิต”

จากพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ทหารบก ทหารเรือ
ทหารอากาศ ตำรวจ และอาสาสมัครพลเรือน ในพิธี
ตรวจพลสวนสนาม เนื่องในโอกาสงานพระราชพิธี
รัชดาภิเษก เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๔

๔๗๐ : ๒๒ - ๒๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายกำธร สัตติรส ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

เลขที่

08464

๒ กันยายน ๒๕๒๓

พิมพ์ครั้งที่ ๒๓ พ.ศ. ๒๕๒๑